

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE BERGANTIÑOS

Plan de Acción de Servizos Sociais

REDE DE CONCELLOS
para o benestar

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE BERGANTIÑOS

Plan de Acción de Servizos Sociais

ÍNDICE

INTRODUCCIÓN.	9
OBXECTIVOS DA DIAGNOSE.	11
ESTRUTURA DA DIAGNOSE.	14
A COMARCA DE BERGANTIÑOS.....	16
1. A DINÁMICA DEMOGRÁFICA. ELEMENTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	17
1.1 A estrutura da poboación. evolución e proxeccións	17
1.2 O asentamento da poboación. Densidade, dispersión e condicións da vivenda.	24
1.3 Extracto da dinámica demográfica na Comarca de Bergantiños.	27
2. O CONTEXTO SOCIOECONÓMICO. ASPECTOS BÁSICOS E EVOLUCIÓN.	29
2.1 Economía, traballo e ensino.	29
2.2 A cohesión social.	32
2.3 Os gastos dos fogares.	38
2.4 Síntese do contexto socioeconómico na Comarca.	40
3. OS SERVIZOS SOCIAIS. SITUACIÓN E EVOLUCIÓN.	42
3.1 As entidades e os equipamentos de benestar na Comarca.	42
A)As Entidades de Servizos Sociais.....	43
B)Os Centros de Servizos Sociais.....	45
3.2 Os Departamentos municipais de Benestar.....	52
A)O financiamento dos Servizos Sociais.....	52
B)Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.....	56
C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.	58
3.3 Extracto da situación dos servizos sociais na Comarca de Bergantiños.	64
4. CONCLUSIÓN E RECOMENDACIÓN.	69
4.1 As principais conclusións	70
A) A evolución demográfica	70
B) O avellentamento e a soidade.	74

C) As múltiples exclusións.	76
D) Os coidados.....	79
E) Os equipos locais de benestar.....	82
4.2 As principais recomendacións.	85
A) A evolución demográfica	85
B) A soidade e o avellentamento.	91
C) As múltiples exclusións.	98
D) Os coidados.....	103
E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.	107
4.3 Consideracións finais.	110

ÍNDICE DE IMAXES

Imaxe 1. Situación e composición da comarca de Bergantiños.	16
Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da comarca de Bergantiños.	44
Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da comarca de Bergantiños. 2018.	46

ÍNDICE DE TÁBOAS

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca de Bergantiños. 1998, 2007, 2017.	17
Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca de Bergantiños. 1998, 2007, 2017.	17
Táboa 3. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca de Bergantiños. 2017.	20
Táboa 4. Evolución da idade media na comarca de Bergantiños, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017.	20
Táboa 5. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca de Bergantiños. 1975 - 2016.	21
Táboa 6. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca de Bergantiños, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.	22
Táboa 7. Evolución da densidade poboacional da Comarca de Bergantiños por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.	25
Táboa 8. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca de Bergantiños e Concellos. 2010 – 2014.	29
Táboa 9. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca. 2011.	32
Táboa 10. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área da Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.	33
Táboa 11. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área da Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.	33
Táboa 12. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Bergantiños e Concellos. 2010 – 2015.	35
Táboa 13. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	35
Táboa 14. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Bergantiños e Concellos. 2010 – 2015.	36
Táboa 15. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal. Galicia e provincia. 2011 – 2016.	37
Táboa 16. Distribución dos centros de servizos sociais da comarca de Bergantiños segundo o seu ámbito de actuación. 2018.	46
Táboa 17. Número dos centros de servizos sociais da comarca de Bergantiños, segundo a súa tipoloxía, titularidade, concello no que se localiza e número de prazas totais autorizadas. 2018.	47
Táboa 18. Evolución ratio de cobertura, número de centros e prazas nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.	50
Táboa 19. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca de Bergantiños para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.	52
Táboa 20. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da comarca de Bergantiños en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.	54
Táboa 21. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da comarca de Bergatiños en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.	55
Táboa 22. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Bergantiños. 2018.	57
Táboa 23. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Bergantiños. 2018.	59
Táboa 24. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Bergantiños. 2018.	60
Táboa 25. Número de horas prestadas do SAF libre concorrencia nos concellos da comarca de Bergantiños menores de 20.000 habitantes. 2016 - 2018.	61
Táboa 26. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do SAF libre concorrencia nos concellos menores de 20.000 habitantes da comarca de Bergantiños. 2016 - 2019.	62

Táboa 27. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da comarca de Bergantiños en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018. 63

ÍNDICE DE GRÁFICOS

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca de Bergantiños, 2017.	18
Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca de Bergantiños. 2017.	19
Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca de Bergantiños, anos 1998- 2007 e 2017.	19
Gráfico 4. Evolución do saldo vexetativo da Comarca de Bergantiños. 1975 - 2016.	21
Gráfico 5. Saldo migratorio da Comarca de Bergantiños. 1998 – 2016.	22
Gráfico 6. Pirámide de poboación da Comarca de Bergantiños, 2030 en base a proxeccións de poboación.	23
Gráfico 7. Evolución da composición dos fogares da comarca de Bergantiños. 2001-2011.	26
Gráfico 8. Estrutura do tecido empresarial da Comarca de Bergantiños por condición xurídica. 2014.	30
Gráfico 9. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Bergantiños. 2011-2018.	31
Gráfico 10. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2018.	39
Gráfico 11. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da comarca de Bergantiños da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.	56

Introdución.

A Diagnose sobre os servizos sociais na Comarca de Bergantiños forma parte da serie de documentos diagnósticos que integran o Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña.

O Plan de Acción de servizos sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo dotar á Deputación dun marco estratéxico para o desenvolvemento das políticas de benestar na provincia en relación cos Concellos menores de 20.000 habitantes e coas entidades sociais do territorio.

Este novo marco susténtase na axeitada interpretación do contexto demográfico e socioeconómico do territorio como elemento fundamental para a construción conxunta dun novo modelo de política pública que dea resposta á evolución das necesidades sociais. É, neste sentido, onde radica a importancia de contar non unicamente con datos fiables e actualizados sobre a realidade na que vimos traballando dende os departamentos de servizos sociais, senón dunha adecuada interpretación dos mesmos que nos leve a deseñar medidas efectivas no camiño cara a construción de sociedades máis xustas e con maior benestar.

Deste xeito, se ben a Diagnose que aquí se presenta é un apartado fundamental no conxunto do Plan de Acción, a incorporación dun sistema de traballo participativo leva a transcender ós meros datos a través da obtención de diferentes interpretacións das súas causas e dos fenómenos que os xeran. Así, se ben as problemáticas sociais se poden definir en termos de políticas públicas como *wicked problems* ou problemas malvados debido ás súas múltiples relacións cruzadas, non é posible o deseño dun Plan de Acción efectivo sen asumir tanto a complexidade das propias situacións sociais como a multiplicidade das visións que os actores da política teñen sobre os mesmos, aspectos estes que serán a base das medidas deseñadas dentro do propio Plan de Acción da Deputación.

Con todo, e aínda que a existencia de matices na interpretación da realidade social é un elemento consubstancial ás propias políticas sociais, existen aspectos cuantificables que evidencian a presenza de situacións definidas comunmente como non desexadas sobre as que é preciso incidir dende os poderes públicos. Así, realidades como o devalo demográfico xeral ou o despoboamento de zonas importantes do territorio, o avellentamento ou a presenza de núcleos salientables de exclusión social constitúen realidades que, conxuntamente con outras, marcan e marcarán a actuación dos departamentos de benestar social a medio prazo.

Dentro deste esquema xeral é onde cobra especial valor a obtención de datos fiables sobre a realidade social e sobre a actividade que están a realizar os departamentos municipais de servizos sociais.

A continuación preséntase a Diagnose sobre a situación dos servizos sociais na Comarca de Bergantiños como parte dos traballos de diagnose, do territorio provincial e das comarcas da provincia, a partir dos cales se elabora o Plan de Acción de servizos sociais.

Obxectivos da diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Bergantiños enmarcarse nos traballos do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña e, como tal, é a ferramenta que utilizará a Deputación para conformar o seu marco de actuación e a súa relación cos Concellos e coas Entidades Sociais en relación ás políticas de benestar.

O **obxectivo da Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais** é o seguinte:

A Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña ten como obxectivo fornecernos de datos oficiais, fiables e contrastados sobre a situación demográfica e socioeconómica do territorio, así como sobre a actuación que as administracións locais están a levar a cabo en relación ás políticas de benestar. Esta recompilación de información será unha parte fundamental sobre a que deseñar o conxunto de medidas que conformen o Plan de Acción, así como a liña de base sobre a cal realizar o seguimento posterior da súa efectividade no marco dun novo modelo de relación entre administracións e entes sociais no seu traballo de procura na mellora da autonomía das persoas.

Para facer fronte a este obxectivo xeral, a Diagnose do Plan de Acción de Servizos Sociais realizou as seguintes tarefas:

- Análise de fontes estatísticas oficiais galegas e estatais.
- Análise documental de publicacións oficiais e de recoñecido prestixio.
- Análise da normativa e dos actos administrativos propios da Deputación e dos Concellos relacionados coas políticas de benestar.
- Análise do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia.
- Análise do Sistema de Información de Usuarios dos Servizos Sociais (SIUSS)
- Recompilación de información cuantitativa municipal relacionada coa dotación de recursos dos departamentos de benestar.
- Outras.

Un dos elementos máis importantes do Plan de Acción e da Diagnose como unha das súas partes centrais, é o conxunto de valores sobre os que se sustenta e que, polo tanto, serán os que guíen o seu desenvolvemento. Estes valores, dun xeito coherente coa Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia, aterran o marco normativo vixente á actuación da Deputación da Coruña dentro da súa misión global de apoiar ós Concellos, con especial atención ós de menos de 20.000 habitantes, de modo que supoñen non só a nosa interpretación da lexislación senón os principios que a Deputación

Ile traslada a tódalas actuacións e ós modelos de relación enmarcados dentro do propio Plan de Acción.

Os valores do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña son os seguintes:

- **Compromiso.** O Plan de Acción de Servizos Sociais supón o compromiso da institución coa cidadanía e cos equipos dos Concellos á hora de responder ás demandas sociais e prestar servizos de calidade que promovan e melloren a autonomía das persoas.
- **Solidariedade.** O Plan de Acción define un marco de relación estable entre a Deputación e os Concellos que garante a sustentabilidade dos servizos sociais comunitarios a través da dotación de recursos e de ferramentas compartidas, poñendo a primeira pedra para a creación da Rede de Concellos para o Benestar. A través do valor da solidariedade garántese que a Rede de servizos sociais comunitarios estea ó alcance de toda a cidadanía da provincia, eliminando as fendas territoriais e promovendo o acceso universal.
- **Integración.** O Plan de Acción contén a creación dun modelo de apoio institucional e técnico que a Deputación da Coruña poñerá a disposición dos Concellos. Este modelo garantizará que a asistencia técnica da Deputación chegue a tódolos equipos municipais dando unidade ás intervencións dentro da necesaria adaptación ás realidades locais.
- **Participación.** O Plan de Acción constrúese sobre a base da participación das persoas profesionais dos servizos sociais tanto nos Concellos como nas Entidades Sociais, e mantén ese espírito a través da creación de espazos de reflexión conxunto para compartir experiencias e mellorar na prestación de servizos. A participación é un elemento consubstancial á Rede e á mellora continua, ademais de constituír a base para a co-responsabilidade dos membros da Rede e para o seu compromiso.
- **Proximidade.** O Plan de Acción ten como un dos seus alicerces fundamentais o achegamento tanto á realidade social de cada contexto de referencia como o achegamento ás persoas como xeito de fomentar a súa autonomía. A proximidade dos equipos ás persoas e a proximidade do apoio técnico ós equipos son elementos constituíntes do novo modelo de política de benestar e teñen no fomento do traballo relacional o seu máximo expoñente.
- **Liderado público.** O liderado público das políticas de benestar potencia e dálle forza ás iniciativas de coordinación e complementariedade coas entidades do terceiro sector. O liderado público é a garantía de que a cidadanía pode exercer os seus dereitos sociais con independencia das súas posibilidades ou localización territorial. O liderado público da rede de axentes que traballan nas políticas de benestar afianza as súas capacidades, multiplica o efecto das súas intervencións, posibilita a participación da cidadanía e garante a resposta ás necesidades sociais.

- **Intelixencia.** O Plan de Acción comprende no seu seo un importante abano de información sobre a realidade dos servizos prestados polos Concellos e polas entidades sociais no territorio. Estes datos, así como diferentes propostas especificamente deseñadas para mellorar a toma de información e a súa xestión para incrementar a coordinación local e o rendemento dos servizos, serán elementos básicos á hora de planificar o desenvolvemento das actuacións e xerar maior coñecemento sobre as intervencións. O coñecemento e a intelixencia nos servizos sociais son elementos sobre o que pivotará o desenvolvemento da Rede e a adaptación dos servizos á realidade social.
- **Diversidade.** A diversidade é o valor sobre o que se asenta tanto a especificidade comarcal das análises e das actuacións territoriais de proximidade contempladas no Plan de Acción, como o recoñecemento da complexidade social á que ten que dar resposta os servizos sociais locais. Esta crecente diversidade social comporta un esforzo por parte dos equipos técnicos á hora de adaptarse ás diferentes circunstancias e, polo tanto, a necesidade de maior apoio, maiores recursos e mellores ferramentas á hora de deseñar intervencións no territorio.

Ademais, e na liña mencionada de coherencia coa normativa de referencia, o Plan de Acción asume como propios os principios xerais presentes no Art. 4 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia que son: (I) a universalidade; (II) a prevención; (III) a responsabilidade pública; (IV) a igualdade; (V) a equidade; (VI) a solidariedade; (VII) a atención integral e personalizada; (VIII) a autonomía persoal e vida independente; (IX) a participación; (X) a integración e normalización; (XI) a globalidade; (XII) a descentralización e proximidade; (XIII) a coordinación; (XIV) a economía, eficacia e eficiencia; (XV) a planificación; e (XVI) a avaliación e a calidade.

Estrutura da Diagnose.

A Diagnose dos Servizos Sociais da Comarca de Bergantiños, para a consecución dos obxectivos establecidos no punto previo, aséntase sobre a análise, tanto a nivel comarcal como na desagregación para os Concellos que a compoñen (o Concello de Cabana de Bergantiños, Carballo, Coristanco, A Laracha, Laxe, Malpica de Bergantiños e Ponteceso) dunha serie de indicadores agrupados atendendo ós seguintes contidos:

- Análise **demográfica**, atendendo á evolución da **estrutura poboacional** e ás proxeccións sobre poboación. Un dos apartados a salientar dentro do estudo das variables demográficas é o asentamento da poboación no territorio, de tal xeito que serán analizadas as dinámicas demográficas a nivel parroquial e o grao de dispersión da poboación na comarca.
- Análise **socioeconómica**. Co obxectivo de estudar o contexto de actuación de carácter socioeconómico, analizaranse elementos como o nivel de renda dos habitantes da comarca, o nivel formativo, a existencia e a evolución do desemprego, ou a conformación dos ingresos dos fogares.
- Análise da **actividade e dos recursos** dos departamentos de benestar social. Dentro deste apartado, estudaranse os principais indicadores relacionados coa actividade dos servizos sociais, a composición dos diferentes departamentos municipais ou as entidades que conforman o Terceiro Sector de Acción Social na comarca e nos seus diferentes Concellos así como os equipamentos e recursos dispoñibles en materia de servizos sociais na zona.
- Finalmente, achegaranse as **conclusiones e recomendacións** da análise cuantitativa realizada, que conformarán o contexto para a definición dos principais eixos estratéxicos do Plan de Acción e que, de xeito coherente cos deseñados a nivel provincial, serán aterrados á realidade específica da Comarca e dos Concellos.

As principais fontes de información utilizadas para a elaboración desta Diagnose correspóndense ós Institutos de Estatística tanto galegos (Instituto Galego de Estatística) como estatal (Instituto Nacional de Estadística). Estas fontes son complementadas con diferentes recursos especializados de recoñecido prestixio relacionadas, con informes oficiais procedentes da Deputación da Coruña e dos propios Concellos, así como con datos procedentes da Consellería de Política Social, entre os que salienta o Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais. Neste último sentido salienta a utilización do Rexistro Unificado de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais como fonte oficial sobre a que realizar os estudos das entidades e dos centros que prestan servizos no territorio.

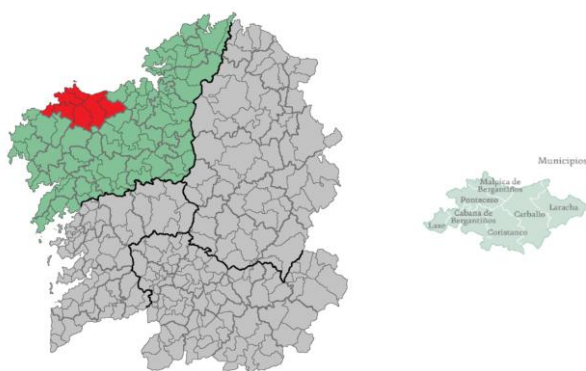
Ademais, é preciso mencionar que serán estudados os orzamentos e os equipos que os Concellos teñen a disposición do público nos seus diferentes departamentos de Servizos Sociais locais, de tal xeito que se conformará unha imaxe tanto do territorio, das condicións da cidadanía e dos recursos

(tanto públicos, sociais como privados) que actúan no territorio dentro das políticas de benestar, completando así unha visión integral da política.

A comarca de Bergantiños.

A comarca de Bergantiños está composta polos concellos de Cabana de Bergantiños, Carballo, Coristanco, A Laracha, Laxe, Malpica de Bergantiños e Ponteceso. Concentra un total de 739 qm² e preto de 70.000 habitantes. Situada ó norte da Costa da Morte, a comarca de Bergantiños limita polo norte co Océano Atlántico, polo leste coa comarca da Coruña, polo sur coas comarcas de Ordes e Xallas e polo oeste coa comarca de Terra de Soneira.

Imaxe 1. Situación e composición da comarca de Bergantiños.

Fonte: AGADER e Wikipedia.

O territorio ten unha actividade xeral diversificada. Se ben Carballo é o núcleo económico da comarca, outros concellos coma Laxe ou Malpica teñen tradición mariñeira, mentres que outros coma Coristanco explotan a produción agrícola das patacas.

A continuación procederase á análise dos diferentes apartados mencionados, iniciando así a Diagnose sobre os Servizos Sociais na Comarca de Bergantiños como paso previo á elaboración do Plan de Acción de servizos sociais.

1. A dinámica demográfica. Elementos básicos e evolución.

Un dos elementos centrais da Diagnose é a análise das principais dinámicas demográficas presentes no territorio co obxectivo de conformar unha imaxe sobre a evolución da poboación que será básica á hora de establecer un proceso de planificación das posibles necesidades e dos recursos a poñer á disposición da cidadanía para garantir os seus dereitos.

Neste sentido, o apartado actual amosa un salientable abano de indicadores demográficos oficiais nos que se verán reflectidas as dinámicas poboacionais a nivel comarcal e a nivel municipal, ás que se lle engadirán as proxeccións oficiais sobre a dinámica demográfica futura, conformando así unha parte do pano de fondo sobre o que actuarán as políticas de benestar, é dicir, as persoas.

1.1A ESTRUCTURA DA POBOACIÓN. EVOLUCIÓN E PROXECCIONS

A poboación da Comarca de Bergantiños presenta un descenso continuado nestas últimas dúas décadas. Dos 70.588 habitantes que conformaban a comarca o ano 1998, pasouse aos 69.960 no ano 2007; isto supuxo un descenso de 628 persoas nunha década. No período do 2007-2017 prodúcese unha perda de 2.603 persoas. En vinte anos, a Comarca de Bergantiños perde 3.231 habitantes, o 4,58% da súa poboación.

A poboación actual da Comarca de Bergantiños equivale ao 2,5% da poboación galega e un 6% da poboación da provincia da Coruña.

Táboa 1. Evolucións comparadas da poboación Provincia da Coruña - Comarca de Bergantiños. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Provincia da Coruña	1.106.325	1.132.792	1.120.294
Comarca de Bergantiños	70.588	69.960	67.357

Fonte: IGE.

O ritmo de ascenso e descenso de poboación na provincia da Coruña (con punto de inflexión no ano 2007) non se cumpre no caso de Bergantiños onde o descenso é constante aínda que limitado.

Os datos que amosan a evolución dos diferentes Concellos que forman parte da Comarca recóllense na seguinte táboa.

Táboa 2. Evolución da poboación dos Concellos da Comarca de Bergantiños. 1998, 2007, 2017.

Territorio	1998	2007	2017
Concello de Cabana de Bergantiños	5.804	5.091	4.347
Concello de Carballo	27.497	30.091	31.195
Concello de Coristanco	8.240	7.528	6.313
Concello de A Laracha	10.706	10.871	11.281
Concello de Laxe	3.541	3.453	3.090
Concello de Malpica de Bergantiños	7.377	6.432	5.518
Concello de Ponteceso	7.423	6.494	5.613
Total Comarca de Bergantiños	70.588	69.960	67.357

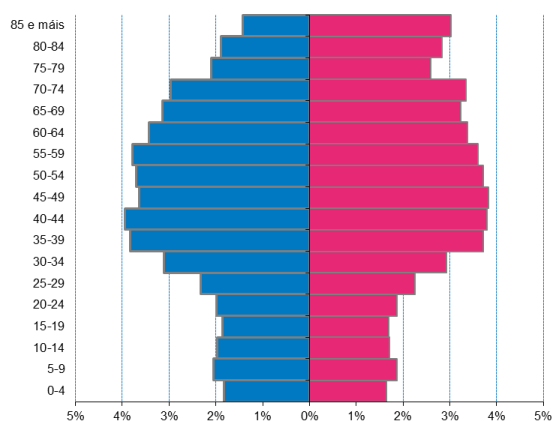
Fonte: IGE.

Na táboa evidenciase unha evolución dispar entre os concellos da comarca. Así, obsérvase unha evolución positiva nos dous concellos máis poboados, Carballo e A Laracha. Carballo, que medra un 13,45%, conta con 3.698 habitantes máis no 2017 ca no ano 1998 e A Laracha, co incremento de 575 persoas experimenta unha suba dun 5,37% da súa poboación.

O resto de concellos da comarca perde habitantes paulatinamente, Laxe experimenta a baixada, en termos porcentuais, máis leve cun 12,74% menos da súa poboación nestes últimos 20 anos. Polo que respecta ó resto, Cabana, Coristanco, Malpica e Ponteceso descenden en torno a un 25% da súa poboación con respecto ó 1998.

Polo que respecta á estrutura da poboación, o seguinte gráfico reflicte a pirámide poboacional da Comarca de Bergantiños, mostrando a composición da cidadanía da comarca, por sexo e tramos de idade.

Gráfico 1. Pirámide de poboación Comarca de Bergantiños, 2017.

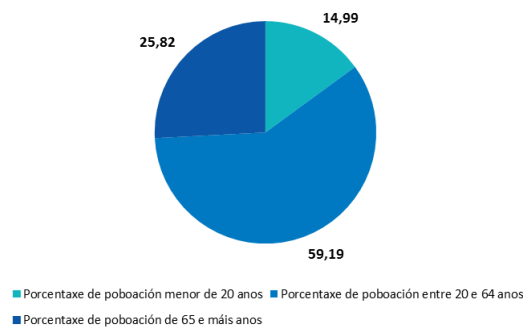
Fonte: IGE.

Tal e como se observa no gráfico, a estrutura da pirámide poboacional da Comarca de Bergantiños vén determinada por unha base estreita que vai ancheando a partires dos chanzos das idades comprendidas entre os 30 e 60 anos, para volver a reducirse nas idades máis avanzadas. Esta imaxe indica un descenso destacado da natalidade na Comarca.

Así, os tramos de idade entre os 0 e os 24 anos roldan o 2% da poboación da Comarca. A medida que avanza a idade, ás porcentaxes aumentan ata un máximo do 4% da poboación feminina de 40 a 49 anos e un 4% na masculina de 35 a 44 anos.

No relativo ás diferenzas por sexo obsérvase unha representación parella ata a idade dos 70 anos, onde a poboación feminina gaña peso, chegando a ser máis do dobre a poboación feminina que a masculina entre as cohortes de 85 e máis anos; indicativo dunha maior esperanza de vida entre a poboación feminina da comarca.

Gráfico 2. Distribución da poboación por grupos de idade. Comarca de Bergantiños. 2017.

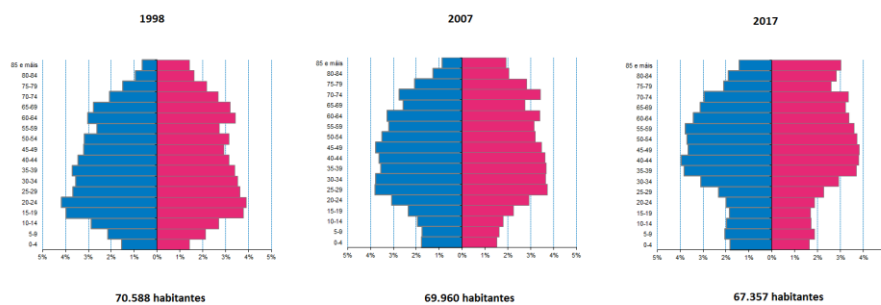

Fonte: IGE.

A distribución da poboación por idades que recolle o gráfico anterior amosa, para o ano 2017, que a poboación menor de 20 anos da comarca acada o 15% poboación, sendo o grupo de menor representación cunha diferenza de case 11 puntos co grupo de maiores de 65 anos, quen representa o 26%. Así, o 59% da poboación da comarca está formada polas persoas de entre 20 e 64 anos.

A fotografía da distribución actual da poboación na comarca é resultado da evolución observada ó longo dos últimos anos nos que se produce un proceso de devalo demográfico. Este proceso, como se pode observar na evolución das estruturas poboacionais do gráfico 3, comporta unha constante redución da base das pirámides, que está composta polas persoas de menor idade, en tanto que se acompaña dun progresivo incremento da parte superior da pirámide.

Gráfico 3. Evolución da pirámide poboacional da Comarca de Bergantiños, anos 1998- 2007 e 2017.

Fonte: IGE.

As imaxes da evolución da pirámide poboacional da comarca permiten identificar graficamente o proceso comentado. É dicir, un progresivo avellentamento da poboación unido a un progresivo incremento da esperanza de vida.

Esta mesma estrutura demográfica comarcal trasládase á realidade municipal que presenta, por grandes grupos de idade, a seguinte distribución.

Táboa 3. Distribución por tramos de idade nos concellos da Comarca de Bergantiños. 2017.

Territorio	Menores de 20 anos	Entre 20 e 65 anos	Maiores de 65 anos
Concello de Cabana de Bergantiños	11%	56%	33%
Concello de Carballo	17%	60%	23%
Concello de Coristanco	12%	56%	32%
Concello de A Laracha	15%	59%	26%
Concello de Laxe	12%	59%	29%
Concello de Malpica de Bergantiños	10%	58%	33%
Concello de Ponteceso	12%	56%	32%
Total Comarca de Bergantiños	15%	59%	26%

Fonte: IGE.

Desta forma, tal e como se pode observar na táboa, o grupo de menores de 20 anos, non acada en ningún dos concellos da comarca o 20% da poboación total. Con todo, é posible identificar un grupo de concellos, nos que a poboación menor de 20 anos é superior ó 15%, Carballo (17%) e A Laracha (15%), en tanto que o grupo de maiores de 65 anos está por baixo ou na media da comarca, 23% en Carballo e 26% en A Laracha.

Por outra banda, o resto de concellos presentan cifras semellantes, é dicir, en torno ao 10-12% da poboación destes concellos é menor de 20 anos, mentres que os maiores de 65 representan máis do 30% da súa poboación (a excepción de Laxe que ten un 29% da poboación maior de 65 anos).

Esta distribución municipal amosa características particulares nos casos dos concellos máis poboados (Carballo e Laracha), mentres que o resto dos concellos ofrecen unha situación similar en termos de distribución por idades da poboación.

Neste sentido, outro dos aspectos que achegan información sobre a evolución da poboación e, máis concretamente sobre o proceso de avellentamento, é a idade media das persoas que habitan a comarca en comparación cos da provincia e do conxunto de Galicia.

Táboa 4. Evolución da idade media na comarca de Bergantiños, provincia da Coruña e Galicia. 2002 – 2017

Territorio	2002	2007	2017
Galicia	42,89	44,22	46,76
Provincia da Coruña	42,49	43,87	46,46
Comarca de Bergantiños	43,25	45,13	47,97

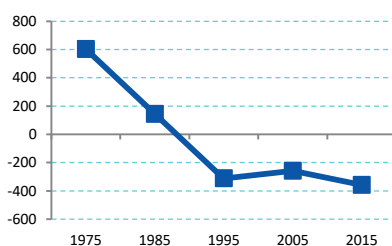
Fonte: IGE.

A comarca de Bergantiños presenta uns datos lixeiramente superiores á provincia e a Galicia. A evolución da comarca é máis semellante á galega que á da provincia da Coruña xa que nesta última

os ritmos de avellentamento son máis lentos, mentres que en Galicia e na comarca de Bergantiños a idade media medra dun xeito máis salientable.

Por outro lado, a análise da evolución que veñen experimentando os nacementos e as defuncións no conxunto da comarca presenta unha imaxe nida do proceso de devalo na natalidade na comarca de Bergantiños. No seguinte gráfico pódese observar como o saldo vexetativo da comarca bergantiñá presenta datos negativos dende 1988, onde a evolución presenta unha tendencia decrecente cada vez máis agudizada, chegando a un saldo negativo de 383 persoas no 2016.

Gráfico 4. Evolución do saldo vexetativo da Comarca de Bergantiños. 1975 - 2016.

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

Neste senso, os concellos de Bergantiños presentan dinámicas semellantes. A finais dos anos 80 e comezos dos 90 é cando os saldos vexetativos municipais comezan a ser negativos. O concello de Carballo alterna datos positivos e negativos. Así, obsérvase como a finais da década dos 90 e comezos do 2000 o saldo era negativo, no período 2004 - 2010 preséntase algún saldo positivo, pero a partir de 2011 non xorde ningún saldo vexetativo positivo.

Táboa 5. Saldo vexetativo dos concellos da Comarca de Bergantiños. 1975 - 2016.

Territorio	1975	1985	1995	2005	2015
Concello de Cabana de Bergantiños	67	11	-42	-44	-62
Concello de Carballo	269	81	-25	17	-29
Concello de Coristanco	67	24	-50	-46	-76
Concello de A Laracha	73	0	-84	-52	-64
Concello de Laxe	33	8	-14	-8	-13
Concello de Malpica	56	19	-46	-61	-61
Concello de Ponteceso	38	1	-50	-64	-53

Fonte: IGE. INE. Movemento natural da poboación.

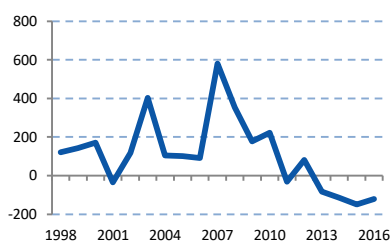
Para completar esta análise é preciso deterse no saldo de carácter migratorio. Neste sentido, tal e como permite observar o gráfico 5, a tendencia xeral deste indicador é irregular ó longo do período analizado.

Se ben os picos son positivos e negativos alternándose simultaneamente, no período do 2002 ao 2010 hai unha dinámica de saldo positivo, onde a inmigración do estranxeiro é capaz de compensar a perda de xente producida mediante o saldo interno e parte do externo con respecto a España. É dicir,

mentres que a poboación bergantiñá emigraba cara outros lugares da provincia, de Galicia e de España, os estranxeiros inmigrantes ou retornados compensaban a saída destes.

No ano 2011 hai un saldo migratorio negativo que muda no 2012 co último saldo positivo co que conta a comarca neste indicador. A partir do 2013 o signo do saldo é negativo, o ano 2015 presenta as cifras máis elevadas con 149 persoas máis que emigraron das que inmigraron. Este feito prodúcese principalmente polo troco nos movementos migratorios co estranxeiro, onde a comarca pasa de recibir inmigrantes a xerar emigración.

Gráfico 5. Saldo migratorio da Comarca de Bergantiños. 1998 – 2016

Fonte: IGE

Deste xeito, o proceso demográfico propio da comarca vese acentuado nos últimos anos pola muda na dinámica do saldo migratorio.

A estrutura demográfica comarcal caracterízase polo seu progresivo avellentamento. Neste sentido, é preciso facer referencia ós índices de avellentamento e sobreavellentamento como os elementos de referencia para a análise deste fenómeno demográfico. O índice de avellentamento amosa o número de persoas de 65 ou máis anos por cada 100 menores de 20 anos, en tanto que o índice de sobreavellentamento relaciona as persoas de 85 ou máis anos por cada 100 de 65 ou menos anos.

Táboa 6. Índice de avellentamento e sobreavellentamento na Comarca de Bergantiños, Provincia da Coruña e Galicia. 2017, 2020, 2025 e 2030.

Índice	2017	2020	2025	2030
Índice de avellentamento Bergantiños	182,1	189,5	210,9	248,1
Índice de avellentamento A Coruña	148,98	156,2	177,2	213,1
Índice de avellentamento Galicia	154,77	162,5	185,1	223,6
Índice de sobreavellentamento Bergantiños	16,6	18,5	18,2	18,8
Índice de sobreavellentamento A Coruña	16,35	18,3	17,9	18,3
Índice de sobreavellentamento Galicia	17,48	19,4	18,9	19

Fonte: IGE

Tal e como amosa a táboa, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de analizar tanto a situación actual dos índices relacionados co avellentamento e sobreavellentamento, como de realizar proxeccións para o futuro. Neste sentido, a situación da comarca de Bergantiños presenta un índice de avellentamento superior ó da provincia da Coruña e de Galicia ao longo do treito de tempo

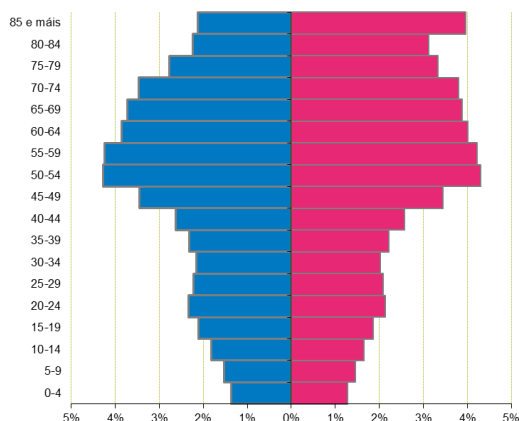
analizado. Isto matízase no índice de sobreavellentamento que, aínda e presentar datos inferiores ós de Galicia no 2017, a tendencia da evolución parella á dos territorios de referencia.

Así, o índice de avellentamento, segundo as proxeccións, irá aumentando ata o 2030. Neste índice obsérvase como xa no 2017 hai máis de 180 persoas maiores de 65 anos por cada 100 menor de vinte, e para o 2030, pasará a haber máis de 248 maiores de 65 anos por cada 100 menor de 20.

Por outro lado, o índice de sobreavellentamento no 2017 indica que hai 17 persoas maiores de 85 anos por cada 100 menor de 65 anos. A evolución mostra ata o 2020 que o índice ascende ata case chegar ás 19 persoas, relación que se estabiliza ata o 2030, salvo pequenas oscilacións.

Deste xeito, como consecuencia deste proceso de avellentamento xeral e do incremento da esperanza de vida, a proxección da estrutura da poboación da comarca de Bergantiños prevista para o 2030, responde á seguinte imaxe gráfica.

Gráfico 6. Pirámide de poboación da Comarca de Bergantiños, 2030 en base a proxeccións de poboación.

Fonte: IGE

Como se pode comprobar, a estrutura demográfica prevista supón a continuidade da evolución observada ata a actualidade. A pirámide da proxección poboacional para o 2030 da comarca de Bergantiños estima unha poboación de 59.348 persoas.

Esta pirámide amosa o descenso da poboación (baixa natalidade) e o aumento da poboación nos tramos de idade avanzada (avellentamento). Así pois, os tramos correspondentes ós menores de 44 anos non acadan o 3% da representación, sendo a situación máis aguda en idades novas, onde os tramos correspondentes ós menores de 14 anos non acadan o 2%. A partir dos 45 anos, tanto en homes coma en mulleres, a representatividade aumenta, acadando ás cohortes de 50 a 59 anos un 4% do total da poboación. Nas mulleres, este 4% segue sendo representativo entre os 60 e os 64 anos. Cabe resaltar a situación das mulleres maiores de 85 anos que, co 4% da poboación, duplican o colectivo masculino da mesma idade, 2%.

1.20 ASENTAMENTO DA POBOACIÓN. DENSIDADE, DISPERSIÓN E CONDICIÓNS DA VIVENDA.

Un dos elementos determinantes para o deseño de políticas de benestar adaptadas á poboación é o seu modelo de asentamento e de ocupación do territorio. Neste sentido, a comarca de Bergantiños, nos 7 concellos que a compoñen, conta cun total de 84 parroquias e 1.029 entidades singulares de poboación.

Esta distribución completa un panorama dunha salientable dispersión da poboación xa que, como se pode comprobar, se está a definir un territorio no que a poboación non se agrupa principalmente en torno ás cabeceiras de concello agás en Carballo e Laxe (onde se concentran máis dun 50% da súa poboación nunha soa parroquia), existindo, iso si, multiplicidade de núcleos diferenciados habitados.

No Concello de Cabana de Bergantiños, Cesullas (San Esteban) é a parroquia máis habitada con 1.304 persoas que equivalen ao 30% da poboación do concello. Síguelle co 21% Canduas (San Martiño) e 923 persoas. O resto de poboación (a metade) repártese entre as oito parroquias restantes, onde ningunha delas é acada o 8% da poboación do concello; é dicir, non sobrepasan os 350 habitantes. A parroquia máis pequena é Silvarredonda (San Pedro) con 82 persoas que equivalen (aínda non) ó 2% da poboación cabanesa. En tódalas parroquias do concello pérdese poboación, sen excepción, salientando entre o ano 2000 e o 2017 pola súa intensidade os casos de Nantón co 35%, Riobó e Corcoesto co 32% ou Silvarredonda e Anos co 29% e 28% respectivamente.

No caso do Concello de Carballo a poboación repártese en 18 parroquias. O centro neuráxico é Carballo (San Xoán) onde habitan máis do 62% da poboación (19.502 persoas). Cabe facer constar que esta parroquia aumenta a súa poboación nun 33% dende o ano 2000 (gañando 4.831 persoas). A outra parroquia que aumenta en poboación é Bértoa (Santa María), que con 73 persoas máis aumenta un 5% a súa poboación. O resto da poboación carballesa está repartida polas parroquias de xeito irregular, iso si, as 16 parroquias restantes perden habitantes entre os anos 2000 e 2017, salientando os casos de Aldemunde co 34% de perda ou Santa María de Rus co 23%.

Coristanco pode ser un dos casos máis claros de dispersión. Seavia (San Mamede) acolle ó número de persoas máis salientable de tódalas parroquias do concello e só abarca do 13% (824 persoas) da poboación total. Nas 14 parroquias restantes distribúese o resto da poboación do concello. Verdes (San Adrián) é a parroquia máis pequena con 57 habitantes, que significan case o 1% de todo o concello. Coristanco perde poboación en tódalas súas parroquias, salientando pola súa intensidade o caso de Santa María de Cereo co 39%, San Vicente de Cuns co 38% de perda ou San Adrián de Verdes do 37%.

Laxe distribúe a súa poboación en seis parroquias. A capital, Laxe (Santa María) aglutina ó 57% da poboación do concello con 1.763 habitantes. As 5 parroquias restantes abarcan entre 120 persoas do Sarces (San Amedio)-case o 4% da poboación do concello- e as 484 que hai en Traba (Santiago) que representan o 16%. A evolución da poboación por parroquias indica unha perda xeneralizada, a pesar de que a intensidade difire entre os casos de Santa María de Serantes co 27% ou Santo Estevo de Soesto co 26% e o do núcleo urbano de Laxe co 2% de perda.

En canto A Laracha, as tres principais parroquias son as de (I) Torás (Santa María) con 3.771 persoas que equivalen ó 33% da poboación do concello; (II) Lestón (San Martiño) que con 1.320 representa ó 12% do concello; e (III) e Cabovilaño (San Román) con 1.117 persoas que son o 10% da poboación. Estas son as tres únicas parroquias do concello da Laracha que gañan poboación. No resto das parroquias (10 parroquias) localízase o 45% dos habitantes e todas perden poboación, salientando o caso de Santa María de Erboedo co 30% ou Santa María de Montemaior co 26% de perda.

Malpica de Bergantiños, e as súas oito parroquias, perden poboación. Malpica de Bergantiños (San Xulián) é o principal núcleo onde se concentra o 48% da poboación do concello. Se ben non hai parroquia que non baixe dos 218 habitantes (4% do concello), tampouco hai ningunha que supere os 553 habitantes (10% da poboación municipal). En relación á evolución da poboación, todas perden, pero é preciso observar a intensidade en Santiago de Mens co 30%, ou en San Martiño de Cambre, San Cristovo de Cerqueda e San Tirso de Vilanova, todas elas perdendo o 28% da súa poboación.

O concello de Ponteceso ten catorce parroquias e unha grande dispersión. Come-Porto (Nosa Señora dos Remedios) aglutina case o 20% da poboación local, que xunto co (case) outro 20% de Tella (San Eleuterio) supón que o 40% dos habitantes se concentre nestas dúas parroquias. As doce restantes aglutinan ó 60% da poboación do concello, pero esta cifra atópase repartida, e como exemplo está Nemeño (Santo Tomé) que con 101 habitantes non chega a representar tan sequera o 2% da poboación do concello. En Ponteceso, ademais, tódalas parroquias perden poboación. Ademais, a intensidade de perda é salientable en casos como Corme-Aldea (perde o 37%), San Andrés de Tallo (perde o 31%) ou San Xoán de Niñóns (perde o 30%), en tanto que son tamén varias parroquias as que superan o 20% de perda de poboación.

Un elemento que contribúe a verificar a relación entre a dimensión do territorio e o volume de poboación é a evolución da densidade, definida como o número de habitantes por quilómetro cadrado de superficie. Neste sentido, e de xeito coherente coa evolución demográfica analizada, é posible observar nos datos da táboa 6 como a tendencia da comarca de Bergantiños ten unha densidade poboacional semellante á media galega e inferior á da provincia da Coruña. A evolución da densidade poboacional na comarca bergantiñá mantense nuns niveis con tendencia á baixa.

Táboa 7. Evolución da densidade poboacional da Comarca de Bergantiños por concellos. Habitantes por quilómetro cadrado. 2002 – 2017.

Territorio	2002	2007	2017
Galicia	91,2	92,7	91,6
Provincia de A Coruña	137,9	141	141,1
Comarca de Bergantiños	93,7	93,4	91
Concello de Cabana de Bergantiños	55,5	51,1	44,9
Concello de Carballo	150,6	158,1	165,3
Concello de Coristanco	56,4	53,7	54,6
Concello de A Laracha	84,2	86,1	90
Concello de Laxe	96,6	95,6	88,6
Concello de Malpica de Bergantiños	114,6	105,4	93

Territorio	2002	2007	2017
Concello de Ponteceso	75	70,5	62

Fonte: IGE

A nivel municipal hai que deterse na heteroxeneidade dos datos que presentan os diferentes concellos. Así, no concello de Carballo a densidade poboacional é superior a que presentan os territorios de referencia. Malpica de Bergantiños presenta uns datos de densidade poboacional superiores ós da media galega, todo e experimentar unha evolución negativa en termos de densidade poboacional ó pasar de 114,6 habitantes por qm² a 93. O concello de A Laracha presenta unha evolución á alza que sitúa ó concello en niveis próximos ós galegos con 90 persoas por qm².

O resto de concellos, Cabana, Coristanco, Laxe e Ponteceso presentan dinámicas negativas cunha perda paulatina de densidade poboacional, en niveis por baixo da media da comarca e da dos territorios de referencia.

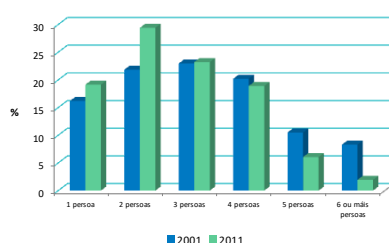
Tal e como se vén comentando, a complexidade da ocupación do territorio por parte da poboación en Galicia, froito dun modelo de asentamento tradicionalmente espallado en múltiples núcleos e entidades para o aproveitamento do territorio unido ó devalo demográfico implica que os concellos teñen un territorio cada vez máis desocupado.

Así, das 84 parroquias da comarca bergantiñá, so 5 son quen de gañar poboación. E esas cinco están situadas nos concellos de Carballo e A Laracha. Deste xeito, hai un descenso xeral da poboación estendido na maioría dos concellos e parroquias que compoñen a comarca.

Na análise do asentamento da poboación no territorio, é preciso facer referencia ós fogares e á súa composición en función do número de persoas que habitan neles.

O número de fogares na Comarca de Bergantiños pasa dos 22.030, no 2001, ós 25.432, no 2011. A evolución destes fogares en canto á súa composición recóllese no seguinte gráfico.

Gráfico 7. Evolución da composición dos fogares da comarca de Bergantiños. 2001-2011.

Fonte: IGE

A imaxe do gráfico amosa como a composición dos fogares tende a mudar ó longo do período analizado, incrementándose o peso das vivendas formadas por 1, 2 e 3 persoas (estas últimas en menor medida) e reducíndose aquelas compostas por máis de 4 residentes. Así, se ben no 2001 o tipo de vivenda que contaba con máis peso na Comarca era a formada por 2 e 3 persoas (21,84% e 22,96% respectivamente), no 2011 no 30% dos fogares residen dúas persoas.

En canto ás características das vivendas, o 82% das vivendas da Comarca son en réxime de propiedade das cales un 17% ten hipoteca pendente de pago. Só un 6% están en réxime de alugueiro.

Así, na Comarca de Bergantiños o 57% das vivendas teñen unha superficie entre os 76 m² e os 120m², vivendas cunha superficie superior os 120m² son o 23% e so o 17% son vivendas de menos de 75 m².

Polo que respecta ás condicións da vivendas en termos de problemas de infraestrutura, no ano 2015 o 61% dos fogares da área da Costa da Morte¹ declarou ter problemas relacionados coa falta de espazo, ruídos procedentes do exterior, luz natural insuficiente, deficiencias de illamento, goteiras, humidades e podremia en solos ou ventás. Con todo, esta cifra empeora aumentando en máis de 6 puntos dende o ano 2010.

Sobre a disposición de ordenador e internet nos fogares da área esta foi en aumento no período 2012 - 2016. A tenencia dun ordenador no fogar foi aumentando dun 45,11% no 2012 ata un 56,59% no 2015. No relativo á conexión a internet contratada, a súa evolución positiva é máis acentuada xa que, se no 2012 o 34,96% dos fogares contaban con este servizo, catro anos despois, no 2016, o 63,31% dos fogares xa contan cunha conexión a internet contratada.

Finalmente, outro dos elementos a salientar pola súa incidencia tanto nun contexto de asentamento da poboación como o descrito como na presenza de servizos públicos é a mobilidade. Neste sentido, no ano 2015 o 77% das vivendas da área da Costa da Morte contan con automóbil para uso persoal.

1.3 EXTRACTO DA DINÁMICA DEMOGRÁFICA NA COMARCA DE BERGANTIÑOS.

Tal e como se puido comprobar ó longo do achegamento realizado tanto á evolución demográfica da comarca de Bergantiños como ao modelo de asentamento de poboación e ás condicións das vivendas, o contexto xeral da comarca vén determinado por un continuo descenso na poboación, unido a un proceso de avellentamento. Con todo, é posible diferenciar entre os dous grandes concellos (Carballo e A Laracha) da comarca que concentran o 63% da poboación da comarca e medraren en habitantes, do resto de concellos (Cabana de Bergantiños, Coristanco, Laxe, Malpica de Bergantiños e Ponteceso) que se atopan nunha situación de devalo demográfico.

Neste sentido, ó longo do período analizado obsérvase como case a totalidade das parroquias perden poboación a excepción de dúas en Carballo (unha delas a capital) e tres en A Laracha (as tres máis poboadas do concello). Este elemento, vencellado co avellentamento xeral, amosa unha realidade poboacional dispersa no territorio que abrangue tanto ós grandes núcleos coma ós pequenos.

En canto ás condicións das vivendas ca comarca, hai que resaltar que o parque inmobiliario está formado maioritariamente por vivendas de tamaño medio-grande en réxime de propiedade. Con

¹ A área da Costa da Morte comprende as comarcas de Bergantiños, Fisterra, Muros, Terra de Soneira e Xallas.

todo, é importante a porcentaxe de vivendas que declaran contar con problemas relacionados coa falta de espazo ou humidades que na área da Costa da Morte son o 61%.

Polo que respecta ó asentamento das novas tecnoloxías nos fogares en torno ó aceso dun ordenador e internet esta presenta unha evolución á alza, nunha área onde a incidencia das novas tecnoloxías é baixa en comparación con outras áreas.

2. O contexto socioeconómico. Aspectos básicos e evolución.

Tal e como se indicaba con anterioridade, o contexto socioeconómico determina en boa medida as condicións de vida dos habitantes do territorio e, polo tanto, é unha parte fundamental á hora de elaborar unha política de benestar.

Dentro deste apartado, e co obxectivo de contextualizar a situación da cidadanía da comarca, utilizaranse diferentes indicadores relacionados coa evolución da renda, da actividade económica e laboral ou, por exemplo, da cohesión social de tal xeito que se establezan as bases para, de modo complementario coa evolución demográfica xa observada, avanzar nas principais características da sociedade sobre a que deben actuar as medidas do Plan de Acción.

2.1 ECONOMÍA, TRABALLO E ENSINO.

O primeiro achegamento á estrutura produtiva da Comarca realízase a través da análise do Produto Interior Bruto por habitante, entendido como o resultado da actividade económica da comarca, e concellos correspondentes, en relación ao seu número de habitantes. A seguinte táboa amosa unha comparativa dos datos de Galicia e da Provincia da Coruña conxuntamente coa Comarca de Bergantiños e concellos (Cabana de Bergantiños, Carballo, Coristanco, A Laracha, Laxe, Malpica de Bergantiños e Ponteceso).

Táboa 8. Evolución do PIB por habitante en €. Galicia, Provincia, Comarca de Bergantiños e Concellos. 2010 – 2014.

Territorio	2010	2012	2014
Galicia	20.574	19.660	20.077
Provincia da Coruña	21.918	21.462	22.055
Comarca de Bergantiños	13.659	12.951	13.119
Concello de Cabana de Bergantiños	11.277	10.215	10.779
Concello de Carballo	15.541	14.851	14.807
Concello de Coristanco	11.712	10.955	11.282
Concello da Laracha	12.171	11.390	11.585
Concello de Laxe	10.276	10.457	10.149
Concello de Malpica de Bergantiños	12.867	12.374	12.814
Concello de Ponteceso	13.915	12.712	13.254

Fonte: IGE

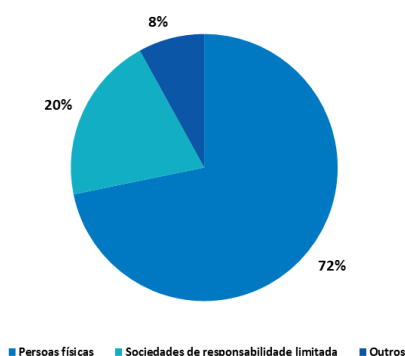
O PIB por habitante observado a nivel comparativo entre Galicia, a provincia e a realidade comarcal, que inclúe as situacións dos diferentes Concellos, amosa a presenza dunha salientable fenda entre a Comarca e os territorios de referencia. Así, en todo o período o PIB per cápita da Comarca rolda entre o 59% e o 62% do dato da provincia (cunha fenda bruta de máis de 8.500€) e entono ao 65% do dato de Galicia (obtendo neste caso 7.000€ menos na comarca).

Estas diferenzas acentúanse na análise municipal. Neste senso, o concello de Carballo presenta un PIB per cápita de 14.807€, que equivale ao 74% do dato galego. Os Concellos de Malpica de Bergantiños e Ponteceso sitúanse entono ó 65% do PIB galego.

O resto de concellos non acadan o 60% dos territorios de referencia, sendo o caso máis salientable o concello de Laxe, que cun PIB per cápita de 10.149€, obtén o 51% do dato galego. Entre o 54% e o 58% están os concellos de Cabana de Bergantiños, Coristanco, A Laracha.

Con respecto ó tecido empresarial da Comarca, no ano 2014 na comarca hai 6.776 empresas distribuídas segundo a súa condición xurídica como recolle o seguinte gráfico.

Gráfico 8. Estructura do tecido empresarial da Comarca de Bergantiños por condición xurídica. 2014.

Fonte: IGE

O gráfico amosa que o 72% das empresas da Comarca son autónomos/as, é dicir, persoas físicas, en tanto que o 20% corresponde ás sociedades limitadas. De entre as figuras restantes salienta a presenza de 17 sociedades cooperativas, se ben en porcentaxe non supera o 1% do total.

Este tecido empresarial ten como actividade principal o sector servizos, que ocupa ó 49% das empresas, cunha notable presenza do comercio e a hostalaría que suman un total de 1.920 empresas e son o 28% do total comarcal. O segundo sector de actividade maioritario na comarca é o sector primario, que supón o 23% da actividade comarcal. A construción centra a actividade do 20% de empresas e o sector industrial conta co 9% das empresas da comarca.

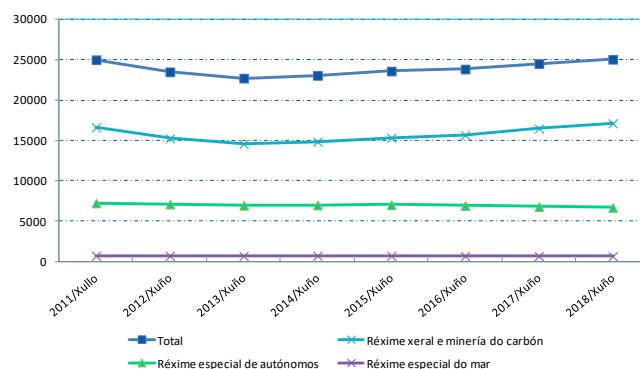
Un elemento a ter en conta ó estudar a estrutura económica da Comarca de Bergantiños é o peso do sector primario. Neste sentido, no ano 2009 atopábanse activas un total de 3.127 explotacións

agrarias que xeraban 3.253 Unidades de Traballo / Ano (UTA)². Con todo, estas cifras son substancialmente menores ás 6.192 UTA xeradas polas 9.060 explotacións activas no ano 1999.

Para complementar a imaxe do sector económico e empresarial da comarca é necesario deterse na evolución da afiliación á Seguridade Social ó longo dos últimos anos. No período obxecto de análise, 2011 – 2018, a afiliación á Seguridade Social presenta unha estabilidade xa que hai 50 persoas máis de alta no 2018, o que supón un incremento do 0,2% na afiliación. Así, no período 2011 – 2014 as afiliacións experimentan un salientable descenso (-9%), que se recupera dende o 2014 ó 2018 de xeito progresivo ata acadar as 25.048 afiliacións en xuño de 2018.

No estudo por réximes de afiliación, obsérvase como o réxime xeral experimenta unha suba dun 3%, o que representa a 498 persoas máis están dadas de alta neste ámbito no 2018 que no ano 2011. En canto ao réxime de persoas autónomas, hai un descenso do 7,6%, o que equivale a máis de cinco centas persoas menos afiliadas neste réxime. Con respecto ós restantes réximes, o agrario experimenta un incremento do 66%, contando en xuño do 2018 con 130 persoas afiliadas, o especial do mar descende un 8,4%, perdendo 59 afiliados, e o réxime de empregados/as do fogar experimenta un incremento do 31%, aumentando en 109 as persoas afiliadas a este réxime.

Gráfico 9. Evolución da afiliación á Seguridade Social por réximes na Comarca de Bergantiños. 2011-2018.

Fonte: IGE

Esta tendencia xeral á estabilidade da afiliación á seguridade social é compatible coa diminución do desemprego que, entre o ano 2011 e o mes de maio do 2018 descende nun 39%, pasando das 7.210 persoas desempregadas a un total de 4.419. Se ben o descenso nos homes é de máis do 50% (pasando de 3.476 a 1.717), no caso das mulleres o descenso é menor, pasando das 3.734 ás 2.702, o que supón unha baixada do 28% do desemprego feminino.

A formación, e as infraestruturas e servizos para tal fin, son outro dos elementos a analizar no desenvolvemento económico dun territorio.

Neste sentido, no 2016 a Comarca de Bergantiños conta cun total de 34 centros onde se imparten ensinanzas oficiais do réxime xeral³ non universitaria, do total de 538 existentes na provincia da

² Unha UTA equivale ao traballo que realiza unha persoa a tempo completo ao longo dun ano.

Coruña e dos 1.378 actualmente operativos en toda Galicia. Destes 34 centros, 32 son de titularidade pública e 2 son de titularidade privada. Os dous centros de titularidade privada están localizados nos concellos de Carballo e Coristanco.

Estes centros son utilizados pola poboación da Comarca para cursar diferentes ensinanzas oficiais. Así, para o ano 2011 a distribución da poboación en función do seu nivel de estudos é a seguinte:

Táboa 9. Distribución da poboación por nivel de estudos. Galicia, provincia e Comarca. 2011.

Territorio	Poboación total	Sen estudos	Menores de 16 anos	Primeiro grao	Segundo grao	Estudos superiores
Galicia	2.759.888	11,4%	12,6%	14,9%	47,3%	13,9%
Provincia da Coruña	1.137.555	11,0%	12,7%	14,2%	46,5%	15,5%
Comarca de Bergantiños	69.726	19,0%	11,5%	19,6%	43,7%	6,3%

Fonte: IGE

Os datos recollidos na táboa amosan as diferenzas sobre a distribución académica da poboación da comarca con respecto aos territorios de referencia. A cidadanía da Comarca de Bergantiños presenta diferenzas substanciais con respecto a Galicia e á Provincia. Así, a porcentaxe de persoas sen estudos (ou que foron menos de 5 anos á escola) é 8 puntos superior á dos territorios de referencia. Esta diferenza matízase no relativo ás persoas menores de 16 anos que estaban a cursar estudos oficiais, en tanto que inverte a favor da Comarca en relación ás persoas con primeiro grao de estudos ou estudos primarios cursados (persoas que foron á escola 5 anos ou máis sen completar EXB, ESO ou bacharelato elemental) entorno aos 5 puntos.

Finalmente, as diferenzas volven aparecer ó analizar os niveis máis elevados da estrutura de estudos. Non tanto no relativo ás persoas con estudos secundarios que a comarca presenta 3 puntos menos que Galicia e a provincia. Pero si, en canto á obtención de estudos superiores, de novo a comarca presenta sobre 8% menos de poboación que os territorios de referencia.

2.2A COHESIÓN SOCIAL.

Continuando coa análise dos indicadores relevantes dentro das políticas de benestar, as condicións de vida das familias son un aspecto fundamental a analizar no marco do estudo do contexto socioeconómico da comarca de Bergantiños como característica da cidadanía en termos de cohesión social.

³ Dentro das ensinanzas de réxime xeral inclúense as seguintes: Ensinanzas Ordinarias (Educación Infantil, Educación Primaria, Educación Secundaria Obrigatoria, Bacharelato, Ciclos Formativos e Programas de Cualificación Profesional Inicial) e Ensinanzas de Adultos (Nivel I, Nivel II, ESO de adultos, Bacharelato e Ciclos Formativos).

Neste sentido, é necesario deterse no indicador da taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020⁴), cuxa evolución se detalla na seguinte táboa.

Táboa 10. Evolución da Taxa de risco de pobreza ou exclusión social (estratexia Europa 2020). Galicia, provincia e Área da Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.

Territorio	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Galicia	22,05	23,58	22,83	22,11	22,55	20,33
Provincia da Coruña	21,49	21,49	22,27	19,95	19,13	18,04
Área da Costa da Morte	28,3	28,27	28,9	28,45	22,31	19,33

Fonte: IGE

Os datos oficiais da Taxa de Risco de Pobreza agrúpanse por áreas que, no caso da comarca de Bergantiños, como xa se indica anteriormente forma parte da área da Costa da Morte xunto coas comarcas de Fisterra, Muros, Terra de Soneira e Xallas.

A análise dos datos permite observar como a área parte dunha situación inicial no ano 2011 onde a taxa era significativamente superior aos datos que presentaban Galicia e a provincia (28% da poboación en risco na comarca fronte ao 22%). Esta taxa do 28% mantense na comarca ata o 2014, cando cae ó 22%, a niveis do dato galego, para continuar reducíndose no 2016 ata o 19%. Así, no 2016 a Costa da Morte presenta taxa (19%) de poboación en risco por debaixo do dato galego (22%), aínda que algo superior ó da provincia (18%).

O 19% de poboación en risco de pobreza ou exclusión social na Comarca de Bergantiños equivale a preto de 13.000 persoas que se atopan en situación de carencia material severa ou que contan cunha renda mensual por baixo do limiar de pobreza, situado no 60% da mediana dos ingresos equivalentes de todas as persoas galegas, que suporía 638,68€ mensuais para o caso de acollerse á cifra de limiar do risco de pobreza do conxunto de Galicia ou 669,55€ para o caso de acollerse á cifra do limiar do risco de pobreza para a provincia da Coruña do 2016.

En canto á situación das familias da comarca, no ano 2016 o 40% das familias da área da Costa da Morte chegan con facilidade a fin de mes. Esta variable presenta unha evolución positiva xa que no ano 2007 esta cifra roldaba o 24% dos fogares. É dicir, pasouse do ano 2007 a que só unha de cada catro familias cheguen con facilidade a fin de mes a seren case unha de cada dúas. De tódolos xeitos, é salientable que o 60% das familias da área chegue con dificultade ou moita dificultade a fin de mes.

Con respecto ás cifras de ingresos fixadas estatisticamente para considerar un fogar dentro da categoría de dificultade ou moita dificultade para chegar a fin de mes, para o conxunto de Galicia establécese para o 2016 que a mediana de ingresos ascende a 1.490€ no caso da dificultade e 883€

⁴ Este indicador define a poboación en risco de pobreza ou exclusión social é aquela que está nalgunha das seguintes situacións: (I) En risco de pobreza: o ingreso por unidade de consumo está por debaixo do 60% da mediana dos ingresos por unidade de consumo; (II) En carencia material severa; e (III) Persoas de 0 a 59 anos que viven en fogares sen ingresos de traballo ou con baixa intensidade de ingresos de traballo, é dicir, onde o número de días que os adultos de 18 a 59 anos dese fogar tiveron ingresos por traballo supón ata o 20% do número total de días que poderían telos durante o ano natural anterior á realización da enquisa

no caso da moita dificultade. Estas cifras son, para o caso da provincia da Coruña, de 1.575€ e 880€ respectivamente.

Neste sentido, é preciso indicar que, se ben o diferencial na taxa de risco de pobreza sitúa á comarca entre o dato galego (lixeramente máis alto) e o dato provincial (lixeramente máis baixo), o dato da Área da Costa da Morte no referente á dificultade de chegar a fin de mes sitúase entre 8 e 9 puntos superior ós datos dos territorios de referencia para o ano 2016.

Seguidamente recóllense os datos referentes á evolución dos ingresos dos fogares e das persoas:

Táboa 11. Evolución dos Ingresos mensuais dos fogares e dos Ingresos por persoa. Galicia, provincia e Área da Costa da Morte da Coruña. 2011 – 2016.

Ano	Galicia		Provincia		Área da Costa da Morte	
	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa	Ingreso dos fogares	Ingreso por persoa
2011	1.908€	745€	1.984€	772€	1.719€	645€
2012	1.906€	734€	1.995€	775€	1.699€	638€
2013	1.910€	744€	1.993€	783€	1.731€	630€
2014	1.915€	749€	2.015€	795€	1.802€	660€
2015	1.930€	759€	2.036€	807€	1.816€	669€
2016	2.007€	792€	2.095€	834€	1.865€	693€

Fonte: IGE

A Área da Costa da Morte presenta un nivel de ingresos dos fogares máis baixo que os datos galegos e provincial. Así, e en comparación co primeiro, se os galegos contan cunha media de 2.007€, os fogares da Costa da Morte sitúan os seus ingresos nos 1.865€, é dicir, 142€ menos mensuais. Se a comparativa é cos datos provinciais, a fenda acrecéntase ata os 230€ de diferenza.

En canto ós ingresos por persoa, novamente existe unha fenda de 99€ en relación co dato galego e 141€ respecto ó provincial, situando uns ingresos de 693€ por persoa na área namentres que en Galicia e na Provincia da Coruña é de 792€ e 834€ respectivamente.

Con todo, a evolución dos ingresos mensuais na área, dende o ano 2011, é positiva, incrementando a cifra da Área da Costa da Morte dende aquela os ingresos dos fogares en 146€ e os ingresos por persoa en 48€.

Neste sentido, e para seguir conformando a imaxe da capacidade económica da poboación da comarca de Bergantiños, os datos oficiais ofrecen a posibilidade de afondar na realidade da renda dispoñible bruta por habitante.

Este indicador, desagregado a nivel municipal e comarcal, obtense a partir do saldo de rendas primarias sumando as prestacións sociais e as transferencias correntes que son un recurso para os fogares; e restando os impostos sobre a renda, as cotizacións sociais e as transferencias correntes. Polo que é relevante para amosar a situación económica da cidadanía na comarca con respecto ós territorios de referencia.

Táboa 12. Evolución da Renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Bergantiños e Concellos. 2010 – 2015.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	13.661 €	13.365 €	13.838 €
Provincia da Coruña	14.488 €	14.247 €	14.751 €
Comarca de Bergantiños	11.798 €	11.496 €	11.730 €
Concello de Cabana de Bergantiños	11.290	10.899	11.196
Concello de Carballo	12.260	11.928	12.040
Concello de Coristanco	10.748	10.669	11.076
Concello da Laracha	12.085	11.751	12.054
Concello de Laxe	10.824	10.303	10.806
Concello de Malpica de Bergantiños	11.720	11.419	11.389
Concello de Ponteceso	11.245	11.004	11.490

Fonte: IGE

A táboa amosa a diferenza municipal da renda dispoñible bruta por habitante na Comarca de Bergantiños en comparación cos territorios de referencia (Galicia e a Provincia da Coruña). Así, os habitantes da comarca contan co 84% da renda galega e o 79% da coruñesa. Isto supón, para a comarca, unha diferenza de entono aos 2.000€ menos de renda que os galegos e 3.000€ de diferenza con respecto ó dato provincial.

A nivel local, os concellos da comarca presentan a seguinte situación, os concellos con maior renda bruta dispoñible son A Laracha (12.054€) e Carballo (12.040€), son os únicos da comarca que superan os 12.000€ anuais, acadando así o 80% da renda provincial.

Tanto Cabana de Bergantiños, Coristanco, Malpica de Bergantiños e Ponteceso sitúanse entono aos 11.000€ de renda dispoñible por habitante, cubrindo entono ao 77% do dato provincial. Por debaixo da cifra dos 11.000€ está o concello de Laxe, sendo o concello con menor renda dispoñible bruta por habitante da comarca.

A evolución que presentan os datos oficiais da renda dispoñible por habitante amosan un escenario marcado por una primeira etapa decrecente que se complementa cunha segunda á alza, agás Malpica que presenta unha evolución decrecente ó longo de todo o período. Así, os únicos concellos que contan cunha mellor situación ó final do período obxecto de análise son Coristanco e Ponteceso, o resto non recupera as cifras máximas de renda acadadas no ano 2010.

No marco da análise da economía das familias e fogares da comarca é relevante deterse na procedencia dos ingresos cos que contan fogares. Para esta aproximación empréganse ós datos oficiais vixentes que permiten un achegamento territorial á realidade de Galicia e da provincia, e que amosan información sobre as orixes destes ingresos en función do traballo por conta allea, por conta propia, por prestacións ou por rendas e outros ingresos.

Os datos da evolución, do 2011 ó 2016, da estrutura de ingresos dos fogares amósase na seguinte táboa:

Táboa 13. Evolución da estrutura de ingresos dos fogares, en porcentaxe. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Traballo por conta allea		Traballo por conta propia		Prestacións		Rendas e outros	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	52,93	54,62	10,05	9,5	33,86	32,64	3,15	3,25
2012	50,58	52,78	10,16	9,96	36,31	34,28	2,95	2,99
2013	49,87	51,69	10,48	10,74	36,9	34,81	2,75	2,76
2014	50,43	52,14	9,87	9,75	36,87	35	2,82	3,1
2015	50,84	53,26	9,89	8,87	36,35	34,75	2,92	3,12
2016	50,47	51,99	10,49	10,43	36,02	34,31	3,02	3,27

Fonte: IGE

A evolución da estrutura de ingresos dos fogares que presenta a táboa amosa, ó longo do período, estabilidade nos pesos das diferentes orixes de fondos que conforman os ingresos dos fogares. Así, para o caso de Galicia o traballo por conta allea supón ó redor do 50% dos ingresos dos fogares, en tanto que as prestacións supoñen o 36% e o traballo por conta propia non supera o 10,5%. As porcentaxes e a evolución difiren pouco para o caso da provincia, se ben o peso do traballo por conta allea sitúase ó redor do 52% e as prestacións no 34%, en tanto que o traballo por conta propia tampouco supera o 10,5% xa observado para o conxunto de Galicia.

Seguidamente, e para continuar coa análise da renda dispoñible, hai que facer mención do peso que teñen as prestacións sociais sobre o total da renda das persoas a nivel municipal e a súa evolución dende o ano 2010 ata o 2015.

Táboa 14. Evolución do peso das prestacións sobre a renda dispoñible bruta por habitante. Galicia, Provincia, Comarca de Bergantiños e Concellos. 2010 – 2015⁵.

Territorio	2010	2012	2015
Galicia	29%	32%	32%
Provincia da Coruña	28%	31%	31%
Comarca de Bergantiños	30%	34%	35%

Concello de Cabana de Bergantiños	32%	38%	40%
Concello de Carballo	28%	32%	33%
Concello de Coristanco	35%	39%	40%
Concello da Laracha	28%	31%	33%
Concello de Laxe	32%	37%	39%
Concello de Malpica de Bergantiños	34%	38%	41%
Concello de Ponteceso	38%	41%	41%

Fonte: IGE

⁵ Esta análise constrúese sobre os datos oficiais procedentes do IGE relacionados coa conta de distribución secundaria da renda, que amosa como se asigna o saldo das rendas primarias dos fogares por medio da redistribución, é dicir, mediante os impostos correntes sobre a renda, o patrimonio, etc., as cotizacións e prestacións sociais en efectivo e as outras transferencias correntes. Nesta conta rexístranse as operacións que para os fogares residentes, constitúen unha redistribución da renda en efectivo, tanto en recursos (prestacións sociais, indemnizacións de seguros non vida, ...) coma en empregos (impostos correntes, cotizacións sociais, primas netas de seguro...). O saldo da conta é a renda dispoñible, que reflicte as operacións correntes e que exclúe, explicitamente, as transferencias de capital, as ganancias e perdas de posesión reais e as consecuencias de sucesos como as catástrofes naturais. Ademais, dentro das prestacións sociais inclúense as prestacións da seguridade social en efectivo, as prestacións doutros sistemas de seguros sociais e as prestacións da asistencia social en efectivo.

Os datos evidencian que o peso das prestacións sobre a renda na comarca de Bergantiños é superior ós territorios de referencia. Así, a evolución que presentan Galicia e a Provincia da Coruña é ascendente pero de xeito leve, no caso da Comarca de Bergantiños obsérvase como o incremento é máis acelerado, pasando do 30% no ano 2010 a un 35% no ano 2015, o que supón un incremento do 5%, mentres que nos territorios de referencia o aumento é dun 3%.

A nivel municipal os datos evolucionan á alza en tódolos Concellos. Os concellos que máis incrementan en todo o período analizado o peso das prestacións sobre a renda son Cabana de Bergantiños (cun incremento do 8%) e Laxe e Malpica de Bergantiños (con cadanseu 7% máis). O resto de concellos evolucionan á alza dende o 3% que presenta Ponteceso ata o 5% máis que se dá en Carballo, Coristanco e a Laracha.

Dos sete concellos que compoñen a comarca, catro deles superan o 40% do peso das prestacións sobre a renda (Cabana de Bergantiños, Coristanco, Malpica de Bergantiños e Ponteceso). En Laxe e o 39% o peso das prestacións e en Carballo e A Laracha a incidencia das prestacións sobre a renda é dun 33%, por baixo da media da comarca.

Dentro desta análise, tamén é preciso realizar un achegamento ás cantidades ingresadas atendendo á fonte do ingreso do fogar. Así, como foi observado na táboa 11, no 2016 o ingreso promedio dos fogares rolda os 2.000€ para Galicia e para a provincia, e para a Área da Costa da Morte este sitúase sobre os 1.800€. Estas cifras poden ser desagregadas atendendo á fonte principal do ingreso, é dicir, a se o ingreso procede principalmente do traballo ou das prestacións como. Neste sentido, e co obxectivo de afondar na realidade, tomase a mediana de ingresos⁶ como indicador.

Táboa 15. Evolución da mediana de ingresos do fogar atendendo á súa fonte principal. Galicia e provincia. 2011 – 2016.

Ano	Ingresos do traballo		Ingresos por prestacións	
	Galicia	A Coruña	Galicia	A Coruña
2011	2.033	2.100	1.212	1.276
2012	2.080	2.143	1.243	1.283
2013	2.057	2.073	1.265	1.334
2014	2.100	2.164	1.282	1.329
2015	2.100	2.190	1.293	1.342
2016	2.150	2.199	1.365	1.400

Fonte: IGE

A táboa 15 amosa a mediana das contías percibidas polos fogares en función da súa principal fonte de ingresos. Así, e dentro dun contexto xeral de incremento limitado das cantidades, obsérvase que aqueles fogares cuxo ingreso principal procede de prestacións contan cunha cifra que rolda o 60% dos ingresos dos fogares cuxo ingreso principal procede do traballo. Ademais, tamén é posible

⁶ A mediana dos ingresos é o valor que, ordenando todos os fogares de menor a maior ingreso, deixa unha metade deles por debaixo do dito valor e a outra metade por enriba.

observar unha limitada diferenza tanto en ingresos do traballo como en ingresos procedentes de prestacións favorable á provincia da Coruña.

En relación ós ingresos procedentes do traballo, hai que indicar que estes proceden maioritariamente dos salarios ou do traballo por conta allea, como xa se comenta na táboa 11. Así, para o ano 2014 o salario bruto anual promedio en Galicia ascendía a 20.195€, sendo preciso diferenciar entre as persoas contratadas con duración indefinida, cuxo salario promedio era de 21.591,5€ e das persoas con contratos de duración determinada, cuxo salario promedio era de 15.229,3€. Esta contía promedio supón un ingreso mensual en termos de salario bruto de 1.552,5€ e, en termos netos, de 1.227,4€.

Con todo, é preciso indicar que para o ano 2014 estímase que un 11,2% dos salarios en Galicia considéranse dentro da categoría de salarios baixos, considerando salario baixo a aquelas persoas que gañan 2/3 ou menos da mediana das ganancias brutas por hora na rexión/país de referencia. Esta cifra é do 11% para a provincia da Coruña.

Outro dato que serve para acabar de conformar a imaxe dos ingresos cos que contan as familias da comarca é o dos fogares onde as prestacións representan máis do 50% do total dos ingresos.

Neste sentido, as cifras oficiais de Galicia e da provincia para o período 2011 – 2016 amosan un abano de fogares do 42% - 44% que integran este grupo, en tanto que na provincia este abano sitúase no 40% - 42%. Con todo, salienta o número de fogares nos que o ingreso por prestacións supón o total dos ingresos, que para o 2016 se sitúa en Galicia no 31% e na provincia no 28% do total.

A área da Costa da Morte, da que forma parte a comarca de Bergantiños, é a segunda área onde máis peso teñen as prestacións nos ingresos, sendo unicamente superada pola área de Ferrol-Eume-Ortegal. Así, os datos indican que no 47% dos fogares da Costa da Morte o 50% dos seus ingresos provén de prestacións, existindo un 33% onde a totalidade da súa economía depende deste tipo de ingresos.

Dentro destas prestacións teñen especial importancia as relacionadas coas pensións de carácter contributivo que, no ano 2011, eran percibidas por 17.502 persoas na Comarca de Bergantiños, onde o importe medio situábase nos 652,43€. Seis anos despois, no 2017, son 18.580 as pensións contributivas na comarca, cun importe á alza de 720,55€. O nivel destes ingresos, comparándoo cos datos que presenta Galicia (cun importe de 896,24€) e coa provincia da Coruña (927,97€ de importe medio), é notablemente inferior na comarca.

2.3 OS GASTOS DOS FOGARES.

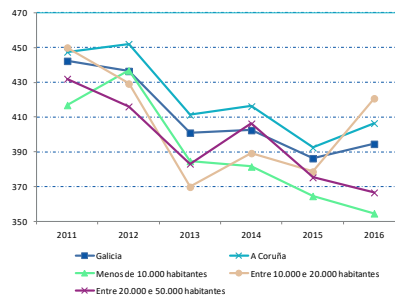
A aproximación á realidade das vivendas no territorio realizado na análise demográfica, complétase no actual apartado co estudo dos principais gastos dos fogares e a súa incidencia sobre os hábitos de

vida da poboación o cal, vencellado cos datos expostos sobre a renda e os ingresos analizados no anterior apartado, contribuirá a continuar contextualizando as políticas de benestar.

Os datos sobre propiedade e hipotecas analizados na parte demográfica teñen aquí a súa actualización para o ano 2016 en área da Costa da Morte. Nas localidades da área as vivendas con cargas hipotecarias son o 13%, dato este que sitúa á área, e por extensión á comarca de Bergantiños, no nivel máis baixo de tódalas áreas da provincia. Así, a incidencia da débeda hipotecaria nas vivendas da área é de 5 e 7 puntos inferior ó dato galego e provincial respectivamente.

A evolución, dende o ano 2011 ata o 2018, dos gastos hipotecarios por número de habitantes quedan recollidos no seguinte gráfico:

Gráfico 10. Evolución do custo mensual das hipotecas activas. Galicia, provincia e Concellos galegos menores de 10.000 habitantes. 2011-2018.

Fonte: IGE

Segundo os datos, na comarca de Bergantiños o gasto medio en hipotecas sitúase ó redor dos 355€ mensuais. A evolución é descendente tralo punto de inflexión do ano 2012, onde se chega a un gasto de 437€. Neste ano, 2012, o nivel de gasto dos concellos de menos de 10.000 habitantes acadaba o nivel galego. Para o ano 2016 hai unha fenda de 50€ entre os territorios de referencia e o dato referido ós concellos menores de 10.000 habitantes, nos que se integran Cabana de Bergantiños, Coristanco, Laxe, Malpica de Bergantiños e Ponteceso.

O concello de A Laracha enmárcase dentro dos concellos con máis de 10.000 habitantes e menos de 20.000. Son esta categoría de municipios os que presentan un maior gasto para o ano 2016, asentándose nos 420€ de gasto mensual da hipoteca. A súa evolución, tras tocar chan no ano 2013 con 370€, presenta un ascenso para o ano 2014 de 20€, mentres que descende no 2015 e repunta para este ano 2016.

Dentro dos concellos de entre 20.000 e 50.000 habitantes no que se atopa o concello de Carballo, o gasto mensual sitúase nos 366€. A súa evolución presenta un gasto á baixa coa excepción do punto de inflexión que se presenta no ano 2014, onde se acadaba un gasto de 406€.

Outro dos elementos que a contemplar á hora de estudar as condicións socioeconómicas da poboación é o relacionado co aforro que os fogares declaran afrontar en alimentos e reparacións⁷. Así, se ben a porcentaxe de fogares que declara este tipo de aforro en Galicia e na provincia é do 44% e do 42,7% para o ano 2016, na Área da Costa da Morte a cifra ascende ata o 55%, sendo unha das áreas intermedias.

Neste sentido, á hora de cuantificar este aforro, os datos oficiais amosan que, en tanto en termos xerais os fogares que aforran en Galicia e na provincia declaran uns aforros promedio de 67€ e 72€ mensuais respectivamente, os fogares da Costa da Morte elevan esta cifra ata os 95€ mensuais para o ano 2016. Con todo, esta contía é a menor do período 2011 – 2016 para o conxunto de Galicia, diminuindo dende os 107€ do 2011, en tanto que o chan da evolución para a provincia dáse no 2015 con 69€ e o teito é do 2011 con 109,67€ mensuais. A evolución das contías para a Área da Costa da Morte é decrecente, pasando de chegar a aforrar en alimentos ou reparacións un total de 155€ no ano 2011 (a cifra máis elevada no tempo e nas áreas analizadas), ata que no 2015 baixa ata os 85€ para subir un ano despois 10€ e situar o aforro desta área como a segunda máis alta (tras Ferrol-Eume-Ortegal) con 95€.

2.4 SÍNTESE DO CONTEXTO SOCIOECONÓMICO NA COMARCA.

A comarca de Bergantiños presenta un PIB per cápita notablemente inferior aos territorios de referencia (sobre o 60% do dato destes, ou 8.000€ menos).

En termos empresariais, salienta un contexto dominado pola figura das persoas autónomas adicadas ó sector servizos, debendo mencionar o importante descenso que experimentan as explotacións gandeiras ó quedar no 2009 un terzo das activas no 1998.

Con todo, a afiliación á Seguridade Social incrementouse levemente, en tanto que o desemprego descendeu considerablemente, se ben en favor dos homes (onde o descenso foi do 50%) xa que nas mulleres este foi menor (28% menos).

En termos de cohesión social, a comarca de Bergantiños, como parte da área da Costa da Morte, presenta unha taxa de risco de pobreza ou exclusión do 19%, o que supón aproximadamente 13.000 persoas da comarca nesta situación. Así mesmo, o 60% dos fogares declaran chegar con dificultade a final de mes.

Con respecto á renda bruta dispoñible, a situación dos concellos non presenta notables diferenzas, agás nos casos de Carballo e A Laracha, cunha renda superior á media da comarca. Con todo, a

⁷ O aforro en alimentos defínese como o aforro que tivo lugar ó ser o propio fogar o que os produce u ben llos regalou algún familiar ou amigo e, polo tanto, lle evitou ao fogar a súa compra. Con respecto ó aforro en reparacións, refírese a que algún membro do fogar, familiar ou amigo realizou tarefas tales como pintar, reparar avarías, facer ou montar mobles... que supuxeron para o fogar un aforro de máis de 500 euros. Definicións obtidas do IGE.

poboación bergantiñá conta con entorno aos 2.000-3.000€ menos que as referencias galegas e provincial.

Ademais, a evolución peso das prestacións na renda dispoñible bruta na comarca é á alza, mostrando unha salientable diferenza co caso galego e provincial, e atopando Concellos que superan o 40% de peso das prestacións na renda, o que supón unha elevada dependencia da economía territorial das transferencias públicas.

3. Os servizos sociais. Situación e evolución.

As administracións locais, atendendo á normativa vixente, teñen un rol fundamental dentro do conxunto coordinado de prestacións, programas e equipamentos que son as políticas de benestar, destinadas estas a garantir a igualdade de oportunidades no acceso á calidade de vida e á participación social de toda a poboación.

Neste sentido, dentro do conxunto de servizos integrados dentro do sistema público de servizos sociais, é responsabilidade das administracións locais a xestión dos servizos sociais comunitarios, entendidos como o acceso normalizado ós servizos sociais e primeiro nivel de intervención (Art. 9.1 da Lei 13/2008 de Servizos Sociais de Galicia), sendo, por tanto, a súa función principal a atención ós cidadáns no achegamento e acceso ó sistema de servizos sociais.

A continuación serán analizadas diferentes variables relacionadas tanto coa existencia e localización de entidades (públicas, privadas e sociais) que traballan en materia de benestar na comarca, como coa súa actividade. Así, dentro deste apartado, estudaranse aspectos como os equipamentos e a súa evolución ó longo do tempo, o financiamento das entidades públicas e os seus equipos de traballo, ou os programas máis salientables que estas desenvolven, facendo especial fincapé naqueles servizos locais de elevada capilaridade territorial e de salientable impacto en termos de emprego e de atención ás persoas usuarias, como é o caso do Servizo de Axuda no Fogar.

3.1 AS ENTIDADES E OS EQUIPAMENTOS DE BENESTAR NA COMARCA.

O conxunto de servizos e prestacións que conforman o sistema de servizos sociais necesita contar coas infraestruturas e equipamentos suficientes que permitan unha axeitada prestación dos mesmos, así como un desenvolvemento que responda tanto á realidade da poboación como ás necesidades dos cidadáns de cada territorio.

Neste sentido, e como primeiro paso, é necesario coñecer a rede de actores, tanto de titularidade pública como privada, que integran na comarca de Bergantiños o sistema de servizos sociais, así como identificar e ter unha imaxe clara dos centros e equipamentos que, no eido do benestar social, actúan e traballan na comarca.

A)As Entidades de Servizos Sociais⁸.

As entidades que prestan servizos no eido dos servizos sociais na comarca de Bergantiños son un total de 36, das cales 7 son públicas, 11 son iniciativas de carácter social e 18 son de titularidade privada. Nesta relación, hai que salientar o peso do Concello de Carballo como centralidade de carácter comarcal que agrupa a unha boa parte das entidades privadas e de carácter social.

Entidades públicas:

- 1 Concello de Cabana de Bergantiños.
- 2 Concello de Carballo.
- 3 Concello de Coristanco.
- 4 Concello de Laracha.
- 5 Concello de Laxe.
- 6 Concello de Malpica de Bergantiños.
- 7 Concello de Ponteceso.

Entidades de iniciativa social:

- 8 Aloumiños, Asociación de Persoas con Necesidades Específicas da Costa da Morte – Carballo.
- 9 Asociación de Familiares de Enfermos de Alzheimer de Bergantiños, AFABER – Carballo.
- 10 Asociación Antidroga Vieiro de Carballo – Carballo.
- 11 Asociación de Discapacitados ADISMA – Laracha.
- 12 Asociación de Minusválidos O Peñón – Laxe.
- 13 Asociación de Pais de Discapacitados Psíquicos de Bergantiños ASPABER – Carballo.
- 14 Asociación Íntegro para a Diversidade Funcional das Comarcas de Bergantiños, Terra de Soneira e Fisterra – Cabana de Bergantiños.
- 15 Asociación UDP de Verdillo – Carballo.
- 16 Centro Social San Xoán Bautista – Carballo.
- 17 Club de Pensionistas da Casa do Mar de Corme – Ponteceso.
- 18 Unión Democrática de Pensionistas UDP de Sofán – Carballo.

Entidades de iniciativa privada:

- 19 A Casa dos Nenos Gardarúa S.L – Laracha.
- 20 Alento Servizos á Dependencia S.L – Carballo.
- 21 Avós Felices S.L – Laracha.
- 22 C.M.L – Carballo.
- 23 D.M.P.V – Laracha.

⁸ Neste apartado recóllense as entidades que están rexistradas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Bergantiños, ata o 30/06/2018.

- 24 Escola Infantil A Estreliña S.L – Carballo.
- 25 Escola Infantil Xílgaros S.L – Carballo.
- 26 E.F.B – Carballo.
- 27 E.S.R – Cabana.
- 28 I.G.G – Carballo.
- 29 J.T.V – Carballo.
- 30 J.A.S.C – Carballo.
- 31 Máis Porvir Xestión Social S.L – Cabana.
- 32 M^a.E.C.B – Carballo.
- 33 M.C.A.M e Outras S.C – Carballo.
- 34 M.S.F.S – Carballo.
- 35 M.C.CH. – Carballo.
- 36 N.A.Z – Laxe.

Imaxe 2. Distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da comarca de Bergantiños.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

A distribución das entidades prestadoras de servizos sociais nos concellos da comarca que presenta o mapa amosa como estas se centran, sobre todo, no Concello de Carballo, aínda que se atopan presentes entidades en tódolos Concellos, se ben en Coristanco ou Malpica estas entidades son os propios Concellos, polo que non hai ningunha de carácter privado ou social que, como se menciona, se tenden a localizar en Carballo como centralidade comarcal que ten un efecto atracción incluso sobre as Comarcas de Terra de Soneira e Costa da Morte.

No resto de concellos da comarca hai entidades en Laracha, un total de 5, 4 en Cabana de Bergantiños, 3 en Laxe e 2 en Ponteceso.

As áreas estratéxicas de actuación nas que se clasifican as entidades da comarca de Bergantiños ó abeiro do disposto no artigo 12.2 do Decreto 254/2011⁹ e recollidas no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais dependente da Consellería de Política Social da Xunta de Galicia, indican que as entidades sociais da comarca teñen como principal ámbito de actuación as persoas

⁹ Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais de Galicia (DOG nº 14, do 20 de xaneiro de 2012).

con discapacidade, á comunidade e ás persoas maiores. En relación ás entidades privadas, estas céntranse na atención á dependencia e á primeira infancia. Polo que respecta ás entidades públicas, que son as propias administracións locais, o seu ámbito de actuación abarca tódalas áreas estratéxicas ó ser a porta de entrada os servizos sociais.

B) Os Centros de Servizos Sociais¹⁰.

Na comarca de Bergantiños hai un total de 31 centros de servizos sociais, sendo 13 de titularidade pública, 9 de iniciativa social e 9 de iniciativa privada.

Centos públicos:

- 1 Centro de día de Cabana de Bergantiños – Cabana de Bergantiños.
- 2 Centro de día para Persoas Maiores de Carballo – Carballo.
- 3 Centro de día para Persoas Maiores de Laracha – Laracha.
- 4 Centro Sociocomunitario de Benestar de Carballo – Carballo.
- 5 Escola Infantil A Braña – Carballo.
- 6 Escola Infantil As Landras – Carballo.
- 7 Escola Infantil de Laracha – Laracha.
- 8 Escola Infantil de Coristanco – Coristanco.
- 9 Escola Infantil de Malpica de Bergantiños – Malpica de Bergantiños.
- 10 Escola Infantil de Ponteceso – Ponteceso.
- 11 Escola Infantil Municipal A Casa dos Títeres – Cabana de Bergantiños.
- 12 Fogar Residencial de Laracha – Laracha.
- 13 Residencia de Maiores Carballo – Carballo.

Centos de iniciativa social:

- 14 Centro de día ASPABER – Carballo.
- 15 Centro de día Fogar de Bergantiños – Carballo.
- 16 Centro de día Íntegro – Cabana de Bergantiños.
- 17 Centro de día para Persoas con Enfermidade Mental Dependentes – Carballo.
- 18 Centro Ocupacional ASPABER – Carballo.
- 19 Centro Ocupacional II ASPABER – Carballo.
- 20 Centro Ocupacional Íntegro – Cabana de Bergantiños.
- 21 Minirresidencia A Milagrosa Carballo – Carballo.
- 22 Residencia de Adultos ASPABER – Carballo.

¹⁰ Neste apartado recóllense os centros que están rexistrados no Rexistro Único de Entidades Prestadoras de Servizos Sociais da Xunta de Galicia, na comarca de Bergantiños, ata o 30/06/2018.

Centos de iniciativa privada:

- 23 Centro de día DOMUSVI Carballo – Carballo.
- 24 Escola Infantil A Casa dos Nenos de Laracha II – Laracha.
- 25 Escola Infantil A Leticia – Carballo.
- 26 Escola Infantil As Estreliñas de Carballo – Carballo.
- 27 Escola Infantil Os Pequerrechos – Carballo.
- 28 Escola Infantil Xílgaros – Carballo.
- 29 Fogar Residencial Avós Felices – Laracha.
- 30 Residencia DOMUSVI Carballo – Carballo.
- 31 Residencia para Persoas Maiores Avós Felices – Laracha.

Imaxe 3. Distribución dos centros de servizos sociais nos concellos da comarca de Bergantiños. 2018.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

O Concello que conta cun número maior de centros de servizos sociais é Carballo que, conxuntamente con Laracha e Cabana de Bergantiños, asumen a case totalidade dos equipamentos da Comarca, coa excepción das Escolas Infantís de Coristanco, Malpica e Ponteceso. Neste sentido, mencionar que estes Concellos só contan cos equipamentos de atención á primeira infancia, aspecto este do que carece Laxe que non conta con ningún tipo de equipamento no seu territorio.

Táboa 16. Distribución dos centros de servizos sociais da comarca de Bergantiños segundo o seu ámbito de actuación. 2018.

Ámbito de actuación	Centros		
	Titularidade pública	Titularidade privada	
		Iniciativa social	Iniciativa privada
Dependencia	4	1	4
Discapacidade		7	
Infancia	7		5
Maiores	2		
Menores		1	

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Como se pode comprobar, a maior parte dos centros de carácter público teñen como obxecto de traballo a atención á infancia e á dependencia, aspecto este no que tamén salientan os centros de

titularidade privada. Con respecto á titularidade social, é importante salientar que se centran na atención ás persoas con discapacidade, sendo as entidades sociais as únicas que xestionan este tipo de equipamentos na Comarca. Ademais, a titularidade social tamén está presente na atención á dependencia e ós menores.

Táboa 17. Número dos centros de servizos sociais da comarca de Bergantiños, segundo a súa tipoloxía, titularidade, concello no que se localiza e número de prazas totais autorizadas. 2018.

Tipo de centros	Ámbito de actuación	Número	Titularidade	Concello no que se localiza	Total prazas autorizadas
Centro de día	Dependentes	3	Pública	Cabana	34
				Carballo	45
				A Laracha	40
	Discapacidade	3	Social	Carballo	15
				Carballo	35
				Cabana	30
Centro ocupacional	Discapacidade	3	Social	Carballo	60
				Carballo	60
				Carballo	15
Centro social	Maiores	1	Pública	Carballo	-
Escola infantil	Infancia	7	Pública	Cabana	30
				Carballo	102
				Coristanco	61
				A Laracha	41
				Malpica	115
				Ponteceso	41
				Privada	5
	Carballo	61			
	Carballo	61			
	A Laracha	78			
A Laracha	39				
Residencia	Dependentes	4	Pública	A Laracha	18
			Privada	A Laracha	20
				Carballo	20
	Discapacidade	1	Social	Carballo	151
				Carballo	17
				Carballo	26
Menores	1	Social	Carballo	24	

Fonte: Elaboración propia a partir de datos RUEPSS.

Como se pode comprobar e como se menciona con anterioridade, a maior parte dos equipamentos da Comarca sitúanse nos Concellos de Carballo, Laracha e Cabana de Bergantiños, salientando a ausencia dos mesmos no Concello de Laxe.

Neste sentido, é preciso mencionar que na Comarca se observa un importante espallamento dos equipamentos, de tal xeito que a pesar da súa importancia, estes non se localizan unicamente no Concello de Carballo. Este feito é salientable non tanto para os equipamentos de atención á primeira infancia públicos, senón para a localización dos equipamentos xestionados por entidades sociais que, neste caso contan tamén cun equipamento de atención ás persoas con discapacidade no Concello de Cabana de Bergantiños.

En canto á titularidade privada, ademais de mencionar a súa focalización na atención á primeira infancia e á dependencia, é importante ter en conta a súa localización exclusiva nos Concellos de Laracha e, sobre todo, Carballo. Así, no resto da Comarca non se atopan equipamentos de titularidade privada, de tal xeito que non se dan as condicións para a existencia de complementariedades entre as diferentes titularidades.

Para a atención ás persoas maiores e á dependencia non residencial a Comarca conta con 5 centros e un total de 194 prazas autorizadas. Os concellos que contan con este tipo de equipamento son Cabana de Bergantiños que ten un centro de día público cunha capacidade de 34 prazas autorizadas, A Laracha tamén público para 40 persoas usuarias e Carballo que conta con 3 centros de día, 1 público para 45 usuarios/as, de titularidade privada cunha capacidade de 60 prazas autorizadas e un de iniciativa social para 15 persoas usuarias. Tódolos centros de atención non residencial públicos da comarca están xestionados polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar.

Polo que respecta á atención residencial, a comarca conta con 5 residencias e 235 prazas autorizadas. Así, destas dúas residencias son de titularidade pública, unha no concello de A Laracha cunha capacidade de 18 prazas autorizadas e outra en Carballo para 26 persoas usuarias. As outras tres residencias son privadas e están localizadas 2 en A Laracha cunha capacidade total de 40 prazas autorizadas e 1 en Carballo para 151 persoas usuarias.

Así mesmo, as persoas maiores dispoñen, xunto co resto da cidadanía, de 1 centro social no que fortalecer a vida e as relacións sociais no concello de Carballo.

Na comarca hai un total de 12 centros de atención á primeira infancia, todos eles son escolas infantís, cun total de 726 prazas autorizadas. Así, o Concello de Cabana de Bergantiños conta con 1 escola infantil pública para 30 nenas e nenos. Coristanco, Malpica e Ponteceso contan con cadanseu centro público cunha capacidade de 41 prazas autorizadas cada un. No concello de A Laracha hai 2 escolas infantís, unha de titularidade pública para 115 rapaces e unha privada cunha capacidade de 39 prazas. Carballo conta con 6 centros de atención á infancia, 2 públicos cunha capacidade total de 163 prazas autorizadas e 4 privados para 256 alumnos/as.

Para a atención ás persoas con discapacidade a Comarca de Bergantiños conta cun total de 7 centros, 3 son centros de atención non residencial (centros de día) cunha capacidade total de 80 prazas autorizadas, un no concello de Cabana de Bergantiños (30 prazas) e dous en Carballo (con 15 e 35 prazas). Conta con 3 centros ocupacionais que están localizados 2 no concello de Carballo, con 60 prazas autorizadas cada un, e 1 no concello de Cabana, con 15 prazas. Na comarca tamén hai un centro de atención residencial no concello de Carballo para 17 persoas usuarias. Así, a comarca conta

cun total de 232 prazas para a atención ás persoas con discapacidade nos diferentes centros da comarca todos eles xestionados polas diferentes entidades sociais presentes no territorio (ASPABER, Asociación INTEGRO e Asociación pro enfermos mentais).

Na comarca tamén hai unha residencia de menores de iniciativa social cunha capacidade de 24 prazas situada no Concello de Carballo.

Análise e cobertura dos centros.

O Mapa galego de servizos sociais é, segundo o artigo 44.2 da Lei 13/2008 de servizos sociais de Galicia, o instrumento de planificación encargado tanto da definición das áreas sociais de Galicia como dos criterios de dotación de centros e servizos sociais no territorio

Se ben o Mapa galego de servizos sociais non está publicado nos termos que recolle a Lei 13/2008, no ano 2008 a Xunta de Galicia publica o *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”*. Esta publicación contén tanto o inventario dos recursos sociais de Galicia, para identificar os recursos existentes no territorio no eido dos servizos sociais, como os criterios para a dotación de centros e servizos sociais, definindo, para determinados equipamentos, as ratios de cobertura obxectivo a lograr nos vindeiros anos para os diferentes territorios.

Nesta diagnose emprégase a metodoloxía definida no *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* para a determinación das ratios de cobertura así como para as prazas obxectivo dos diferentes equipamentos sociais, co obxectivo de poder establecer unha comparativa e describir a situación actual dos equipamentos de servizos sociais atendendo ó ámbito territorial obxecto desta diagnose, o comarcal, que define nalgúns casos das áreas sociais definidas no Mapa.

A Comarca de Bergantiños no *“Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial”* forma parte de dúas áreas sociais. Por unha parte, os concellos de Cabanas de Bergantiños e Laxe inclúense na denominada área rural 9 (xunto cos concellos de Camariñas, Vimianzo e Zas). Os concellos Malpica de Bergantiños, Ponteceso, Carballo, A Laracha e Coristanco forman a área social denominada área semiurbana 1. Neste sentido, e co obxectivo de adaptar a metodoloxía do *Mapa* á realidade comarcal, para a determinación dos índices de cobertura da diagnose da Comarca de Bergantiños teranse en conta unicamente os datos dos concellos da comarca que se reflicten en cada unha das áreas.

Os centros de atención ás persoas maiores.

No ano 2005¹¹ a comarca contaba con 3 centros residenciais, un gran centro residencial, con 151 prazas, unha miniresidencia, con 26 prazas e unha vivenda comunitaria, con 10 prazas, no concello de Carballo. Así, o índice de cobertura das 187 prazas autorizadas na comarca era do 1,22¹².

No 2017 a comarca conta con 5 centros residenciais e un total de 235 prazas autorizadas. O índice de cobertura que supón as 235 prazas autorizadas é do 1,30, afastado aínda da ratio do 5¹³% de prazas residenciais por área que determina o *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*. Neste sentido, para acadar o obxectivo a Comarca debería contar con 907 prazas autorizadas, o que supón que para lograr o obxectivo faltan 672 prazas en centros residenciais para a atención a persoas maiores e dependentes na comarca.

Polo que respecta ós centros non residenciais, centros de día, no 2005 as áreas da que forma parte a Comarca de Bergantiños contaba cun centro, cunha capacidade de 60 prazas e un índice de cobertura do 0,39. No 2017 a Comarca conta con 5 centros de día e un total de 194 prazas autorizadas. O índice de cobertura no 2017 dos equipamentos non residenciais é do 1,07, aproximándose ó 2¹⁴% do obxectivo de prazas en centros non residenciais que determina o *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*. Na comarca, para acadar este obxectivo faltan 169 prazas.

Táboa 18. Evolución ratio de cobertura, número de centros e prazas nos centros de atención ás persoas maiores 2005 – 2017.

Tipo de centro	Ratios de cobertura obxectivo	Ano	Nº de centros	Prazas totais	índice de cobertura \geq 65 anos (%)	Prazas ratios obxectivos	Diferenza de prazas
Residencias	5	2005	3	187	1,22	767	-580
		2017	5	235	1,3	907	-672
Centros de día	2	2005	1	60	0,39	307	-247
		2017	5	194	1,07	363	-169

Fonte: Elaboración propia.

Centros de atención á infancia.

A atención á infancia na comarca conta con 12 centros e un total de 726 prazas. O Concello de Carballo conta con 6 centros e un total de 419 prazas, o Concello de A Laracha ten 2 escolas infantís e 154 prazas, o Concello de Cabana ten unha escola infantil pública con capacidade para 30 nenas e nenos, o de Malpica conta cun centro público para 41 nenas e nenos, o Concello de Ponteceso dispón

¹¹ Os datos que recolle o “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” corresponden ó ano 2005.

¹² O índice de cobertura dos centros de atención ás persoas maiores no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*” determínase segundo a seguinte fórmula número de prazas en centros adicados á atención as persoas maiores entre o número de persoas maiores de 65 anos.

¹³ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 5% a ratio de prazas residenciais mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”

¹⁴ A Secretaría Xeral de Benestar establece no 2% a ratio de prazas de centros de día mínima por área, obxectivo que se recolle no “*Mapa Galego de Equipamentos e Servizos Sociais. Criterios para a planificación territorial e sectorial*”.

dunha escola infantil pública con capacidade para 41 rapazas e rapaces e a escola infantil de Coristanco acolle a 41 nenas e nenos.

As 726 prazas nos centros infantís proporcionan un índice de cobertura do 39,85% ás 1.822 nenas e nenos de entre 0 e 3 anos de idade que había na comarca no 2017. Este índice supera o obxectivo do 33% de taxa de escolarización para menores de 3 anos definido no Cumio de Barcelona da Unión Europea para o 2010.

Con todo, é preciso salientar a ausencia deste equipamento no concello de Laxe o cal supón que as persoas usuarias se trasladen a outros Concellos, ou ben que se interiorice na familia a atención a menores de 3 anos.

Centros de atención ás persoas con discapacidade.

No 2005 a Comarca contaba cun centro no concello de Carballo, xestionado pola entidade ASPABER, cunha capacidade total de 112 prazas autorizadas, distribuídas entre a residencia + centro ocupacional con 12 prazas, 75 prazas no centro ocupacional, 5 prazas na residencia + centro de día e 20 no centro de día

No ano 2017 a Comarca conta cun total de 7 centros para a atención ás persoas con discapacidade. Tres centros de día, 2 en Carballo con 50 prazas autorizadas totais, e 1 en Cabana de Bergantiños con 30 prazas. Tres centros ocupacionais, 2 en Carballo cunha capacidade total de 120 prazas e 1 en Cabana para 15 persoas usuarias. Un centro de atención residencial en Carballo cunha capacidade de 17 prazas. A oferta de centros para atención ás persoas con discapacidade na comarca de Bergantiños amplía tanto a oferta en número centros e prazas como en localización. Polo que respecta á xestión destes equipamentos son todos de iniciativa social sendo as entidades ASPABER, Asociación INTEGRO e Asociación pro enfermos mentais as responsables destes equipamentos na comarca.

Centros de atención a menores.

A comarca de Bergantiños conta cun centro de atención a menores, a Miniresidencia a Milagrosa Carballo situada no Concello de Carballo xestionada pola entidade social Compañía de las hijas de la Caridad San Vicente de Paul. A dotación de prazas deste equipamento diminuíu do 2005 ó 2007, pasando de 55 (entre residencia e centro de día) a 24 prazas autorizadas.

3.2 OS DEPARTAMENTOS MUNICIPAIS DE BENESTAR.

A) O financiamento dos Servizos Sociais.

Os orzamentos municipais xuntos coas achegas realizadas polas Deputacións provinciais e a administración autonómica son as principais fontes de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Este financiamento é completado cos ingresos xerados en concepto de copagamento que realizan as persoas usuarias dos servizos.

A estrutura por programas dos orzamentos municipais¹⁵ permite determinar o gasto municipal que as entidades locais destinan ós servizos sociais comunitarios. Así, segundo os orzamentos municipais aprobados ou prorrogados para o exercicio 2018, o gasto dos concellos da Comarca de Bergantiños en “servizos sociais e promoción social”, é dicir, na política de gasto 23¹⁶ dos orzamentos, vai do teito que marca A Laracha co 13,08% ó chan de Ponteceso co 5,3%.

Táboa 19. Orzamento municipal dos Concellos da Comarca de Bergantiños para o exercicio 2018, importe do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais e % do programa sobre o orzamento municipal.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Cabana de Bergantiños	3.427.229,80 € ¹⁷	439.161,11 €	12,81%
Carballo	26.754.882,32 € ¹⁸	1.874.118,59 €	7,00%
Coristanco	3.754.785,60 € ¹⁹	303.565,32 €	8,08%
A Laracha	8.020.945,88 € ²⁰	1.049.277,00 €	13,08%
Laxe	2.300.000,00 € ²¹	219.693,36 €	9,55%

¹⁵ Segundo a Orde EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais.

¹⁶ A Orde EHA/3565/2008, de 3 de decembro, pola que se aproba a estrutura dos orzamentos das entidades locais, no anexo I define a política de gasto 23: Servizos sociais e promoción social neste sentido: “Imputaranse a esta política de gasto os levados a cabo pola entidade local para a promoción da igualdade de xénero, promoción e reinserción social de marxinados, así como para a xestión dos servizos sociais; prestación de servizos a persoas dependentes e de asistencia social, residencias de anciáns e outros de natureza análoga. Tamén se incluírán as transferencias finalistas a entidades e familias que colaboren na consecución destes fins.

Incluíranse os gastos correspondentes á Administración Xeral, que corresponderán ás actividades dirixidas á planificación, coordinación, control, organización, xestión administrativa e desenvolvemento de funcións de apoio dos distintos centros directivos que integran a política de gasto.”

¹⁷ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 01/01/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019). BOP nº115 de 19 de xuño de 2018, o orzamento de gasto publicado é de 3.672.000,00€.

¹⁸ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 08/01/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº5 de 8 de xaneiro de 2018.

¹⁹ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento prorrogado en data 29/12/2017 (consulta realizada en data 22/05/2019). BOP nº188 de 2 de outubro de 2018 o orzamento de gasto publicado é de 4.097.840,37€.

²⁰ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 30/01/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº21 de 30 de xaneiro de 2018.

²¹ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciostelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 11/05/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº115 de 19 de xuño de 2018.

Concello	Orzamento municipal	Política de gasto 23: Servizos Sociais e promoción social	% da Política de gasto 23 sobre o Orzamento
Malpica de Bergantiños	4.893.560,13 € ²²	553.259,56 €	11,31%
Ponteceso	5.859.320,70 € ²³	310.735,89 €	5,30%

Fonte: BOP coa aprobación definitiva dos orzamentos municipais para o exercicio 2018 e Ministerio de Facenda

<https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx>

En termos de financiamento por habitante, os datos sitúan ó Concello de Cabana de Bergantiños e de Malpica como os que máis invisten da Comarca con 101€ e 100€ por habitante no orzamento aprobado do 2018. Nun segundo grupo atópanse os Concellos de Laracha (93€), Laxe (71€) e Carballo (60€), en tanto que Ponteceso (55€) e Coristanco (48€) son os que menores datos amosan.

Polo que respecta ás achegas realizadas pola Deputación da Coruña e a Xunta de Galicia é preciso deterse no obxecto que teñen como achegas finalistas que son. Así, as achegas finalistas que realiza a Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios municipais teñen como obxecto o apoio ó financiamento do servizo de axuda no fogar básico e a contratación dos equipos municipais diferentes e complementarios ó do persoal de referencia²⁴.

No referente ás achegas da Xunta de Galicia, as de natureza corrente, teñen por obxecto o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais en cada exercicio orzamentario e o sistema empregado e a través do denominado Plan Concertado mediante o sistema de financiamento recollido no Decreto 99/2012.

As achegas da Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios nos últimos anos tiveron unha notable evolución, tal e como se pode observar na seguinte táboa que recolle o financiamento do FOPPSS para Concellos menores de 20.000 habitantes. As achegas que recibiron os concellos da Comarca de Bergantiños experimentaron un incremento substancial xeral, que vai dende o teito de Laracha cunha evolución positiva do 147% ó Concello que amosa unha menor evolución que é Laxe, co 13%.

²² Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento aprobado en data 21/08/2018 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº183 de 25 de setembro de 2018.

²³ Segundo datos obtidos no Ministerio de Facenda na ligazón <https://serviciotelematicosext.hacienda.gob.es/sgcief/presupuestos2018/Publicacion.aspx> sobre o orzamento de 2017 (os datos do 2018 figuran no Ministerio como pendentes) aprobado en data 20/11/2017 (consulta realizada en data 22/05/2019) e no BOP nº220 de 20 de novembro de 2017.

²⁴ O obxecto de financiamento do **Programa de financiamento dos Servizos Sociais Comunitarios Municipais (FOPPSS)** é "(...)o cofinanciamento dos gastos polos conceptos de salarios e seguridade social do persoal con perfís profesionais diferentes e complementarios ao do/a profesional de referencia (que se regula no artigo 37 do Decreto: persoal auxiliar administrativo, persoal técnico de grao medio e persoal técnico de grao superior) como do persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, o SAF básico, todo el (...)" (base 3 das bases de financiamento BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FOAXCA** consiste no mantemento, programas e promoción de actividades contemplados na convocatoria véxase base 3 das Bases reguladoras do programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. (BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.) O obxecto de financiamento do **Programa FO036A** é o impulso as entidades locais a través de "(...)axudas para gastos de mantemento, programas e promoción de actividades(...)" relacionadas coas políticas de envellecemento activo, seguindo a Base 3 das Bases reguladoras do Programa de Subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016 ((BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.)

Táboa 20. Achegas realizadas pola Deputación da Coruña ós concellos da comarca de Bergantiños en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018²⁵.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 -2018 (%)
Cabana de Bergantiños	45.571,95 €	31.572,68 €	54.694,00 €	20%
Carballo	40.957,49 €	- €	- €	-100%
Coristanco	45.128,12 €	- €	- €	-100%
A Laracha	76.597,87 €	58.600,52 €	189.262,00 €	147%
Laxe	55.077,27 €	37.586,97 €	62.415,88 €	13%
Malpica de Bergantiños	65.487,00 €	51.502,50 €	78.905,75 €	20%
Ponteceso	49.092,29 €	33.097,25 €	60.092,00 €	22%

Fonte: Elaboración propia a partir dos datos das Resolucións: RP 2016/11712, RP 2016/8711, RP 2016/15377, RP 16525/ 2017 e RP núm. 2018/14387.

Dentro deste financiamento é preciso facer referencia ó Concello de Carballo que, ó contar con máis de 20.000 habitantes, queda fóra do FOPPSS, en tanto que o Concello de Coristanco non achega a documentación completa esixida para incorporarse ó programa de financiamento, razón pola que non accede ós fondos destinados para persoal administrativo, técnico complementario e financiamento de horas de SAF básico ó longo dos anos 2017 e 2018. Con todo, na anualidade do 2019 o Concello de Coristanco accede ó FOPPSS cunha contía de 89.747,28€ correspondente ó persoal administrativo, persoal técnico A2, persoal técnico A1 e 1.978,94 horas do persoal de SAF libre concorrência.

O incremento no apoio económico da Deputación da Coruña ós servizos sociais comunitarios dos concellos da Comarca responde tanto a un cambio do sistema de financiamento da propia Deputación, como á nova fórmula empregada pola institución para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais.

Neste sentido, o novo sistema empregado pola Deputación da Coruña para o financiamento dos servizos sociais comunitarios baséase no apoio directo ós concellos no financiamento do persoal de

²⁵ Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de servizos sociais para o ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/11712 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FOAXCA 2016. BOP núm. 103, do mércores 1 de xuño de 2016.

Bases reguladoras do Programa de subvencións a concellos e outras entidades locais da provincia para o desenvolvemento de programas de envellecemento activo para as persoas maiores no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

RP 2016/8711 Resolución pola que se aproba a concesión definitiva das subvencións correspondentes ao programa FO036A. BOP núm. 82, do luns 2 de maio de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016. BOP núm. 221, do mércores 18 de novembro de 2015.

Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2016 (FOPPSS/2016). BOP núm. 39, do luns 29 de febreiro de 2016.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 39, do venres 24 de febreiro de 2017.

RP 16525/ 2017 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017 (FOPPSS/2017). BOP núm. 99, do luns 29 de maio de 2017.

Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2017. BOP núm. 242, do venres 22 de decembro de 2017.

RP núm. 2018/14387 Resolución pola que se aproba o programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2018 (FOPPSS/2018). BOP núm. 81, do luns 30 de abril de 2017.

servizos sociais comunitarios distinto do/a traballador/a social, conforme os módulos no que se encadra o persoal correspondente: persoal administrativo grupo C1 e C2, persoal técnico A2, persoal técnico A1 e o persoal auxiliar do Servizo de Axuda no Fogar en réxime de libre concorrència (SAF libre concorrència), segundo base 3 das Bases reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais no ano 2019²⁶.

A evolución, nos últimos tres anos, do cofinanciamento²⁷ dos servizos sociais comunitarios por parte da Xunta de Galicia mediante transferencias finalistas recóllese na táboa 21. Estas transferencias para o cofinanciamento dos gastos derivados do funcionamento cotiá e desenvolvemento dos servizos sociais comunitarios municipais inclúen o financiamento básico dos servizos sociais comunitarios básicos, o programa específico de atención á primeira infancia en centros e instalacións que posibiliten a conciliación da vida laboral e familiar, e a axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes.

Neste sentido, é preciso incidir en que unha parte salientable do financiamento da Xunta de Galicia vai dirixido á prestación por parte dos Concellos de servizos derivados da Lei 39/2006, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia, concretamente os relacionados co Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de atención ás persoas dependentes, cubrindo así as necesidades financeiras derivadas da competencia local que determina o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar, no que se establece que o servizo de axuda no fogar será prestado polas entidades locais.

Táboa 21. Achegas realizadas pola Xunta de Galicia ós concellos da comarca de Bergantiños en concepto de financiamento dos servizos sociais comunitarios. Anos 2016 – 2018.

Concello	2016	2017	2018	Diferenza 2016 -2018 (%)
Cabana de Bergantiños	152.992,86 €	161.547,30 €	185.555,91 €	46%
Carballo	410.728,55 €	479.936,60 €	604.875,93 €	93%
Coristanco	128.750,46 €	205.083,17 €	194.187,18 €	88%
A Laracha	243.886,39 €	274.090,91 €	305.937,34 €	67%
Laxe	144.529,47 €	133.354,54 €	134.314,26 €	-1%
Malpica de Bergantiños	251.972,78 €	283.207,36 €	335.124,82 €	67%
Ponteceso	117.640,93 €	128.575,06 €	156.666,07 €	78%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Xunta de Galicia.

²⁶ BOP nº 5, do martes 5 de xaneiro de 2019.

²⁷ Resolución do 5 de abril de 2016 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2015 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 71, do xoves 14 de abril de 2016.

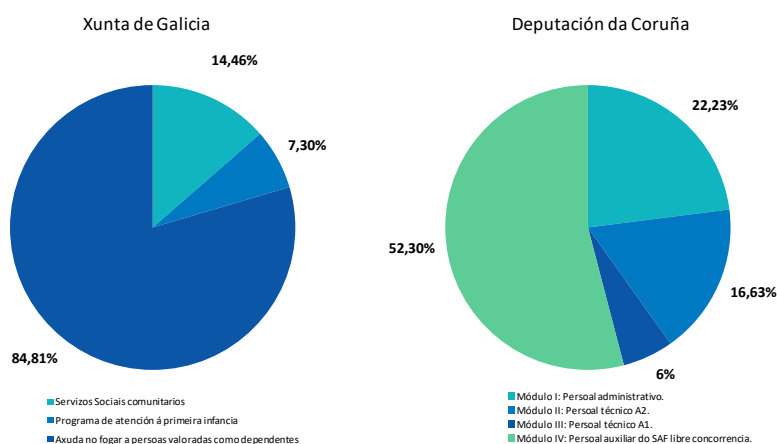
Resolución do 8 de maio de 2017 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2016 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 100, do luns 29 de maio de 2017.

Resolución do 30 de abril de 2018 pola que se publican as contías das transferencias finalistas efectuadas no exercicio 2017 ao abeiro do Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento. DOG núm. 105, do luns 4 de maio de 2018.

A axuda no fogar a persoas valoradas como dependentes é a partida que presenta un incremento máis notable ó longo dos anos expostos, xa que o resto de obxectos de financiamentos destas transferencias finalistas da Xunta de Galicia teñen unha tendencia estable.

O financiamento do servizo de axuda no fogar, tanto na modalidade de dependencia como na de libre concorrencia, é o obxecto de financiamento que presenta un maior peso nas achegas que realizan tanto Deputación de Galicia como Xunta de Galicia ós servizos sociais comunitarios municipais da Comarca. Así, e segundo se observa no seguinte gráfico, o 84,8% do financiamento que reciben os concellos da Comarca de Bergantiños da Xunta de Galicia ten como destino o financiamento do servizo de axuda no fogar ás persoas valoradas como dependentes e o 52,3% das achegas que reciben da Deputación da Coruña ten como finalidade o financiamento das horas prestadas polo persoal auxiliar do SAF libre concorrencia.

Gráfico 11. Finalidade das achegas recibidas polos concellos da comarca de Bergantiños da administración autonómica e provincial para o financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais. Ano 2018.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos Deputación e Xunta de Galicia.

Cos datos amosados é posible evidenciar como o Servizo de Axuda no Fogar, tanto na modalidade de atención ás persoas dependentes como na modalidade de libre concorrencia, vai conformándose como o programa máis relevante que na actualidade están a xestionar os departamentos municipais de benestar.

B) Os recursos humanos nos Servizos Sociais municipais.

Os recursos humanos son a peza fundamental dos servizos sociais comunitarios municipais na súa función como porta de entrada o sistema público de servizos sociais.

Para o ano 2018, o número de profesionais que forman parte dos servizos sociais municipais na comarca de Bergantiños, sitúase nos 204 profesionais.

Na seguinte táboa recóllese a dotación de profesionais, segundo as súas ocupacións, que forman parte dos equipos das área de benestar e servizos sociais municipais da comarca:

Táboa 22. Número de profesionais segundo ocupación e concello que forman parte dos equipos de servizos sociais na Comarca de Bergantiños. 2018.

Ocupación profesional	Concellos						
	Cabana de Bergantiños	Carballo	Coristanco	A Laracha	Laxe	Malpica de Bergantiños	Ponteceso
Traballador/a social	1	5	1	2	1	1	1
Educador/a familiar	1		1	1	1	1	1
Psicólogo/a		1	1				
Persoal de dirección		1					
Administrativo/a – Aux. Administrativo/a	1	2		2	0,5	1	1
Outras	1						
Auxiliar SAF	17	66	15	33	12	22	10

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos.

Como se pode observar, tódolos concellos contan co profesional de referencia, o/a traballador/a social, así como con persoal técnico complementario, en tanto que o persoal de apoio administrativo só se atopa ausente no Concello de Coristanco. Salienta o elevado número de profesionais do SAF presente en tódolos concellos, aspecto este que denota o elevado impacto que ten o servizo en termos de contratación de persoal, xa que se cuantifica nun mínimo de 175 as profesionais que traballan actualmente neste servizo, alén da súa forma de xestión.

A normativa determina as dotacións mínimas de persoal que deben formar parte do servizo en base a unha definición de equipos profesionais en función da área social²⁸ na que se atope o concello. Segundo a clasificación do Decreto 99/2012 na que se atopan os concellos da comarca de Bergantiños, estes cobren a dotación mínima.

Con respecto ó persoal técnico complementario, ademais da situación de Concellos de elevada capacidade por poboación como é o caso de Carballo, que incorpora no equipo a profesionais da psicoloxía, así como persoal específico de dirección, é salientable a presenza de profesionais da educación social e/ou familiar en case tódolos Concellos, así como a presenza de profesionais da psicoloxía en Coristanco. Neste sentido, tamén salienta a presenza dentro do equipo do Concello de Cabana dun profesional específico para a atención ás persoas maiores debido ó importante colectivo e ás actividades especificamente deseñadas para eles.

Respecto das dotacións de persoal auxiliar do servizo de axuda no fogar, unha parte salientable é variable e flexible en función das necesidades que presenta o propio servizo. Así, o número de

²⁸ As áreas sociais establécense atendendo ás características dos concellos, referidas fundamentalmente ao tamaño, densidade e dispersión poboacional, configuración orográfica e ós índices de dependencia, envellecemento e discapacidade. As áreas sociais están definidas no Anexo I do Decreto 99/2012 e son unha ferramenta para a planificación de referencia das dotacións de servizos sociais comunitarios.

persoal auxiliar do SAF non baixa das 175 profesionais, debendo salientar os casos de Carballo ou Malpica que contan con parte do servizo de xestión directa.

C)A actividade e os principais programas dos departamentos municipais de benestar. O Servizo de Axuda no Fogar.

O Programa de información e orientación en materia social, o Servizo de educación e apoio familiar, o Programa básico de inserción social, o Programa de fomento da cooperación e solidariedade social e o Programa de axuda no fogar (SAF) son os programas e servizos definidos no artigo 9 do Decreto 99/2012 a través dos cales os servizos sociais comunitarios municipais, como porta de entrada ó sistema galego de servizos sociais, prestarán mediante atención directa á cidadanía.

Como se pode observar, a complexidade é o factor que determina a actividade dos departamentos de benestar locais, polo que é preciso ter en conta este elemento á hora de xerar o dato primario relacionado coa poboación á que efectivamente se lle presta servizo dende os devanditos departamentos locais, ben sexa a través de intervencións directas, ben sexa a través da información ou asesoramento puntual tanto presencial como, por exemplo, telefónico.

Neste sentido, as dificultades de confiabilidade coas que contan os datos primarios relacionados coa actividade xeral dos departamentos de benestar, provoca que a explotación estatística do Sistema de Información de Usuarios de Servizos Sociais (SIUSS) dificulte albiscar toda a profundidade e amplitude do traballo realizado polos equipos técnicos.

Con todo, a efectos de realizar unha estimación sobre o número de persoas ós que se presta servizo público dende os Concellos, e tendo en conta as experiencias analizadas ó longo da elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña, é posible afirmar que na actualidade os departamentos municipais de benestar dos Concellos menores de 20.000 habitantes da provincia están a chegar a unha porcentaxe da poboación que supera o 20%, de tal xeito que para a comarca de Bergantiños é posible estimar que os departamentos de benestar municipais atenderon, aproximadamente, a máis de 13.000 persoas no ano 2017.

O programa de axuda no fogar, tanto pola súa importancia no financiamento como pola súa dotación de persoal, é o principal programa dos servizos sociais, tal e como se ven revelando ó longo desta diagnose.

O servizo de axuda no fogar (SAF) consiste en ofrecer un conxunto de atencións ás persoas ou unidades de convivencia no propio domicilio para facilitar o seu desenvolvemento e a permanencia no seu medio habitual, de acordo coa valoración técnica correspondente. O SAF é un servizo que se presta e se xestiona dende o ámbito municipal tanto na súa dimensión básica como na modalidade de atención ás persoas valoradas como dependentes, tal e como indica o artigo 11 da Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar.

En base as competencias regulamentarias e de autoorganización de que dispoñen os concellos, estes teñen regulado²⁹ o servizo de axuda no fogar co obxectivo de garantir a equidade, calidade e intensidade homoxéneas do servizo de conformidade co marco autonómico³⁰ que define e regula o servizo de axuda no fogar.

Na comarca de Bergantiños no ano 2018, o servizo de axuda no fogar prestouse a 757 persoas na comarca a través de máis de 202.000 horas de servizo. Na seguinte táboa recóllense o número de horas prestadas por cada un dos concellos así como o número de usuarios/as beneficiarios deste servizo nas súas diferentes modalidades, libre concorrencia e dependencia dos que se dispón de datos.

Táboa 23. Número de horas prestadas e usuarios/as atendidos/as segundo a modalidade de SAF libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Bergantiños. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia	
	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as	Nº de horas prestadas	Nº de usuarios/as atendidos/as
Cabana de Bergantiños	2.533,00	49	15.537,00	63
Carballo	2.836,00	64	49.727,00	173
Coristanco	1.647,00	14	17.509,00	37
A Laracha	11.337,50	77	36.588,00	
Laxe	1.839,00	27	12.287,00	63
Malpica de Bergantiños	3.380,00	41	34.230,00	103
Ponteceso	919,00	13	12.479,00	33
Total	24.491,50	285	178.357,00	472

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos e RUEPSS

En base ós/ás usuarios/as atendidos/as polo servizo pódese determinar a taxa de cobertura que está a ter este servizo nos diferentes concellos da Comarca.

²⁹ O Pleno do Concello de Cabana de Bergantiños en sesión do 27 de marzo de 2014 aproba o Regulamento do Servizo de axuda no fogar, BOP nº 130 de 10 de xullo de 2014. O Concello de Carballo no Pleno celebrado o 24 de febreiro de 2014 aproba a Ordenanza reguladora do servizo de axuda no fogar e dos prezos públicos do Concello de Carballo, publicada no BOP nº 80 de 29 de abril de 2014. O BOP nº 76 de 23 de abril de 2014 publica a aprobación da Ordenanza municipal do servizo de axuda no fogar do Concello de Coristanco adaptada ao Decreto 149/2013. O Pleno do Concello da Laracha en sesión extraordinaria do 11 de marzo de 2014 aprobou a modificación do Regulamento municipal do servizo de axuda no fogar do Concello de Laracha, BOP nº 107 de 6 de xuño de 2014. No BOP nº 69 de 10 de abril de 2014 publícase a Ordenanza municipal reguladora do servizo de axuda no fogar do Concello de Laxe. A modificación da Ordenanza municipal do servizo de axuda a domicilio no Concello de Malpica de Bergantiños publícase no BOP nº 97 de 23 de maio de 2014. O Pleno do concello de Ponteceso na sesión do 25 de novembro de 2013 aproba a nova Ordenanza reguladora do servizo de axuda no fogar do Concello de Ponteceso, publicada no BOP nº 53 de 19 de marzo de 2014.

³⁰ Lei 13/2008, do 3 de decembro de servizos sociais de Galicia, no capítulo II, define o servizo de axuda no fogar e no seu artigo 11.f) establece que é función dos servizos sociais comunitarios básicos a xestión da axuda no fogar.

Orde do 22 de xaneiro de 2009 pola que se regula o servizo de axuda no fogar responde a necesidade de establecer un marco regulador de carácter básico dos contidos, formas de prestación e aspectos procedementais e organizativos de axuda no fogar ó abeiro da entrada en vigor da Lei 39/2006, do 14 de decembro, de Promoción da Autonomía Persoal e Atención ás persoas en situación de dependencia.

Decreto 254/2011, do 23 de decembro, polo que se regula o réxime de rexistro, autorización, acreditación e a inspección dos servizos sociais en Galicia, que establece como requisito xeral dos centros e programas de servizos sociais, dispoñer dunhas normas de funcionamento que garanta o respecto ao dereito das persoas usuarias e establezan as condicións da prestación e desenvolvemento dos servizos no seu artigo 7.b).

Decreto 99/2012, do 16 de marzo, polo que se regulan os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento que establece na súa disposición derradeira primeira a necesidade de que as corporacións locais adapten a súa normativa municipal, neste caso en materia de axuda no fogar. Igual que acontece co Decreto 149/2013, do 5 de setembro, polo que se define a carteira de servizos sociais para a promoción da autonomía persoal e a atención ás persoas en situación de dependencia e se determina o sistema de participación das persoas usuarias no financiamento do seu custo.

Táboa 24. Ratio de cobertura do servizo de SAF segundo as modalidades de libre concorrencia e dependencia nos concellos da comarca de Bergantiños. 2018.

Concello	Modalidade libre concorrencia		Modalidade dependencia		Taxa de cobertura SAF (%)
	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura libre concorrencia(%)	Nº de usuarios/as atendidos/as	Taxa de cobertura dependencia(%)	
Cabana de Bergantiños	49	3,5%	63	4,4%	7,9%
Carballo	64	0,9%	173	2,4%	3,3%
Coristanco	14	0,7%	37	1,8%	2,5%
A Laracha	77	2,6%		³¹	2,6%
Laxe	27	3,2%	63	6,9%	10,1%
Malpica de Bergantiños	41	2,4%	103	5,7%	8,0%
Ponteceso	13	0,7%	33	1,8%	2,6%
Total comarca	285	1,6%	472	2,6%	4,2%

Fonte: Elaboración propia a partir de datos cedidos polos Concellos.

A taxa de cobertura das dúas modalidades conxuntas do SAF supera o 4% da poboación maior de 65 anos da Comarca. Con todo, a heteroxeneidade das coberturas conxuntas nos Concellos é salientable, debendo facer mención especial ás taxas de Laxe, Malpica ou Cabanas como teito comarcal, en tanto que en situación de maior limitación dos servizos atópanse Coristanco ou Ponteceso.

Esta taxa de cobertura do SAF é posible descompoñela para as modalidades de dependencia e de libre concorrencia. Neste sentido, en termos xerais, a modalidade de dependencia supera amplamente á de libre concorrencia en número de persoas usuarias atendidas seguindo a liña xa marcada polo número de horas de servizo prestadas analizada con anterioridade.

Tamén é preciso mencionar as dificultades que na actualidade están a ter os Concellos para prestar o servizo en ámbalas modalidades, con independencia do seu sistema de xestión. Neste sentido, a ausencia de persoal coa formación requirida é un problema para as diferentes entidades prestadoras, de tal xeito que esta situación pode supoñer o non aproveitamento das posibilidades de financiamento existentes para o servizo. Así, o SAF constitúese como un servizo complexo onde interveñen numerosos factores de xestión, que inciden directamente no rendemento final do mesmo.

O SAF na comarca de Bergantiños, a pesar de chegar a superar os/as 750 usuarios/as no 2018 nas dúas modalidades, contaba con lista de agarda.

Polo que respecta á prestación do servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia, esta evoluciona nos últimos anos atendendo á táboa seguinte.

³¹ O Plan de Acción non conta con datos do número de usuarios/as do SAF dependencia do Concello de A Laracha no ano 2018.

Táboa 25. Número de horas prestadas do SAF libre concorrència nos concellos da comarca de Bergantiños menores de 20.000 habitantes. 2016 - 2018.

Concello	2016	2017	2018
Cabana de Bergantiños	1.974,00	2.325,00	2.533,00
Coristanco	1.978,00	- ³²	1.647,00
A Laracha	10.938,00	11.932,00	11.319,00
Laxe	1.867,00	1.830,00	1.839,00
Malpica de Bergantiños	3.290,00	3.243,00	3.380,00
Ponteceso	1.341,00	1.131,00	919,00

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos concellos, RUEPSS e a Deputación da Coruña.

Os datos correspondentes ós Concellos da Comarca menores de 20.000 habitantes indican que no ano 2018 se prestaron 21.637 horas en SAF libre concorrència, o que amosa unha estabilidade dende o ano 2016 onde o dato ascendía a 21.338 horas. Á cifra do ano 2018 é preciso engadir-lles as 2.836 horas do Concello de Carballo, de tal xeito que o agregado xeral ascende a 24.473 horas.

Con todo, esta estabilidade global a nivel comarcal non é posible aterrala ó local xa que, agás os Concellos de Laracha (+3,5%), Laxe (-1,5%) e Malpica (+2,7%) que amosan lixeiros incrementos ou caídas, o resto dos Concellos evolucionan de xeito máis intenso.

Neste sentido, as principais caídas obsérvanse en Ponteceso (-31,5%) e en Coristanco (-16,7%), debéndose esta evolución negativa no caso de Ponteceso ó proceso de licitación que non contemplou a intensidade da evolución da demanda do servizo e, polo tanto, supuxo a prioridade da prestación do servizo de dependencia, en tanto que no Concello de Coristanco a situación de inestabilidade interna supuxo dificultades á hora de acceder a financiamento para o servizo, o que comportou a redución da prestación do mesmo. Con respecto á evolución de Cabana (+28%), esta débese ó incremento da intensidade que nos últimos anos se está a facer do SAF libre concorrència como cobertura das agardas da valoración da dependencia.

Esta evolución dispar dos servizos municipais responde a numerosas causas de carácter operativo dos diferentes Concellos, pero é salientable o impacto que sobre a libre concorrència ten o especial vencello coa modalidade de dependencia, en tanto que tamén se deben mencionar as dificultades coas que contan as entidades prestadoras (públicas ou privadas) á hora de incrementar os equipos para responder ás posibilidades do financiamento. É dicir, o SAF é un servizo de elevada esixencia en termos de servucción que, na actualidade, está a xerar unha salientable tensión tanto nos departamentos de benestar como nos Concellos dende múltiples puntos de vista. Con todo, en termos xerais, a previsión de evolución do servizo que teñen os equipos técnicos municipais é á alza ou á estabilidade.

Non se pode esquecer o apoio financeiro que a Deputación da Coruña esta a prestar ó servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrència dentro do Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS). Como xa se indicou con anterioridade, este

³² O Plan de Acción non conta con datos das horas prestadas polo Concello de Coristanco en SAF libre concorrència ó non formar parte do FOPPSS.

programa, que responde á competencia determinada ó abeiro do Decreto 99/2012 que regula os servizos sociais comunitarios e o seu financiamento, evolucionou nos últimos anos e, na actualidade, no caso do SAF financia os custos correspondentes ó persoal auxiliar do devandito servizo, establecéndose, para elo, unha achega³³ de 12,00€ por hora prestada de servizo.

A seguinte táboa amosa a evolución do financiamento da Deputación da Coruña ós concellos da comarca para o servizo de axuda no fogar na modalidade de libre concorrencia.

Táboa 26. Importe das achegas realizadas pola Deputación da Coruña para o financiamento do SAF libre concorrencia nos concellos menores de 20.000 habitantes da comarca de Bergantiños. 2016 - 2019.

Concello	2016	2017	2018	2019
Cabana de Bergantiños	17.643,83 €	17.643,83 €	23.694,00 €	30.516,42 €
Coristanco	17.643,83 €	- €	- €	23.747,28 €
A Laracha	17.643,83 €	17.643,83 €	131.262,00 €	133.800,03 €
Laxe	17.643,83 €	17.643,83 €	22.415,88 €	23.294,11 €
Malpica de Bergantiños	17.643,83 €	17.643,83 €	39.480,00 €	40.877,08 €
Ponteceso	17.643,83 €	17.643,83 €	16.092,00 €	16.092,00 €

Fonte: Resolucións pola que se aproba o Programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais (FOPPSS) os anos 2016, 2017, 2018 e 2019.

No período analizado obsérvase unha salientable evolución dos volumes de financiamento do SAF libre concorrencia como consecuencia do paso da modalidade de financiamento de carácter lineal dos anos 2016 e 2017 ó sistema de financiamento por horas de prestación de servizo. Esta evolución oscila entre o incremento do 658% do Concello de Laracha, á caída do 9% no financiamento do Concello de Ponteceso. En situacións intermedias atópanse os Concellos de Malpica (+132%), Cabana (+73%) e Laxe (+32%), debendo salientarse que o mencionado Concello de Ponteceso é o único da Comarca que conta con menor financiamento ca no ano 2017 a raíz do troco de modalidade debido ó limitado número de horas de servizo que presta.

Estas evolucións dispares responden ás previsións de horas de servizo que estiman os equipos municipais, de tal xeito que o troco de sistema por parte da Deputación supuxo un incremento das posibilidades de financiamento que, en termos xerais, se acompaña dunha evolución positiva da prestación do servizo, a pesar de que como se ten mencionado, verifícanse tanto as dificultades dos Concellos para a execución efectiva das horas de SAF libre concorrencia financiadas pola Deputación, como a puntual perda de capacidade naqueles Concellos que non chegan a unha determinada masa crítica de horas equivalente ó financiamento do modelo do ano 2017, como é o caso de Ponteceso.

Como se mencionou con anterioridade, unha parte importante da composición dos equipos de benestar dos Concellos vencéllase ó servizo de axuda no fogar nas súas diferentes modalidades. Así, e para realizar a análise do volume de profesionais do SAF, é preciso ter en conta tanto a presenza

³³ A achega para o financiamento do persoal auxiliar do SAF libre concorrencia, establecido na base 4 das Bases Reguladoras do programa de financiamento dos servizos sociais comunitarios municipais, pasou de seu unha achega fixa de 17.643,83€ o primeiro ano de vixencia do Programa no 2017 (BOP nº 39 de 24 de febreiro de 2017) a unha achega calculada en función das horas previstas de prestación do servizo sobre a base de 12,00€ por hora prestada de servizo.

necesaria de diferentes ocupacións como os sistemas de xestión que os Concellos empregan á hora da prestación do servizo.

Táboa 27. Tipo de xestión do servizo de axuda no fogar nos concellos da comarca de Bergantiños en función da súa modalidade e número de persoal encargado da coordinación e da prestación directa do servizo. 2018.

Concello	Modalidade de SAF	Tipo de xestión	Persoal de coordinación	Persoal auxiliar	Custo /hora
Cabana de Bergantiños	Libre concorrencia	Mixto	2	17	13,70 €
	Dependencia				
Carballo	Libre concorrencia	Directa	2,5	12	15,19 €
	Dependencia	Externalizada		54	15,32 €
Coristanco	Libre concorrencia	Mixto	3	3	12,00 €
	Dependencia	Externalizada		12	
A Laracha	Libre concorrencia	Externalizada	2	33	11,44 €
	Dependencia				11,86 €
Laxe	Libre concorrencia	Mixto	2	12	13,45 €
	Dependencia				13,55 €
Malpica de Bergantiños	Libre concorrencia	Directa	2	3	13,86 €
	Dependencia	Externalizada		19	11,54 €
Ponteceso	Libre concorrencia	Externalizada	2	10	14,28 €
	Dependencia				15,65 €

Fonte: Elaboración propia a partir da información facilitada polos Concellos e RUEPSS

Na actualidade, como se menciona con anterioridade, o SAF está a contar cun número mínimo de 175 auxiliares na Comarca, o cal supón un elevado impacto en termos de emprego e en termos de esixencia e tensión xerada polo servizo ós Concellos.

Ademais, no caso de servizos de carácter mixto ou externalizado, é preciso contemplar a presenza de persoal técnico nos diferentes prestadores, de tal xeito que entre o persoal coordinador municipal e o das entidades prestadoras, é posible indicar que ás 175 profesionais auxiliares se lles poden engadir un mínimo de 15 profesionais técnicas de coordinación, o cal supón un mínimo de 190 profesionais que integran o servizo na Comarca na actualidade.

En canto ós sistemas de xestión, nos Concellos amosados na táboa salienta a presenza da externalización e do sistema mixto como xeito habitual de xestión, utilizándose a xestión directa unicamente no caso da libre concorrencia de Carballo e Malpica, que contan con 12 auxiliares e 3 auxiliares respectivamente para o servizo.

Con respecto ós custos, se ben o promedio observado rolda os 13,5€/hora, a amplitude é importante roldando dende os 15,6€ da dependencia de Ponteceso ós 11,44€/hora da libre concorrencia de Laracha, ámbalas dúas externalizadas.

3.3 EXTRACTO DA SITUACIÓN DOS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE BERGANTIÑOS.

Os servizos sociais na Comarca de Bergantiños atópanse integrados por un importante número de entidades de diferente titularidade, entre estas as entidades de carácter social e privadas contan cun especial peso, que están a complementar a actuación das entidades públicas locais especialmente en eidos de actuación como é o traballo coas persoas con discapacidade, a dependencia ou a atención á primeira infancia.

En termos de equipamentos de benestar, a Comarca conta cun total de 31 centros de tódalas titularidades, salientando neste sentido o peso dos equipamentos públicos, aínda que tamén é preciso resaltar a importancia cuantitativa dos equipamentos sociais e privados. Neste sentido, en tanto os equipamentos públicos se centran na atención á primeira infancia e á dependencia (contando tamén con dous equipamentos adicados ás persoas maiores), a titularidade privada tamén se centra nestes ámbitos de actuación, sendo a titularidade social a que se adica ó traballo coas persoas con discapacidade (ademais de xestionar tamén equipamentos de menores e de atención á dependencia). Como se pode comprobar, a complementariedade é un elemento importante entre as diferentes titularidades, se ben a iniciativa social asume en solitario o traballo desenvolvido na comarca en relación á discapacidade.

A nivel territorial, en tódolos Concellos se atopa presente algún equipamento de servizos sociais agás no Concello de Laxe, salientando a capilarización territorial dos equipamentos de atención á primeira infancia de carácter público. Esta análise territorial da distribución dos centros é un aspecto importante xa que permite albiscar unha importante focalización das titularidades social e privada nos Concellos de Carballo e Laracha (tendo en conta que en Cabana tamén se atopa un equipamento social adicado ás persoas con discapacidade). É dicir, a nivel de localización de equipamentos a Comarca artéllase en relación á centralidade que supón Carballo, seguido do Concello de Laracha, o que á súa vez comportará esforzos en relación á necesidade de establecer transporte para dar resposta ós fluxos provocados por esta centralización dos equipamentos.

Os equipamentos de atención ás persoas maiores e dependentes melloraron a cobertura que prestan á cidadanía da comarca ó longo dos últimos anos, mellora que se consegue tanto no número de centros como no incremento de prazas autorizadas, aínda que este incremento é máis notable nos centros de atención non residencial. O incremento da cobertura destes equipamentos aínda presenta diferenzas con respecto ós obxectivos establecidos no *Mapa galego de equipamentos e servizos sociais*, cuantificándose estas en 672 prazas en equipamentos de carácter residencial e 169 en prazas en centros de día.

Polo que respecta ós centros de atención á primeira infancia, a actual dotación de prazas, 726 prazas na comarca, supera a ratio recomendada pola Unión Europea, a pesar de que o concello de Laxe non contan con este tipo de equipamento. Neste contexto, parece axeitado analizar opcións e alternativas que permitan contribuír á ampliación da oferta destes equipamentos en zonas cunha tendencia demográfica negativa, que facilite os servizos de conciliación á súa poboación ó tempo que xeran actividade económica de proximidade.

A valoración que os equipos de benestar local fan dos centros de día da rede pública consorciada é positiva, así como as valoracións recollidas das familias das persoas usuarias, a pesar de que é importante a limitación que supón a distancia para os/as potenciais usuarios/as. Neste sentido, é preciso lembrar que os centros da rede pública da Comarca atraen tamén poboación usuaria das Comarcas de Fisterra ou Terra de Soneira que, na actualidade, non contan con estes equipamentos públicos, de tal xeito que é de consideración xeneralizada a necesidade de incrementar a dotación de centros públicos na Comarca que dean servizo, sobre todo, ós Concellos rurais de maior avellentamento.

As políticas de benestar nos concellos da comarca, segundo a asignación de créditos iniciais do programa de “Servizos Sociais e promoción social” dos orzamentos municipais do ano 2018, contan cun peso heteroxéneo que vai do teito marcado por Laracha co 13,08% ó chan de Ponteceso co 5,30%. Esta heteroxeneidade tamén se reflicte no relativo ó financiamento por habitante, onde se pode observar unha importante amplitude que vai dende os 48€ de Coristanco ós 101€ de Cabana de Bergantiños.

Ó longo dos últimos anos, o apoio financeiro da Xunta de Galicia e da Deputación da Coruña ós concellos da Comarca de Bergantiños aumentou de xeito significativo. Así, polo que respecta ás achegas da Xunta de Galicia o incremento vén basicamente pola partida que financia as horas prestadas polo servizo de axuda no fogar na modalidade de dependencia. No caso da Deputación da Coruña, o cambio no sistema de financiamento empregado pola institución, enmarcada no POS, contribúe a que o apoio económico se basee no financiamento do persoal técnico complementario e do persoal administrativo así como á actividade do persoal do Servizo de Axuda no Fogar na modalidade de libre concorrência.

Dentro deste aspecto, resulta destacable a posta a disposición por parte da Deputación de recursos económicos para que os concellos doten os seus equipos municipais de persoal que complementa e reforta os programas que se desenvolven, así como de persoal administrativo, que está a ter un salientable impacto positivo na dotación de persoal dos Concellos. Con todo, se ben a existencia de recursos económicos é un elemento necesario para a dotación de persoal esta non é a única variable a ter en consideración, xa que os elementos operativos e procedimentais propios das dinámicas dos departamentos municipais inciden de xeito directo nesta dotación.

Neste sentido, é preciso salienta a evolución que o sistema de financiamento da Deputación supuxo para os Concellos menores de 20.000 habitantes da Comarca, onde Concellos como o de Laracha presenta un incremento do 147% con respecto ós datos do ano 2016, en tanto que o menor incremento dáse en Laxe 13%. Dentro deste aspecto, tamén é preciso salienta o caso de Coristanco, cuxos problemas internos impedíronlle no ano 2017 e 2018 acceder ó financiamento do FOPSS da Deputación, resolvéndoo e accedendo ós fondos correspondentes na anualidade do 2019.

O sistema de financiamento da Deputación da Coruña supón un incremento das facilidades para a contratación de persoal técnico complementario, verificándose a presenza deste en tódolos

Concellos, a pesar de que se considera preciso avanzar na coordinación deste persoal a nivel comarcal, sobre todo prestando especial atención ós Concellos de menor volume de poboación ou que presentan diferentes circunstancias que limitan a efectividade deste persoal, como é o caso de Coristanco. Con respecto ó persoal de apoio administrativo, este tamén se atopa estendido en case tódolos Concellos a raíz do apoio financeiro da Deputación, se ben no caso de Coristanco, a pesar da entrada no FOPPSS no 2019 como se mencionou, non se contaba efectivamente nesta anualidade co apoio administrativo referido.

A pesar de que a evolución do sistema de financiamento da Deputación permite maiores facilidades á hora de contar con persoal por parte dos Concellos, considérase que unha menor temporalidade do sistema de financiamento contribuiría a facilitar as operativas administrativas locais, posibilitando, así, a mellora da composición dos equipos profesionais dos servizos sociais comunitarios municipais, tanto coa dotación de persoal complementario como con profesionais de apoio administrativo.

Se ben os servizos sociais comunitarios encárganse de desenvolver múltiples e variados programas, o programa de axuda no fogar estase consolidando como aquel que ten un maior impacto ben sexa polas horas de servizo que se prestan, polas persoas usuarias do mesmo, ou polo número de profesionais que participan na súa prestación. Por elo, é salientable que a actividade dos servizos de benestar locais se focalice na prestación do SAF, nas súas diferentes modalidades, converténdose este servizo no centro neurálxico das actividades de benestar locais, sobre todo dos Concellos de menor dimensión.

Así, pódese afirmar que o SAF é o servizo que xera nos departamentos de benestar unha maior carga de traballo nos equipos técnicos e, fundamentalmente, na figura do/a traballador/a social quen acaba especializándose en todo o relacionado coa tramitación de recursos, a xestión administrativa e a coordinación do servizo. Esta realidade verifícase, sobre todo, nos Concellos de menor volume de poboación. É dicir, a pesar da existencia de diferentes programas de carácter comunitario, conséntase a presenza de *hiperfocalización* dos departamentos municipais dos Concellos máis pequenos en relación ó SAF, en tanto que esta tensión tamén presente nos Concellos de maior volume, como é o caso de Carballo, pode ser xestionada coa especialización de parte do seu equipo técnico, en tanto que outra parte deste equipo se especializa noutras tarefas. Esta división non é posible nos Concellos de menor capacidade e menor equipo.

Debido a esta realidade, considérase preciso contar cunha programación complementaria estable para cubrir a oferta de programas e servizos necesarios en diferentes ámbitos de actuación, dende o traballo conxunto coas escolas/institutos relacionados con aspectos como a prevención de adiccións ou como o relacionado coas persoas maiores incidindo en accións que contribúan á rexeneración da vida comunitaria, á loita contra a soidade ou á recuperación de hábitos sociais.

Neste sentido, considérase de especial interese as experiencias levadas a cabo no Concello de Carballo en relación á colaboración con entidades sociais locais á hora de programar actividades de prevención nos centros educativos.

Un elemento a ter en conta en relación á amplitude das políticas de benestar é o relacionado coa colaboración coas entidades sociais co obxectivo de maximizar as posibilidades que ofrece a lexislación sobre contratación pública de cara á utilización de ferramentas como pode ser a reserva de contratos. Neste sentido, considérase de elevado interese as experiencias levadas adiante por Concellos como Carballo e Malpica con AFABER para a xestión de servizos públicos.

Como se menciona con anterioridade, na actualidade o programa de referencia dos servizos de benestar locais está a ser o SAF, que está dar servizo a 757 persoas usuarias na Comarca con máis de 200.000 horas entre as dúas modalidades. Neste sentido, a intensidade do traballo do SAF está a xerar salientables tensións nos Concellos que van dende a devandita *hiperfocalización*, ata as dificultades xurdidas en relación ós procesos de licitación ou á captación de recursos humanos para todo tipo de entidades prestadoras. É dicir, na actualidade a xestión municipal de ámbalas modalidades do SAF está a chegar a un tope operativo.

Polo que respecta ós custos/hora analizados, estes establécense nun promedio xeral achegado ós 13,5€/hora, de tal xeito que boa parte do custo da modalidade da libre concorrència vese cuberta polo financiamento da Deputación da Coruña establecido en 12,00€/hora. Con todo, a suficiencia financeira municipal para a axeitada xestión de ámbalas modalidades do SAF é un elemento a ter en conta unha axeitada planificación do servizo.

Como se vén de observar o SAF é un servizo que implica unha enorme carga de recursos técnicos, financeiros e de coordinación e, neste contexto, constátase a incipiente utilización de ferramentas de control de xestión e seguimento do servizo, co obxectivo de favorecer as condicións de traballo dos profesionais responsables da coordinación do servizo así como de mellorar na propia coordinación e xestión do servizo que se presta.

Ademais, con respecto á xestión do SAF Libre Concorrència, é preciso salientar a existencia de posibilidades de financiamento por parte da Deputación superiores ás capacidades de xestión e prestación efectiva de horas de servizo por parte dos Concellos, sendo este un elemento a reforzar para a maximización das posibilidades dos devanditos servizos. É dicir, na liña do mencionado con anterioridade en relación á contratación de recursos humanos, a existencia de financiamento é unha condición central, pero non única, para a expansión do servizo de libre concorrència, sendo preciso a consideración integral do proceso de servucción para a súa mellora.

O propio SAF preséntase como unha oportunidade que permite a detonación doutras intervencións relacionadas coa persoa usuaria e o seu contexto como a mellora da vivenda, as relacións familiares ou con outro tipo de aspectos que poden redundar na mellora da autonomía das persoas usuarias e dos seus contextos familiares. Estas oportunidades estanse aproveitando de xeito puntual, de tal xeito que non se observan programas específicos relacionados coa mellora das condicións das vivendas ou accións estables para o colectivo de persoas coidadoras.

Así, entendese como unha necesidade o aproveitamento do coñecemento que xera a prestación do SAF que permita convertelo en accións estruturadas de intervención integral sobre o contexto das

persoas usuarias e, para elo, e preciso poñer medios a disposición dos equipos municipais que, por unha parte, complementen os perfís dos propios equipos, e por outra, lles facilite este traballo.

Para elo, tamén e necesario contar con equipos de auxiliares suficientes e ben formados que posibiliten unha prestación de calidade do servizo. Nestes momentos na Comarca de Bergantiños, a pesar da existencia de accións formativas, evidénciase a falta de profesionais formadas en servizos de atención sociosanitaria que está a dificultar a prestación de máis horas de SAF tanto na modalidade de dependencia como na de libre concorrencia en tódolos concellos. Sería, polo tanto, necesario mellorar a cobertura das necesidades de formación e actualización das profesionais do SAF en activo e propiciar espazos para a formación de novas profesionais.

4. Conclusións e Recomendacións.

Ó longo do presente documento foron analizados, en tres apartados diferentes, os principais aspectos relacionados coa evolución demográfica, co contexto socioeconómico, e coa situación dos servizos sociais e dos principais programas das políticas locais de benestar; amosando así un panorama integral resultante do estudo conxunto (I) das persoas, (II) das súas condicións de vida, e (III) da actividade dos servizos de benestar.

O último punto da Diagnose da Comarca de Bergantiños vén conformada pola formulación das principais conclusións extraídas da análise dos anteriores apartados, así como pola elaboración de diferentes propostas para a mellora e ampliación do alcance e profundidade das actividades dos departamentos locais de benestar.

Estas conclusións e recomendacións terán como vieiro xeral a procura da mellora da calidade de vida da poboación e, máis concretamente, da mellora da autonomía individual e relacional das persoas, de tal xeito que se enmarquen e sexan coherentes coas liñas xerais que o Plan de Acción diseña para a actividade de Área de Benestar da Deputación da Coruña. É dicir, as recomendacións propostas para a Comarca de Bergantiños non só son coherentes cun deseño xeral a nivel provincial, senón que contribúen a este deseño trasladando de xeito *abaixo – arriba* tanto as necesidades locais como as circunstancias puntuais que se presentan no desenvolvemento cotiá das tarefas dos departamentos locais, e que inflúen de xeito determinante no rendemento das políticas locais de benestar e, polo tanto, na súa capacidade de resposta fronte ás situacións sociais.

Neste sentido, ó longo dos últimos anos a Deputación da Coruña evoluciona no seu sistema de apoio ós Concellos de menos de 20.000 habitantes. Esta evolución insírese na emerxencia do POS+ como principal ferramenta de colaboración financeira xeral, en tanto que tamén presenta no relativo ás políticas de benestar unha fonda evolución das ferramentas de apoio financeiro.

Así, tanto o contido do apoio como os volumes financiados evolucionaron de xeito significativo a partir do ano 2017, sempre dentro da modalidade incentivadora, sendo minoría os programas de apoio técnico directo ós Concellos, aspecto este no que a continuación se fará fincapé atendendo á realidade territorial.

Deste xeito, na procura de seguir avanzando e mellorando no apoio integral que a Área de Benestar da Deputación presta ós Concellos, e tendo como referencia o principio de autonomía local, a continuación preséntanse as principais conclusións e recomendacións xurdidas para a Comarca de

Bergantiños no seo dos traballos de elaboración do Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

4.1 AS PRINCIPAIS CONCLUSIÓNS .

A) A evolución demográfica

A análise da demografía levada a cabo ó longo do documento reflicte unha caída da poboación da Comarca nos últimos vinte anos dun 5%, pasando de superar os 70.000 habitantes no ano 1998 a se situar nos 67 mil.

Esta evolución xeral é preciso matizala atendendo ás realidades locais dos Concellos da Comarca. Así, se ben os Concellos de Carballo e A Laracha contan con incrementos da súa poboación, que no caso do Concello de Carballo é dunha intensidade relevante xa que as súas cifras medran un 13% con máis de 3.600 habitantes de diferenza con respecto ó 1998; esta evolución positiva non é tan intensa como a caída que se observa no resto dos Concellos que merecen unha análise diferente.

Neste sentido, os Concellos de Malpica, Ponteceso, Coristanco e Cabana amosan unha perda de poboación que rolda entre o 25% de Cabana e Malpica e o 23% de Coristanco, situándose Ponteceso nun lugar intermedio cunha baixada do 24%. É dicir, en termos xerais pódese indicar que estes Concellos perderon un de cada catro habitantes nos últimos anos, entrando tamén dentro desta categoría o Concello de Laxe, aínda que cunha caída do 13%.

A evolución á baixa da poboación da Comarca vén determinada por unha elevada intensidade dos datos negativos do saldo vexetativo, que entra en cifras negativas a finais dos anos 80 e que mantén estas cifras en tódolos Concellos coa excepción de determinadas anualidades no Concello de Carballo.

Estes datos son o suficientemente intensos como para non seren compensados por un saldo migratorio que, dentro da irregularidade, amosa cifras positivas dende finais dos 90, a pesar de que dende os anos dez se sitúa maioritariamente en cantidades negativas.

A poboación da Comarca está a verse inmersa nun dobre proceso. Por unha banda, obsérvase un proceso de concentración a nivel de Concellos e de Comarca. Así, son os núcleos rurais das parroquias os que dende o ano 2000 ata a actualidade evolucionan de xeito negativo con maior intensidade, favorecéndose a concentración nos núcleos urbanos dos Concellos, se ben este aspecto non é contraditorio coa perda xeral de poboación.

Un exemplo desta evolución obsérvase no Concello de Laxe, onde o núcleo urbano de Laxe (parroquia de Santa María) pasa do 50% da poboación do Concello no ano 2000 a contar con máis do 57% no 2017, aínda que tanto o propio núcleo como o Concello perden poboación. Outro exemplo salientable é o de Malpica de Bergantiños, cuxo núcleo urbano incrementa un 2% o peso no total da

poboación do Concello, en tanto que perde máis de 700 habitantes. Esta evolución non representa ós Concellos de Carballo e A Laracha que incrementan poboación nos seus núcleos urbanos, debendo salientarse o caso de Torás (parroquia de Santa María no Concello de Laracha) cun incremento do 64% da súa poboación (ata superar o 33% da poboación do Concello) e o caso de San Xoán de Carballo cun incremento nun 33% da súa poboación (ata superar o 62% do total da poboación do Concello).

Por outra banda, como se menciona, esta concentración supón unha perda de poboación xeneralizada nos núcleos máis rurais, observándose perdas superiores ó 30% en varias parroquias de Cabana (salientando Nantón – parroquia de San Pedro - co 35%), de Carballo (Aldemude – parroquia de Santa María Madalena – co 34%), de Coristanco (salientando Cereo – parroquia de Santa María – co 39% e Verdes – parroquia de San Adrián – co 37%), A Laracha (Erboedo – parroquia de Santa María – co 30%), de Malpica (Mens – parroquia de Santiago – co 30%), ou de Ponteceso (Corme Aldea – parroquia de Nosa Señora dos Remedios – co 37%).

Así, a perda de poboación é capilarizada en todo o territorio agás en determinados núcleos urbanos da Comarca que actúan a xeito de centralidades, efecto este especialmente visible no caso do Concello de Carballo que non só se erixe como a centralidade da Comarca, senón que ó superar os 30.000 habitantes é un dos Concellos artelladores da provincia, sobre todo atendendo a que a súa evolución non se vencella ó desenvolvemento das periferias das grandes cidades.

Con todo, as proxeccións oficiais para o ano 2030 marcan a continuidade da evolución negativa, amosando unha cifra inferior ós 60.000 habitantes o que supón unha perda dun 12% con respecto ós datos do 2017 e do 16% con respecto ós do 1998.

Neste sentido, a centralidade que supón o Concello de Carballo como núcleo de servizos e de emprego da Comarca (con elevada influencia cara Terra de Soneira, Xallas ou Fisterra) non se amosa o suficientemente potente como para a xeración de dinámicas socioeconómicas que eviten a caída da poboación a nivel Comarcal, a pesar de que o Concello amósase como un centro de retención e atracción de poboación. Deste xeito, a pesar da limitación da potencialidade do efecto centralidade xa mencionado, o Concello de Carballo eríxese como o núcleo básico para a xeración de economías de proximidade coa retroalimentación que isto comporta para a dinámica demográfica.

Como se pode comprobar, a prestación de servizos de benestar, e o deseño dos mesmos dende os departamentos municipais, atópase intimamente vencellada coa realidade demográfica local, de tal xeito que en Bergantiños é posible detectar unha dobre liña de evolución dos mesmos.

A primeira dela relaciónase coa emerxencia da resposta local ós dereitos subxectivos da dependencia en termos xerais, que se plasman sobre todo nos requirimentos operativos dos Servizos de Axuda no Fogar municipais e na súa intervención tanto relacionada coa propia dependencia como coa modalidade de libre concorrencia. Con todo, este é o exemplo máis salientable dunha serie de servizos e programas relacionados coa atención ás persoas maiores que, na actualidade están a demandar máis recursos por parte dos Concellos.

A segunda delas atópase relacionada coa resposta local a outro tipo de necesidades non directamente vencelladas coa atención á dependencia ou ás persoas maiores que, se ben no caso de comarcas máis avellentadas se pode observar unha limitación nas mesmas, no caso de Bergantiños son obxecto dunha especial atención debido á especial incidencia do caso do Concello de Carballo, así como á presenza de diferentes entidades sociais de referencia.

Neste sentido, salientan as relacións establecidas entre o Concello de Carballo e a entidade Vieiro para o deseño conxunto de actuacións en centros escolares en materia de prevención de adiccións, así como de prevención da exclusión social, salientando tamén a relación mantida con Cruz Vermella ou Cáritas ou, por exemplo, a colaboración con ASPABER para a prestación de servizos públicos que tamén é observada no Concello de Malpica.

Ademais, un elemento que é preciso mencionar é a presenza no Concello de Carballo dunha potente Bolsa de Emprego que realiza funcións de intermediación laboral, constituíndo unha ferramenta de conexión entre as demandas e as ofertas de emprego que se xeran na contorna do Concello, ferramenta que ten unha importante conexión en termos de benestar tanto para a dinamización económica de proximidade xeral, como para a mellora da empregabilidade de colectivos específicos susceptibles dunha especial focalización.

Dentro desta amplitude de accións tamén se poden destacar as relacionadas, por exemplo, coa educación para a saúde levadas adiante no Concello de Laxe, aínda que cunha necesidade de actualización metodolóxica; coa cociña saudable de Ponteceso ou de Cabana, este último dentro do programa Ruralízate; ou coa integración de colectivos de persoas inmigrantes no Concello de Malpica.

Un dos elementos a ter en conta para os departamentos de benestar, e para a relación entre estes e a dinamización demográfica e socioeconómica xeral, é a importante dotación de equipamentos de benestar localizados na Comarca. Así, na actualidade atópanse operativas 12 Escolas Infantís de múltiples titularidades (cunha salientable complementariedade entre a titularidade pública – con xestión consorciada maioritariamente – e a titularidade privada que se concentra en Carballo e A Laracha).

Outro dos equipamentos máis salientables son os Centros de Día que se topan focalizados nos colectivos de persoas maiores dependentes e nos de persoas con discapacidade ata chegar a un total de 8 centros. Con respecto ás persoas maiores dependentes, na Comarca localízanse un total de 5 centros (3 de iniciativa pública) con case 120 prazas, en tanto que as persoas con discapacidade contan con outros 3 centros de iniciativa social con 80 prazas. Con todo, é preciso mencionar que no relacionado cos Centros de Día de atención ás persoas maiores da rede pública consorciada, o de Cabana de Bergantiños ten un importante radio de acción de captación de usuarios/as, chegando ata Fisterra, polo que na actualidade atópase a un nivel de ocupación elevado superando o concepto de proximidade para boa parte dos seus potenciais usuarios/as.

En relación coa discapacidade, os centros de día vense complementados con 3 centros ocupacionais, tamén de iniciativa social, con máis de 130 prazas.

A nivel residencial, a oferta na Comarca tamén é importante cun total de 7 equipamentos, dos cales 4 atópanse focalizados nas persoas dependentes (dos cales só unha residencia é pública), unha residencia é para as persoas con discapacidade (de iniciativa social), unha é para persoas maiores en xeral (de titularidade pública) en tanto que tamén figura unha residencia con 24 prazas de iniciativa social para menores.

Como se pode comprobar, a Comarca é un importante centro de equipamentos de benestar que tanto prestan servizo ós colectivos obxectivo (favorecendo non unicamente a calidade de vida dos/as usuarios/as, senón tamén a conciliación da vida familiar e laboral das persoas coidadoras) e que xeran economías de benestar de proximidade, co impacto que este feito ten para a dinamización demográfica xeral. Ademais, é preciso ter en conta a limitación que as comarcas lindeiras teñen neste tipo de equipamentos, co cal Bergantiños constitúese á súa vez como centralidade de benestar para comarcas como Soneira, Xallas ou Fisterra.

Neste sentido, incidindo na dotación de equipamentos, é preciso facer referencia á importancia das iniciativas tanto privada como social. Así, se ben a iniciativa privada atópase maiormente centrada nas prazas residenciais para persoas dependentes (aínda que tamén conta cun Centro de Día) e nas escolas infantís, a iniciativa social céntrase na atención ás persoas con discapacidade (centros de día e centros ocupacionais), en tanto que tamén xestiona un centro residencial para este mesmo colectivo e o único equipamento destinado ó colectivo de menores. Deste xeito, tal como se menciona con anterioridade, obsérvase unha importante complementariedade de titularidades de equipamentos, se ben salienta pola súa importancia e impacto na atención ás persoas con discapacidade a titularidade social.

Un dos elementos máis importantes á hora de vencellar a dotación de equipamentos de benestar coa evolución demográfica é a posibilidade de establecer nexos entre a formación e a inserción laboral das persoas formadas. Así, resulta salientable a inexistencia na Comarca de ningún centro de Formación Profesional que imparta o Ciclo Medio de atención á persoas en situación de dependencia ou Ciclo Superior de educación infantil, por exemplo (aínda que son impartido na Coruña) que dea resposta á realidade non só de Bergantiños, senón das xa mencionadas Soneira, Xallas ou Fisterra. É dicir, na actualidade na Comarca non se observa un nexo entre a localización da formación coa necesidade social dos servizos a prestar polos profesionais formados/as ou a presenza de equipamentos entendidos como centros de inserción laboral de enorme interese.

Con todo, é preciso facer fincapé na oferta doutro tipo de accións formativas encamiñadas á obtención dos requirimentos académicos mínimos para a inserción laboral no SAF, servizo local de intensidade en recursos humanos, respondendo á situación de elevada demanda de profesionais das diferentes entidades prestadoras do servizo na Comarca. Deste xeito, tanto os Concellos como a iniciativa privada lideran o deseño de accións formativas que dean resposta ás necesidades das diferentes entidades prestadoras do servizo, a pesar do cal os equipos técnicos municipais detectan tanto carencia de persoas capacitadas como dificultades para a inserción de calidade nun sector de importante flexibilidade, matizando así a potencialidade do servizo como nicho de xeración de emprego de calidade e de proximidade.

Como se pode observar, a dotación de servizos e equipamentos de benestar da Comarca sitúaa nunha posición de referente para as comarcas lindeiras, polo cal é preciso traballar no afianzamento destes servizos e garantir a continuidade dos equipamentos, evolucionando na dotación de novos servizos de carácter complementario que cubran necesidades sociais que, ata o intre, non están a ser consideradas. Trátase, por exemplo, da mellora de servizos como o transporte público local e comarcal, considerado polos equipos técnicos de benestar como un elemento susceptible dunha profunda mellora que tería un importante impacto tanto en termos de benestar como en relación á dinamización socioeconómica xeral do territorio.

Finalmente, dende unha perspectiva integral de fortalecemento da dinámica demográfica, considérase básico o traballo de reforzo dos servizos de benestar e dos equipamentos operativos na actualidade, sobre todo tendo en conta a amplitude de colectivos de referencia; avanzar no deseño e prestación de servizos como o transporte local; ampliar a oferta de equipamentos e servizos de conciliación da vida familiar e laboral tanto para a primeira infancia como para as persoas maiores de carácter non residencial e de proximidade; mellorar na formación e inserción laboral de calidade das ocupacións relacionadas coa prestación de servizos de benestar; así como avanzar na construción de *coalicións internas* municipais entre os departamentos de benestar, promoción económica ou asesorías xurídicas, por exemplo, que relacionen os diferentes servizos municipais co obxectivo de fortalecer iniciativas de xeración de oportunidades laborais de proximidade e de mellora da inclusión laboral.

B) O avellentamento e a soidade.

Tal como se comenta, a Comarca presenta unha evolución á baixa na súa poboación no período analizado, focalizándose esta evolución en tódolos Concellos coas excepcións de Carballo e A Laracha.

Esta evolución da poboación complementéase co incremento da idade media, que se ben a principios do século XXI xa era algo superior á do promedio de Galicia, ó longo da última década consolida este diferencial e incrementao, polo que a poboación en Bergantiños avellenta a un ritmo superior á de Galicia e da provincia. Neste sentido, é significativo que os datos do indicador de avellentamento e as súas proxeccións cara ó ano 2030 son superiores ós de Galicia e da provincia, ratificando así a evolución mencionada.

Este contexto actual determina que, nas proxeccións oficiais para o ano 2030, os grupos de poboación de maior volume sexan os de persoas con 50 anos e máis, salientando pola súa importancia o de mulleres de máis de 85 anos, co que isto comporta tanto para a presenza de necesidades sociais como da reposta ás mesmas por parte dos equipos de benestar.

O avellentamento é un aspecto da realidade demográfica que afecta na actualidade, sobre todo, ós núcleos máis rurais da Comarca que, como se mencionaba con anterioridade, son os que máis están a sufrir o devalo demográfico. Así, nos núcleos estase a producir un proceso de concentración da

poboación de menor idade, ficando nos núcleos rurais as persoas de maior idade, co cal a curto prazo o fenómeno do avellentamento e da dispersión atópanse vencellados, determinando os requirimentos das medidas deseñadas para dar cobertura a este perfil da poboación.

O vencello entre ruralidade e avellentamento (e, por extensión a medio prazo, a soidade) é claro a curto e medio prazo, pero este non é único xa que nos núcleos urbanos tamén se están a producir casos de soidade de persoas maiores, así como outro tipo de casos que vencellan a soidade coa inexistencia de redes sociais de apoio e que teñen como derivada a presenza da exclusión social. Con todo, os enfoques recomendados para a actuación con estes colectivos son de carácter proactivo e familiar, se ben estes enfoques baten cunha realidade xeral da actuación dos departamentos locais marcada pola elevada intensidade operativa da reactividade e a tramitación de recursos, sobre todo nos Concellos de menor poboación.

Así, dentro das medidas que na actualidade se están a poñer en práctica que poden incidir en materia de avellentamento e soidade atópanse as relacionadas coa teleasistencia e o SAF, consideradas como ferramentas básicas para paliar a soidade. Neste sentido, tamén se recoñece a importante potencialidade que teñen os programas de voluntariado, aínda que na actualidade considérase un elemento no que mellorar a nivel de deseño dos propios programas e de coordinación e traballo coas persoas voluntarias.

Este recoñecemento por parte dos equipos de benestar locais das limitacións no traballo co voluntariado tamén se estende ás relacións coas diferentes entidades sociais que teñen a súa localización na Comarca, ou que prestan servizos na mesma. Así, alén de experiencias puntuais de éxito, recoñécese que a mellora na coordinación e nos fluxos de información coas entidades suporía ampliar as ferramentas das políticas locais de benestar, incrementando o seu alcance e incluso mellorando o deseño de medidas, co que isto comportaría en termos de mellora xeral do rendemento a medio prazo das actuacións preventivas.

Neste sentido, é importante facer énfase na mellora da coordinación coa importante rede de entidades sociais, aproveitando así a súa vitalidade e os seus efectos á hora de traballar tanto a nivel xeral como a nivel de colectivos específicos evitando así a soidade e o illamento que, como se está indicando, non unicamente se atopa relacionado co avellentamento.

Outro dos elementos a ter en conta de cara á mellora xeral da calidade de vida, na liña da xeración de redes coas entidades sociais, é a xeración de actuacións conxuntas con Centros de Saúde e con Centros Educativos. Estas relacións son heteroxéneas xa que, se ben se bota en falla unha maior coordinación cos equipos de saúde para xerar actividades coordinadas ou complementarias de carácter sociosanitario, con respecto ós Centros Educativos á realidade é diferente.

Así, se ben se verifica a presenza de actividades nos Centros Educativos relacionadas co benestar, coa igualdade ou coa prevención (por exemplo, as levadas a cabo no Concello de Carballo a través da entidade social Vieiro), esta presenza considérase limitada e, sobre todo, discontinua nos Concellos de menor poboación, co cal detéctase unha significativa heteroxeneidade na Comarca con respecto a estes programas.

Ademais, dende un punto de vista da complementariedade, e aproveitando a existencia de diferentes actividades tanto relacionadas coas persoas maiores como coas escolas, os equipos técnicos municipais reflicten a existencia dunha elevada potencialidade para o desenvolvemento de programas de carácter interxeneracional cos que, ademais de mellorar a socialización das persoas maiores, se poidan desenvolver actividades de transmisión de tradicións culturais. Ademais, esta ampliación do perímetro das actuacións para as persoas maiores é posible estendela ás actividades deseñadas polas Concellerías de Cultura ou Deportes, por exemplo, de tal xeito que se incrementen os efectos das mesmas tanto dende o punto de vista sectorial (recuperación de costumes, camiños, oficios...) como dende o punto de vista de reforzo das relacións comunitarias, co que isto comporta en termos da loita contra a soidade.

Un dos elementos importantes á hora de estudar a resposta ó avellentamento é a través da situación actual dos equipamentos especificamente adicados ó coidado das persoas maiores nas súas diferentes modalidades, tanto de carácter residencial como non residencial. Neste caso, a pesar da existencia de equipamentos na comarca, verifícase un déficit de prazas tanto de carácter residencial como non residencial, prestando especial atención ás de carácter non residencial de proximidade, entendidos como equipamentos de especial interese que inciden tanto na mellora da calidade de vida das persoas usuarias e das persoas coidadoras, como na xeración de economías de proximidade. Neste sentido, o déficit de prazas non residenciais agudízase ó asumiren os equipamentos actuais un radio de captación de usuarios/as que inclúe ás Comarcas de Terra de Soneira e de Fisterra, de tal xeito que se verifica o concepto de infradotación e se limita a utilidade dos equipamentos como centros de proximidade.

Finalmente, tendo en conta a emerxencia xeral do problema da soidade, considérase necesario reflexionar sobre a ausencia de programas específicos neste sentido nos Concellos da Comarca, se ben como se mencionou utilízanse diferentes ferramentas (tanto formais como informais) para a súa detección e para o seu tratamento. Así, a vitalidade das redes informais e comunitarias para a transmisión da información sobre a situación das persoas en soidade é un aspecto clave, se ben é preciso potenciar esta vitalidade con programas específicos que relacionen axentes de proximidade (establecementos de hostalaría, comercios de proximidade, parroquias...) de xeito complementario á colaboración institucional cos Centros de Saúde, completando un mapa de *antenas* que permitan a detección destas situacións e o traballo con elas cunha axeitada temporalización sen agardar á cronificación.

C) As múltiples exclusións.

A Comarca de Bergantiños forma parte da Área da Costa da Morte, utilizada polas fontes oficiais á hora de analizar a taxa de risco de pobreza ou exclusión social, amosando os datos que o 19,33% da

poboación da Costa se atopa en risco de pobreza³⁴ (Estratexia Europa 2020 para o ano 2016), o que supón que case 13.000 persoas se atopan nesta situación.

A evolución da taxa na Comarca amosa unha abrupta suba entre os anos 2011 e 2012, nos que pasa do 19,34% ó 28,53%, para caer nos anos seguintes e roldar o 20% dende o ano 2014 ata a actualidade. Neste sentido, dende o ano 2014 preséntase un limitado diferencial positivo para coas cifras de Galicia, en tanto que este diferencial é negativo en comparación coas da provincia. Esta limitación dos diferenciais racha no último ano con datos dispoñibles, o 2017, onde se observa unha diferenza en contra da Comarca de máis de 5 puntos coa provincia e de algo máis de 3 puntos con Galicia.

A Comarca presenta tamén uns datos de renda dispoñible bruta por habitante menores ós de Galicia e do conxunto da provincia. Neste caso, a diferenza coa renda galega é de algo máis de 2.100€ en tanto que coa da provincia ascende a máis de 3.000€, sendo preciso mencionar que os datos do 2015 aínda non acadaran as cifras do ano 2010, de tal xeito que non só a renda da Comarca é menor cá galega e provincial, senón que esta medra a un ritmo menor.

A nivel municipal, os habitantes dos Concellos de Laracha e Carballo contan coa maior renda, aínda que representan o 87% do dato galego, o que supón que contan con ó redor de 1.800€ anuais menos có promedio de Galicia. A menor renda da Comarca atópase no Concello de Laxe, que presenta o 78% do dato galego, de tal xeito que o diferencial entre un habitante deste Concello e de Galicia supera os 3.000€ anuais, en tanto que a diferenza entre Laxe e o dato provincial rolda os 4.000€.

Ademais, en relación á evolución desta renda, só o Concello de Coristanco amosa no ano 2015 cifras maiores ca no 2010, situándose o resto dos Concellos en datos semellantes pero inferiores, o cal amosa, en termos xerais, as dificultades para a xeración de rendas no territorio.

O peso das prestacións na renda tamén é posible analízalo a nivel municipal, onde se pode observar unha importante fenda entre os Concellos de Carballo e Laracha cos restantes. Así, a pesar de que Carballo e A Laracha superan os datos de Galicia (33% de peso fronte a 32% para Galicia no ano 2015) o peso das prestacións nestes dous Concellos é substancialmente inferior ó dos Concellos restantes, entre os que salientan Malpica e Ponteceso co 41%, ou Coristanco e Cabana co 40%, en tanto que nun lugar intermedio sitúase Laxe co 39%.

A evolución deste peso entre o período 2010 e 2015 é máis acelerada no caso dos Concellos de Bergantiños ca en Galicia ou na provincia. Así, se ben no 2010 a Comarca superaba a Galicia nun punto, no ano 2015 supéraa en tres ó medrar o dato galego tres puntos e o dato comarcal en cinco puntos. Esta evolución tamén é posible observala a nivel local, onde o dato de Concellos como Cabana medra en oito puntos, en tanto que Laxe ou Malpica medran en sete. Por outra banda, os casos de Carballo e Laracha evolucionan de xeito máis rápido có dato galego, pero de xeito máis suave cóos casos mencionados.

³⁴ Os datos do ano 2017 contemplan como esta cifra representa o 21,38%, en tanto que Galicia conta co 20,26% e a provincia co 18,65%.

Estes datos converten ós Concellos de Carballo e A Laracha nas centralidades económicas da Comarca e, sobre todo, ó Concello de Carballo no seu núcleo central a nivel sociodemográfico, co que isto comporta en termos de xeración de emprego e nas diferentes necesidades sociais ás que deben responder as políticas de benestar locais.

Ademais, este contexto socioeconómico xeral vén marcado pola importancia na Comarca do sector servizos (comercio e hostalaría) e do sector primario, salientando tamén o sector da construción e, aínda que cunha porcentaxe pequena, o sector industrial ten un importante efecto localizado en determinados núcleos da Comarca.

A afiliación á Seguridade Social entre os anos 2011 e 2018 presenta uns datos semellantes entre o ano 2011 e o 2018, a pesar de que é preciso ter en conta a importante baixada acontecida entre o 2011 e o 2013 (un 9%) para, a partir do 2013 iniciar un proceso de incremento de afiliados ata a cifra actual (o que comporta unha suba dun 10% neste período).

Atendendo ós réximes, a evolución positiva céntrase no réxime xeral, que presenta no 2018 datos mellores ca no 2011, en tanto que o réxime de autónomos e o réxime do mar descendeen en cifras absolutas. É dicir, a recuperación da afiliación é protagonizada polo réxime xeral. Ademais, o número de persoas que están a percibir pensións contributivas sitúase no 2017 nas 18.580 persoas, cun importe medio de 720€ mensuais, fronte ós 896€ de Galicia e os 927€ do conxunto da provincia.

Ás exclusións de carácter económico vencelladas co ámbito laboral e coa renda únenselle outro tipo de exclusións relacionadas coa emerxencia das situacións de dependencia derivadas do intenso avellentamento e coa necesidade de coidados.

Neste sentido, un dos elementos máis salientables relacionado coas necesidades de coidados é o impacto que a intensa feminización dos mesmos ten sobre as persoas, sobre o seu emprego/empregabilidade e sobre as súas carreiras profesionais, sobre todo atendendo ás súas cotizacións e á xeración de dereitos relacionados coa xubilación. Así, outra das exclusións máis importantes que se está a observar é a relacionada coa das persoas coidadoras, que ten efectos inmediatos a través da ruptura das súas relacións laborais actuais e das relacións sociais no seu contexto, e que ten efectos diferidos sobre as pensións de xubilación, o que incrementa as posibilidades de risco de pobreza no futuro.

Outra das exclusións máis salientables é a relacionada coa presenza de discapacidades, tanto polas propias persoas con discapacidade que no 2017 eran máis de 4.500 persoas na Comarca, como polas persoas coidadoras, sendo preciso mencionar que na Comarca atópanse diferentes centros xestionados por entidades de iniciativa social e iniciativa pública dirixidos a cubrir as necesidades destes colectivos.

Neste sentido, salienta a presenza de tres centros de día especializados en atención a persoas con discapacidade, entre os que se atopa un especializado en persoas con enfermidade mental, que suman 80 prazas. Ademais, na Comarca tamén se atopan localizados unha residencia de adultos con

17 prazas, debendo facer tamén especial fincapé na presenza de tres centros ocupacionais con 135 prazas.

A importancia dos equipamentos especializados na atención ás persoas con discapacidade provoca que a Comarca se erixa nunha centralidade a nivel provincial e galego, véndose superada unicamente polas Comarcas da Coruña, Santiago e Ferrol e situándose ó nivel do Barbanza. Este feito, así como as necesidades das entidades sociais para a xestión dos devanditos equipamentos, provoca que sexa preciso prestar especial atención á continuidade destes centros como elementos clave de benestar.

Finalmente é preciso mencionar o caso das exclusións vencelladas coas adicións de especial incidencia entre a mocidade, entre as que salientan as relacionadas coas tecnoloxías, co repuntamento das drogadiccións e co alcoholismo, para as cales non hai programas estables nos centros educativos liderados dende os departamentos de benestar locais, senón accións puntuais nas que os centros colaboran cos departamentos de benestar que, por exemplo, no caso de Carballo se realizan a través da entidade social Vieiro.

Neste sentido, tamén cabe salientar o traballo que se está a desenvolver dende a Unidade Asistencial de Drogodependencias (ou a Unidade de Condutas Aditivas – UCA) do Concello de Carballo, como servizo sanitario para o tratamento tanto de condutas aditivas “tradicionalis” como das adicións comportamentais, ó xogo, ás novas tecnoloxías, ás compras, coa colaboración da Deputación da Coruña a través do convenio de colaboración entre ámbalas dúas institucións.

Con todo, en termos xerais, os equipos técnicos de benestar aluden á necesidade de deseñar e implementar nos centros educativos programas amplos e estables relacionados coa prevención, nos que se integren ás familias a través das ANPAS, co obxectivo de incrementar o impacto dos mesmos e a extensión das modificacións da conduta dende o ámbito dos menores ó ámbito familiar.

D) Os coidados.

Na liña do mencionado, é preciso reiterar que a Comarca conta cunha importante presenza de diferentes tipos de equipamentos de servizos sociais, salientando tanto o relacionado coa atención á primeira infancia (escolas infantís) como o relacionado coa atención á dependencia, discapacidade e maiores.

A importante dotación de equipamentos realízase de xeito complementario entre as diferentes titularidades, xa que tanto a iniciativa pública como social teñen un amplo asentamento na Comarca, salientando tamén a iniciativa privada, aínda que esta máis focalizada nas escolas infantís e nas prazas residenciais para a atención á dependencia.

Con todo, esta importante presenza de equipamentos así como a súa intensa evolución na última década non obsta para verificar un déficit de prazas que, se ben non afecta tanto á atención á primeira infancia (co que isto comporta para a conciliación da vida familiar e laboral nunha Comarca

con salientables centralidades económicas) sí á atención ás persoas maiores, que ten no relativo ás prazas non residenciais para estas o seu maior punto feble.

Así, é preciso ter en conta que a dotación de centros de día de carácter público na Comarca está a atender tamén ós/ás posibles usuarios/as das Comarcas de Terra de Soneira e Fisterra (caso do equipamento do Concello de Cabana), de tal xeito que é preciso establecer unha reflexión tanto sobre a necesidade do incremento de equipamentos en Bergantiños, como sobre a necesidade de establecer equipamentos da rede pública nestas Comarcas que non contan con servizos de proximidade.

Un dos elementos diferenciais da realidade comarcal, como xa se vén mencionando, é o referido tanto ó asentamento de numerosos equipamentos de servizos sociais como á importancia da complementariedade das titularidades dos mesmos.

Neste sentido, sempre dentro do recoñecemento das necesidades de ampliación das prazas na liña indicada, esta complementariedade das titularidades, e sobre todo da relación entre entidades públicas e sociais, amósase como un dos grandes activos da comarca na liña da creación de redes comarcais de entidades para o benestar co que isto comporta en termos de ampliación das capacidades conxuntas de deseño de medidas de benestar ou de profundidade das mesmas. Ademais, é preciso recoñecer o traballo que as entidades sociais están a desenvolver en relación a colectivos como o das persoas con discapacidade, exercendo o liderado das tarefas de atención e reforzando de xeito imprescindible a rede de coidados conxuntamente coa familiarización.

A elevada importancia da iniciativa social na política de coidados a nivel local e comarcal supón que a política de benestar debe prestar especial atención á colaboración con estas iniciativas dende un duplo punto de vista conformando un escenario de interdependencia. En primeiro lugar mellorando a intensidade dos fluxos de información entre entidades e equipos municipais, co obxectivo de avanzar no deseño de medidas conxuntas e, polo tanto, de ampliar tanto o abano de medidas como a súa profundidade. En segundo lugar, dende a mellora da estabilidade do funcionamento dos equipamentos das iniciativas sociais, tanto máis canto estes equipamentos se están a focalizar no colectivo das persoas con discapacidade para os cales o sector público non está a dar respostas de proximidade.

Así, na procura desta estabilidade local e da sustentabilidade das iniciativas sociais, dos equipamentos que estas xestionan e dos seus equipos técnicos, amósase preciso non só que os Concellos avancen na colaboración, senón que esta filosofía da estabilidade se estenda ós programas de colaboración sostidos dende ámbitos como a Deputación da Coruña, co que isto supón á hora de multiplicar a potencialidade das redes comarcais e das políticas locais de benestar a través de iniciativas innovadoras.

Outro dos elementos centrais das políticas de benestar en relación ós coidados ás persoas no ámbito local é, sen dúbida, o SAF nas súas dúas modalidades (dependencia e libre concorrencia). Este servizo, que é dunha salientable intensidade en recursos económicos e humanos, na actualidade está a chegar a case 700 fogares na Comarca, dando emprego directo a case 150 profesionais auxiliares,

co cal o servizo conxuga á perfección a potencialidade de creación de postos de traballo de proximidade coa atención individualizada a un elevado número de usuarios/as.

Esta elevada importancia cuantitativa do SAF supón unha elevada tensión en termos de servucción para os Concellos, para a cal se utilizan as formas de xestión directa, indirecta e mixta agás no Concello de Ponteceso que ten todo o seu servizo externalizado. Neste sentido, é salientable a amplitude dos custos/hora mencionados dende os equipos técnicos de benestar, que van dende os 11,5€/hora do servizo de dependencia de Malpica ós 15,65€/hora da dependencia de Ponteceso, así como a heteroxeneidade da presenza de ferramentas informatizadas de xestión do propio servizo.

Con todo, a pesar da importancia do SAF e da súa elevada potencialidade, é preciso facer fincapé no esforzo que os equipos locais de benestar están a asumir para evitar a *hiperfocalización* da política de benestar local en torno ó devandito SAF, respondendo así a unha variedade de necesidades sociais. Estes son os casos, por exemplo, do Concello de Ponteceso a través de actividades como os cursos de cociña saudable que no caso do Concello de Malpica tamén se fan en relación cos centros educativos aproveitando para *xerar* novas intervencións relacionadas con colectivos de persoas inmigradas, do Concello de Cabana coas súas iniciativas de reparto de comida en colaboración cos CEIP, ou do Concello de Carballo que está a explorar conxuntamente con Vieiro un programa de prevención do absentismo relacionado coa mellora dos hábitos de comportamento dos nenos e nenas.

É interesante o caso do Concello de Malpica que aproveita as actividades lideradas polo equipo de benestar nos centros escolares para *detectar* e *detonar* novas intervencións grupais. Este é o caso das actividades desenvolvidas en relación ós colectivos de persoas inmigradas dende o Senegal que, a raíz de se impartiren nun mesmo local, xeraron unha sinerxia salientable coas actividades de memoria para persoas maiores. Esta sinerxia produce numerosos efectos de mellora da vida comunitaria que van dende o coñecemento mutuo, a aceptación (perante dunha situación inicial de rexeitamento *non explícito* por parte dos galegos fronte ós senegaleses), ata a xeración de dinámicas interxeneracionais de importante vitalidade (xa que as alumnas senegalesas acoden ás aulas cos seus rapaces e rapazas), aspectos estes que melloran a inclusión comunitaria destes colectivos.

Con todo, a pesar da existencia de actividades puntuais encamiñadas a responder a necesidades sociais diferentes das propias das persoas maiores, ou da xestión do SAF, a mencionada *hiperfocalización* é un elemento que domina a operativa cotiá dos departamentos municipais de benestar, sobre todo dos Concellos de menor volume.

De tódolos xeitos, un dos aspectos relacionados cos coidados nos que é preciso incidir é na atención ás persoas coidadoras. Neste sentido, nos Concellos detéctase a importancia do traballo organizado coas persoas coidadoras tanto a nivel formativo como a nivel de asistencia de carácter psicolóxico individual ou grupal, pero este é un eido no que aínda non se está a afondar coa suficiente intensidade, pero para o cal se pode aproveitar tanto a fertilidade do ecosistema do TSAS, como as propias actividades desenvolvidas dende os Concellos (en eidos como a cultura ou o deporte, por exemplo) xerando efectos multiplicadores e maiores posibilidades de inclusión relacional das persoas coidadoras.

Ademais, outro dos elementos nos que é preciso deterse é na dotación de equipamentos para a atención á primeira infancia. Neste sentido, o único Concello que non contaba con este tipo de equipamentos é o de Laxe, que prevé a apertura dun PAI con 20 prazas. Con todo, os únicos Concellos que indican que contan con este servizo cuberto, e incluso con prazas non utilizadas, son os de Ponteceso e Malpica, verificándose no resto dos Concellos a existencia de listas de agarda que fan precisa unha reflexión sobre a necesidade de incrementar estas dotacións, sobre todo dende un punto de vista de complementariedade coas centralidades económicas e coa súa evolución.

E) Os equipos locais de benestar.

A evolución das modalidades de financiamento que a Sección de Benestar da Deputación da Coruña pon a disposición dos Concellos menores de 20.000 habitantes supón unha variación nas posibilidades dos servizos a raíz dun dobre efecto.

Por unha banda, o financiamento do perfil do apoio administrativo e de persoal técnico complementario ó/á traballador/s social de referencia permite completar dende un punto de vista integral ó equipo inicial, permitindo tanto unha maior axilidade administrativa e unha mellor atención inicial ó público, como unha atención multidisciplinar ós diferentes casos, achegando tamén posibilidades de ampliar o abano de servizos ofrecidos dende os Concellos.

Por outra banda, a fonda variación do financiamento do SAF da modalidade de libre concorrencia supón un incremento no ingreso dos Concellos e, polo tanto, unha maior capacidade á hora da prestación deste servizo que, como se puido observar, aínda non é posible avaliar e que tamén depende doutros factores individuais de cada Concello como pode ser o referente á existencia de sistemas de xestión informatizados ou o rendemento dos equipos propios ou de entidades prestadoras externas.

A evolución do financiamento da Deputación da Coruña, vencéllase coa maior capacidade dos Concellos á hora de incrementar os seus equipos técnicos e administrativos dos departamentos de benestar, así como coas posibilidades do SAF básico.

Así, nos Concellos de Bergantiños atópanse asentadas figuras como a da Educadora Familiar (presente en tódolos Concellos agás en Carballo), en tanto que tamén se atopan perfís como o do profesional da psicoloxía no Concello de Coristanco ou no Concello de Carballo, integrado neste último Concello nun equipo de maior volume debido á importancia da poboación a atender.

De tódolos xeitos, a pesar do apoio financeiro ós técnicos complementarios levado adiante por parte da Deputación, é preciso indicar que as circunstancias internas da xestión dos Concellos están a afectar ós departamentos de Benestar. Este é o caso do Concello de Coristanco onde as dificultades de carácter orzamentario e de xestión de recursos humanos dos últimos anos afectaron á tramitación do financiamento provincial e, polo tanto, inciden directamente no rendemento dos equipos de benestar. Con todo, neste Concello estase a financiar 1 praza de A1 (profesional da psicoloxía) e 1 praza de A2 (educadora familiar), aínda que neste último caso non se verifica a

exclusividade no traballo como coordinadora do programa de educación familiar o que supón a minoración das posibilidades do programa, do rendemento conxunto do equipo, e da resposta local ás necesidades sociais.

Ademais do apoio financeiro para a dotación de perfís técnicos complementarios, a Deputación da Coruña está a financiar a contratación de apoios administrativos ós equipos técnicos, estando presente este financiamento en tódolos Concellos da Comarca menores de 20.000 habitantes. De tódolos xeitos, na liña do mencionado con anterioridade, obsérvanse matices locais con respecto á dotación efectiva deste apoio administrativo.

Así, independentemente da afirmación xeneralizada da elevada necesidade que os equipos técnicos teñen do apoio administrativo, no Concello de Laxe este apoio atópase dispoñible nun 50% da xornada laboral, en tanto que no Concello de Coristanco non se procedeu á selección do mesmo a pesar de que, en ámbolos casos, existe o financiamento dispoñible para os Concellos. Neste sentido, obsérvase como a xestión interna dos Concellos é un elemento que incide directamente para completar os equipos de benestar, alén da dispoñibilidade de financiamento, co que isto comporta en termos de redución das capacidades xerais dos equipos técnicos e, polo tanto, de prestación de servizo público.

Con respecto á prestación do SAF de Libre Concorrenza, a evolución da modalidade de financiamento da Deputación non vai seguida dunha evolución ascendente homoxénea en tódolos Concellos da Comarca. Así, alén do caso de Carballo que conta con máis de 20.000 habitantes e non se integra dentro do FOPPSS da Deputación e do caso de Coristanco coas xa mencionadas dificultades de carácter orzamentario que afectaron ó ano 2017, o incremento de horas prestadas no SAF libre concorrenza redúcese ós Concellos de Malpica e Cabana de Bergantiños, que evolucionan nun 3% en un 28% respectivamente.

Por outra banda, o Concello de Laxe amosa unhas cifras estables de prestación de SAF libre concorrenza que roldan as 1.800 horas entre os anos 2016 e 2018, en tanto que o Concello de Coristanco diminúe o seu servizo nun 17% ata situarse nas 1.600 horas, e o Concello de Ponteceso redúceas nun 31% baixando das 1.000 horas no ano 2018.

Como se mencionaba con anterioridade, un dos elementos fundamentais que incide no rendemento do SAF de Libre Concorrenza é a xestión municipal interna. Así, no caso de Ponteceso a diminución de horas no ano 2018 ten a súa orixe no deseño da licitación para a externalización do servizo, en tanto que no caso do Concello de Coristanco tamén se detectan problemas de xestión do servizo relacionados co financiamento interno.

Con todo, en termos xerais, tódolos Concellos contemplan o SAF Libre Concorrenza como *porta de entrada* ós servizos da Dependencia, utilizándoo entre outras finalidades, para cubrir as importantes esperas do proceso de tramitación e valoración da propia Lei da Dependencia. Neste sentido, alén de que os equipos técnicos consideran que o SAF Libre Concorrenza terá unha importante expansión nos vindeiros anos (sobre todo nos casos de Ponteceso e Coristanco que prevén unha corrección importante da súa evolución), esta tendencia estará influída tanto pola evolución do SAF

Dependencia, como pola dispoñibilidade de persoal capacitado que se integre nos cadros das diferentes entidades prestadoras.

Na actualidade os equipos SAF que prestan servizo na Comarca superan as 140 auxiliares, o que amosa a intensidade en recursos humanos do servizo, así como a súa intensidade en termos de xestión xa que se están a roldar os 700 fogares nos que se presta servizo. Así, os equipos técnicos consideran que a xestión do SAF (de ámbalas modalidades) está a supoñer un reto salientable, chegándose en diferentes Concellos a un tope operativo relacionado coas capacidades económicas, coa capacidade técnica e coa presenza de persoas capacitadas no territorio que integren os equipos das diferentes entidades prestadoras.

Este é un aspecto no que se debe prestar especial atención xa que, se ben na Coruña se atopa o CIFP Anxo Casal onde se imparte o Ciclo Medio de formación profesional de Atención ás persoas en situación de dependencia da familia de Servizos socioculturais e á comunidade, este centro debe dar resposta ás necesidades de profesionais non só da Comarca da Coruña, senón das de Bergantiños, Soneira, Fisterra e Muros, xa que os restantes centros onde se imparte esta formación na provincia son en Ferrol, Santiago de Compostela e Rianxo.

Ademais, no relativo ás accións emprendidas tanto pola iniciativa privada como pola pública municipal para fomentar a obtención dos certificados de profesionalidade esixidos para o traballo no SAF, estas son fragmentadas e puntuais, polo que se ben poden resolver situacións puntuais de demanda de recursos humanos capacitados, esta necesidade segue a existir. Con todo, de cara á cobertura das necesidades do servizo, tamén é preciso ter en conta a importante flexibilidade horaria inherente ó SAF así como a temporalidade das contratacións, elementos estes que dificultan a atracción de profesionais formadas e o seu asentamento no sector a medio prazo, co que isto comporta á hora de limitar a potencialidade que ten este sector á hora de xerar emprego de proximidade.

Como se mencionaba con anterioridade, o elemento que está a determinar a carga de traballo dos equipos de benestar é o relacionado coa atención ás persoas maiores e coa dependencia, así como coa xestión de ámbalas modalidades do SAF, o que dá nun escenario de *hiperfocalización* do que só é posible excluír ó Concello de Carballo que, debido á amplitude do seu equipo así como da coordinación coas entidades sociais ou á presenza dunha importante práctica en relación á contratación pública socialmente responsable (aspecto este que tamén se atopa presente en Malpica), incorpora diferentes liñas de traballo.

Neste sentido, tal como se menciona con anterioridade, se ben é posible atopar iniciativas nos Concellos de menor capacidade para o traballo con diferentes colectivos (persoas inmigrantes, xuventude...) estas son fragmentadas e de limitado alcance.

Así, amósase preciso incidir tanto na estabilidade do financiamento para a dotación dos equipos, como no seu incremento e na mellora do apoio que estes reciban dende a óptica da multidisciplinariedade, co obxectivo tanto de ampliar o alcance das accións como de mellorar a súa profundidade, favorecendo a existencia de exemplos de transversalidade interna que multipliquen o

efecto dos programas emprendidos, e evitando prácticas de *hiperfocalización* na xestión do SAF que reducirían a capacidade de resposta local ás novas e emerxentes necesidades sociais de colectivos diferentes ó das persoas maiores.

Ademais, finalmente, sobre todo tendo en conta o elevado peso que as entidades sociais teñen a raíz da xestión de equipamentos de referencia, salienta a necesidade de mellorar o traballo co TSAS da Comarca. Neste sentido, ademais de ser preciso emprender de xeito xeral en tódolos Concellos prácticas de contratación pública socialmente responsable seguindo exemplos xa presentes na Comarca, é preciso intensificar as relacións entre os equipos técnicos dos Concellos e das entidades. Estas relacións terían un efecto multiplicador das accións lideradas polos departamentos de benestar dos Concellos, ofrecendo a posibilidade de chegar a novos potenciais usuarios/as a raíz da mellora, por exemplo, dos sistemas de difusión e captación, e xerando complementariedades que incrementen a información obtida polos equipos técnicos para mellorar a profundidade dos programas relacionados, por exemplo, co colectivo de persoas con discapacidade.

4.2 AS PRINCIPAIS RECOMENDACIÓNS.

A) A evolución demográfica

Tal como se puido comprobar ó longo do documento, a evolución demográfica da Comarca é descendente pero conta con matices. Así, a maior parte dos Concellos de limitado tamaño se insiren dentro da dinámica habitual dos Concellos rurais galegos e da provincia da Coruña, amosando unha evolución decrecente que, en diferentes casos, é dunha importante intensidade. Esta realidade complementase co feito de que A Laracha e, sobre todo, Carballo se están a erixir como centralidades de carácter económico e, como consecuencia, contan cunha evolución positiva da súa poboación rachando así a dinámica xeral da Comarca, se ben esta evolución non é o suficientemente potente como para equilibrar os datos xerais atraendo poboación doutras Comarcas ou ben xerando un saldo vexetativo propio positivo de relevancia.

Neste sentido, a realidade da Comarca amosa que non é posible desvencellar a evolución demográfica da evolución económica xeral do territorio, de tal xeito que o proceso de *demotanasia* no que se atopa inmerso parte do territorio rural galego vén determinado por un conxunto de razóns de carácter económico que afectan á vitalidade social e, polo tanto, á vitalidade demográfica que, como consecuencia, reséntese a través de múltiples síntomas como son, por exemplo, a emigración ou a presenza de constantes saldos vexetativos negativos que non son equilibrados polas entradas de poboación que, en boa parte, se circunscriben ó retorno da emigración previa en idades laboralmente non activas.

Así, considérase que un dos fundamentos para a reversión da evolución demográfica observada é o vencello entre as estratexias locais de promoción económica e emprego e as estratexias de benestar da poboación, de tal xeito que non só se produza unha maximización do aproveitamento e expansión

dos sectores económicos de proximidade, senón que os servizos de benestar se convertan en parte desta expansión de proximidade a través do seu desenvolvemento como complementos imprescindibles para a conciliación e a calidade de vida da poboación.

Dentro deste marco de interpretación é preciso atender á potencialidade que o benestar ten como xerador de economías de proximidade, debendo facer referencia á elevada complementariedade existente entre as titularidades pública, privada e social dos diferentes equipamentos, así como ás necesidades de servizos intensos en recursos humanos como é o SAF. A resposta ós retos e ás necesidades dos servizos e das entidades xestoras comportarán, dende este punto de vista, un paso adiante para a xeración de economías de proximidade e para a dinamización socioeconómica do territorio.

Ademais, é preciso ter en conta a necesidade de que os departamentos de benestar municipais expandan a súa actuación rachando coa *hiperfocalización* mencionada e asentando prácticas de colaboración estables con centros educativos ou entidades asociativas locais, de tal xeito que sexa posible retomar un traballo de carácter comunitario que será parte indispensable para a mellora da calidade de vida xeral da poboación e para a xeración de novas dinámicas de integración que fagan ó territorio atractivo.

Recomendación 1. Xeración de estratexias compartidas entre os Departamentos de Promoción Económica e Emprego locais cos de Benestar.

Como se menciona ó longo do documento, a Comarca conta con centralidades (sobre todo o Concello de Carballo) que a constitúen nun núcleo propio de xeración de economías de proximidade xa que conta con sectores tractores de elevada intensidade en recursos humanos. Neste sentido, é preciso afondar no desenvolvemento destes sectores así como doutros de carácter complementario que dean continuidade ó pulo territorial na liña de impedir o devalo poboacional que se apunta nas proxeccións.

Este desenvolvemento socioeconómico debe ser harmónico, para o cal se recomenda a introdución da visión do benestar como elemento consubstancial na acción municipal. Esta visión, que dará na creación de *coalicións internas de benestar*, suporá tanto a introdución da necesaria planificación dos servizos de benestar (servizos de conciliación, servizos de transporte público...) para dar resposta á creación de novas iniciativas económicas que reterán/atraerán persoal, ó mesmo tempo que estes servizos de benestar serán identificados como fontes de ocupacións cualificadas que redundarán na retención/atración de poboación.

Dentro destas *coalicións internas de benestar* salientan ferramentas como as bolsas de traballo municipais que poñan en relación ás entidades demandantes de recursos humanos e ás persoas demandantes de emprego, aspecto este que fornece de información, ó mesmo tempo, ós servizos técnicos municipais para anticipar demandas sociais ás que responder en termos de benestar a través da creación de novos servizos ou a través da ampliación ou redefinición dos xa existentes.

Esta é a liña presente en Concellos como o de Carballo, que conta cunha importante experiencia da que é preciso tirar proveito para a expansión destes servizos ós restantes Concellos e, polo tanto, mellorar o aproveitamento desta ferramenta.

Ademais, é preciso incluír dentro deste elemento a necesidade de potenciar os programas de conciliación, como son os relacionados cos servizos de madrugadores (de especial éxito no Concello de A Laracha, por exemplo) ou coas actividades de lecer en períodos vacacionais para os nenos e nenas. Neste sentido, tendo en conta a multifuncionalidade das diferentes recomendacións, é preciso repensar estas actividades dotándoas de contidos relacionados coa transmisión de valores comunitarios ou coa mellora do coñecemento da contorna, de tal xeito que poidan ser núcleos de xeración de novos vencellos, así como de realización de actividades interxeneracionais.

Dentro da relación entre a dinamización económica do territorio (ou a continuación da mesma) e as políticas de benestar, o SAF é un servizo de elevado impacto en termos de creación de postos de traballo e de indubidable valor social. Na actualidade, o SAF xestionado polos Concellos está a xerar ó redor de 140 postos de traballo de proximidade, co cal non é posible abstraerse da importancia deste servizo a nivel laboral, debendo avanzar tanto para consolidar este servizo como para mellorar as condicións xerais do mesmo garantindo así que sexa considerado atractivo a nivel laboral.

Dentro desta lóxica, é preciso facer referencia ás ferramentas que na actualidade están a disposición das administracións locais á hora de incidir na dinamización económica local. Neste sentido, a lexislación vixente a través da utilización de cláusulas sociais, laborais e medioambientais, así como da reserva de contratos³⁵, permite mellorar a colaboración coas entidades sociais, por exemplo, a través dos seus centros especiais de emprego que teñen especial relación cos centros ocupacionais (ASPABER e INTEGRO), o cal contribúe á xeración de economías de proximidade de especial valor para colectivos específicos.

Neste sentido, é preciso retomar a experiencia que ten o Concello de Carballo neste eido, así como as experiencias de Concellos como o de Malpica, para estendelas ó resto da Comarca e incrementar as ferramentas de colaboración coas entidades sociais na liña de mellorar a xeración de economías de proximidade relacionadas co benestar.

Recomendación 2. Mellora da oferta comarcal de formación dirixida á atención ás persoas.

Na liña de considerar os equipamentos e os servizos de benestar como centros de xeración de economías de proximidade (ademais da súa obvia función inicial de atención ás persoas usuarias), estes equipamentos actúan como centros de atracción de persoal formado, sendo de

³⁵ Disposición adicional 4ª da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de contratos do sector público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro do 2014.

especial preocupación que tanto en Bergantiños, como en Soneira, Fisterra, Muros ou o Xallas non exista na actualidade oferta formativa de Formación Profesional relacionada co Benestar.

Así, amósase como prioritario o establecemento nalgún destes territorios de formación profesional relacionada co benestar seguindo o esquema do IES Félix Muriel de Rianxo que está a ofrecer o Ciclo Medio de Formación Profesional de atención ás persoas en situación de dependencia, contando así cun activo substancial que xere anualmente persoal de elevada capacitación para responder ás necesidades sociais.

Ademais, os equipos técnicos municipais afirman que, na actualidade, servizos como o SAF están en fase de expansión polo que a súa demanda de persoal formado supera as posibilidades da oferta formativa comarcal, debendo avanzar no deseño de accións que permitan á poboación acceder ó certificado de profesionalidade correspondente.

Así, ferramentas como os obradoiros de emprego demostraron ser de importante utilidade polo que é preciso incidir nelas mellorando a selección de perfís e garantindo que os profesionais formados/as accedan ós postos de traballo ofertados polas diferentes entidades prestadoras.

Ademais, estas accións xerarán persoal formado para a súa inserción nos equipamentos de benestar que se localizan na Comarca, o cal redundará, como se menciona con anterioridade, tanto na mellora da prestación de servizos, como na xeración de economías de proximidade para a atracción/retención de poboación.

Con todo, nesta mesma liña e tendo en conta tanto a situación da poboación na Comarca como a presenza de equipamentos de benestar, bótase en falla oferta de formación profesional da familia dos Servizos socioculturais e á comunidade, como poden ser os Ciclos Superiores de Educación Infantil ou Integración Social (só presentes nas grandes cidades da provincia), que poderían completar un interesante abano de formación dirixida ós servizos de benestar, convertendo á Comarca nunha centralidade formativa que dea resposta ás súas propias necesidades e ás necesidades de territorios lindeiros.

Recomendación 3. Programa de estabilidade das entidades sociais e das actividades das entidades asociativas radicadas na Comarca.

Ó longo do documento salientase a importante presenza de entidades sociais na Comarca e, sobre todo, da xestión de diferentes equipamentos de benestar que estas entidades do TSAS están a levar adiante, asumindo, sobre todo, traballo relacionado coas persoas con discapacidade.

Neste sentido, a raíz da elevada complementariedade entre os servizos de benestar de titularidade pública e os asumidos polas entidades do TSAS, na Comarca dáse unha situación de interdependencia que é preciso ter en conta para xerar novas actuacións que amplíen o abano das existentes e que melloren a profundidade das mesmas.

Así, non só é preciso que os equipos municipais melloren o seu coñecemento e coordinación coas entidades sociais, e cos servizos que estas ofrecen nos seus equipamentos e na súa actividade xeral co obxectivo de asentarse unha actuación conxunta en forma de *rede*, senón que é preciso avanzar cara fórmulas de estabilidade da actividade destas entidades.

Esta estabilidade debe partir, tanto das propias entidades locais como de institucións superiores ós Concellos que teñen entre as súas liñas de actuación a colaboración e o cofinanciamento de entidades sociais. Esta estabilidade debe colaborar para garantir o funcionamento cotiá das entidades e dos seus equipamentos, de elevado interese social local e comarcal, e debe ser o elemento que una ós diferentes actores para a xeración de actividades conxuntas e complementarias.

Ademais, na liña da mellora da colaboración entre Administracións locais e tecido asociativo en clave de benestar, a intensidade dos fluxos de comunicación non só se debe circunscribir ás entidades do TSAS, senón que debe ser ampliada a outras entidades asociativas de carácter cultural, deportivo... Dende este punto de vista, a mellora da comunicación coas entidades asociativas tanto a nivel sectorial como territorial mellorará o deseño e a implementación das accións de benestar, multiplicando o seu efecto e chegando a máis potenciais usuarios/as.

É dicir, a nivel local é preciso contar cunha estrutura de gobernanza informal que dea capacidade ó equipo de benestar de integrar achegas das entidades para a mellora do deseño das actividades, ó tempo que se conte con elas para a difusión e implementación. Do mesmo xeito, as actividades das entidades asociativas deben ser deseñadas atendendo ás prioridades do benestar e da inclusión e deben contar co apoio dos equipos técnicos municipais á hora da súa implementación.

Esta gobernanza xerará maiores capacidades para as accións de benestar, maior riqueza no deseño e maiores posibilidades de mellorar a calidade de vida das persoas, sobre todo tendo atendendo ás circunstancias daquelas que viven en contornas de elevada dispersión.

Recomendación 4. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES da Comarca e as ANPA.

Tal como se menciona ó longo do documento, os equipos técnicos dos Concellos consideran o traballo en rede coas institucións educativas un aspecto no que é preciso mellorar e do cal depende o éxito de numerosas accións de carácter multisectorial.

Esta mellora recomendada supón avanzar con respecto a un modelo de traballo entre os departamentos de benestar locais e os centros educativos de carácter reactivo, pasando a traballar proactivamente, é dicir, establecendo programacións conxuntas estables que, como se indica, poidan responder a diferentes propósitos que van, por exemplo, dende a loita contra as adicións, ás actividades de carácter interxeneracional.

Así, co foco posto na xeración de accións en rede entre os centros escolares e os departamentos locais de benestar, detéctase un amplo espazo de traballo no eido das relacións comunitarias interxeneracionais.

Dentro deste campo, aínda que no marco dun programa de colaboración máis amplo, débense aproveitar as potencialidades que a proximidade xera para o deseño de actividades conxuntas de transmisión de tradicións, oficios, lendas ou toponimias e camiños tradicionais entre as persoas maiores usuarias das actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e dos IES.

Estas experiencias poden ser recollidas e recompiladas polo seu elevado interese en termos de difusión en múltiples formatos, tanto entre o público xeral como entre profesionais especializados/as, xerando material de interese para publicacións de carácter académico.

Ademais, esta colaboración entre os departamentos de benestar locais e os CEIP e as ANPA debe ser expandida a outros eidos, entre os cales salienta a posibilidade de deseñar programas de nutrición saudable de proximidade en equidade, accións estas que inciden na xeración de economías locais e que ó mesmo tempo trasladan ó alumnado a posibilidade de almorzar de xeito saudable e equitativo, loitando así contra os casos de risco de pobreza infantil. Neste sentido, é preciso aproveitar o caudal de coñecemento que na actualidade está a acumular o Concello de Carballo a raíz da súa colaboración con Vieiro, para complementar estes programas con outras actuacións na liña do exposto, incrementando así o abano de actividades conxuntas.

Un exemplo desta serie de programas de colaboración é o Pedibús, iniciativa levada adiante en Carballo relacionada coa mobilidade urbana e coas escolas que, vencella as prácticas comunitarias cun amplo concepto do benestar onde se vencellan tanto a devandita mobilidade como as prácticas saudables.

Unha derivada salientable do traballo conxunto cos centros educativos é a posibilidade que se abre para os equipos técnicos de xerar novos ámbitos de actuación, tal como é o caso do traballo con colectivos de persoas inmigradas. Neste sentido, é interesante ampliar a experiencia do Concello de Malpica e incorporala ó traballo cos centros educativos, coas posibilidades que isto comporta á hora de multiplicar os efectos do coñecemento mutuo e da interculturalidade.

Finalmente, na liña de ampliar o abano de servizos ofertados dende os departamentos de benestar, e en relación coas familias e coa infancia, considérase de especial interese redeseñar e expandir as iniciativas relacionadas coas Escolas de Familia que, en diferentes Concellos, son consideradas de éxito, pero que precisan unha actualización metodolóxica e chegar a maior cantidade de potenciais usuarios/as para mellorar no establecemento/reforzo de redes de socialización, favorecendo a intensificación da vida comunitaria.

Recomendación 5. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os Centros de Saúde e os IES .

Na liña do mencionado con respecto á colaboración entre os departamentos de benestar e as institucións educativas, os equipos técnicos municipais recoñecen o traballo conxunto cos Centros de Saúde como outro dos elementos a mellorar.

Dentro das posibilidades que abre o establecemento de redes de actuación cos Centros de Saúde, e na lóxica de xeración/rexeneración de hábitos comunitarios que fagan máis atractivo o territorio para a atracción/retención de poboación, atópase o deseño (baixo criterios sanitarios) de actividades relacionadas coa activación física das persoas maiores aproveitando camiños tradicionais e roteiros recuperados, o deseño de obradoiros relacionados coa nutrición saudable, ou o deseño de actividades de información e orientación sobre saúde sexual nos IES.

Ademais, tamén é posible deseñar protocolos de actuación para a detección e actuación en casos de soidade, casos de saúde mental ou casos de adiccións. Así, dun xeito complementario co SAF, a colaboración co sector saúde debe contemplar a redacción de protocolos conxuntos en situacións de emerxencia sanitaria nos domicilios para as profesionais auxiliares do devandito SAF.

Como se pode comprobar, dende o liderado local dos departamentos de benestar é posible incidir tanto na dinamización de sectores económicos de elevado impacto laboral, como na creación de estratexias de mellora da vida comunitaria, favorecendo o establecemento de redes de actores que traballen no territorio para a mellora do benestar e a calidade de vida da poboación, e favorecendo de xeito directo e indirecto a capacidade de atracción/retención de poboación na Comarca.

B) A soidade e o avellentamento.

Tal como se indica ó longo do documento, na actualidade estase a compaxinar o descenso da poboación na Comarca cun importante proceso de avellentamento no que se insiren tódolos Concellos, a pesar da evolución demográfica positiva que amosan tanto Carballo como A Laracha.

Neste sentido, a pesar de que o proceso de avellentamento se centra nos Concellos e nas parroquias máis rurais, que son as mesmas que están a centrar o devalo demográfico, non é posible abstraerse de que os centros urbanos tamén están a padecer este proceso de avellentamento, polo que se ben se está a dar un paralelismo entre ruralidade e avellentamento, este paralelismo non é absoluto.

Do mesmo xeito, tamén se está a observar unha importante emerxencia do problema da soidade que afecta ás persoas maiores, co que isto comporta en termos de vencello coa ruralidade e co illamento físico en núcleos rurais que cuxa situación de perda de poboación é límite, pero que tamén está a afectar ás propias persoas maiores nos núcleos urbanos. Ademais, a soidade non só afecta ás persoas maiores, senón que vencellada co illamento social tamén afecta a persoas que, sobre todo nos núcleos urbanos, non contan con redes familiares ou comunitarias de apoio e socialización.

Dende as políticas de benestar, na actualidade, estase traballando de xeito directo ou indirecto en relación á soidade e ó avellentamento dende un duplo punto de vista. Dende o punto de vista dos coidados, salienta pola súa elevada capilaridade e impacto o SAF que, nas súas dúas modalidades, chega a un elevado número de fogares e de persoas maiores.

Ademais, tamén salientan programas como o Xantar na Casa do Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar ou a Teleasistencia que, tanto en relación á dependencia como o propio da Deputación da Coruña, son ferramentas moi utilizadas e valoradas tecnicamente para o seu uso en situacións de soidade.

Dende o punto de vista comunitario, os Concellos están traballando na xeración dunha salientable oferta de actividades relacionadas coa activación (física, memoria...) ás que subxacen obxectivos implícitos/explicitos de revitalización relacional para as persoas usuarias, aínda que a profundidade destas accións é fragmentada, de tal xeito que se amosa preciso potencialas e actualizalas, á vez que dotalas de ferramentas complementarias que minimicen o efecto negativo que servizos como o transporte público (ou a ausencia do mesmo) teñen á hora de incidir na vida social das persoas.

Neste sentido, é preciso mencionar que, sobre todo tendo en conta a evolución no perfil das persoas maiores, débese traballar na integración das actividades especificamente deseñadas para este colectivo como poden ser as relacionadas coa cultura ou coa activación física, coas restantes actividades ordinarias planificadas polo Concello. Así, a través da inclusión na programación local da óptica do benestar é posible superar a excesiva focalización nas persoas maiores, xerando sinerxias entre diferentes tipos de colectivos obxectivo, mellorando a socialización interxeneracional e ampliando o abano da oferta para atraer a usuarios/as ós que non se estaba a chegar.

Recomendación 6. Actualización e ampliación das actividades levadas a cabo con persoas maiores.

Na actualidade as actividades relacionadas co envellecemento activo ou, en termos xerais, dirixidas ás persoas maiores, son un elemento común a tódolos Concellos da Comarca que amosan, como se mencionou con anterioridade, non só unha importante vitalidade, éxito e demanda entre os colectivos obxectivo, senón a súa validez tanto dende o punto de vista da actividade levada a cabo, como dende os obxectivos implícitos de mellorar a socialización das persoas maiores e xerar motivacións para saíren dos fogares e se relacionaren, con todo o que isto implica en termos de activación psicolóxica.

Con todo, é posible introducir novos elementos dentro do deseño das programacións co obxectivo de avanzar na súa actualización e incremento da profundidade das mesmas. Así, por exemplo, é posible mellorar no deseño de actividades interxeneracionais tanto a través do contacto entre a programación de accións para as persoas maiores cos centros educativos, como a través da programación de accións para persoas maiores que se vencellen con entidades sociais ou veciñais na que se integre de xeito explícito á mocidade ou á infancia. Dentro destas actividades é preciso contar, por exemplo, con equipamentos de referencia como pode ser o

MELGA (Museo Etnolúdico de Galicia) de Ponteceso, que ofrece unha ampla posibilidade de alternativas interxeneracionais.

Este é un exemplo de posibilidades de ampliación do alcance das actividades dirixidas ás persoas maiores que, en termos xerais, deben ser obxecto de actualización metodolóxica e de innovación. Neste sentido, é posible aproveitar experiencias como o programa Ponteceso Activo do Concello de Ponteceso que está a impartir accións formativas de cociña saudable para, superando un deseño específico para as persoas maiores, introduce elementos como a saúde e a cociña e amplía o perfil de usuarios/as incrementando as posibilidades de socialización e de compartir experiencias.

Ademais, é preciso indicar que a curto/medio prazo vai haber un troco substancial dos perfís de persoas maiores usuarias destas actividades, emerxendo un tipo de persoa maior activa, usuaria da tecnoloxía e con inquiredanzas de carácter cultural; características estas ás que se deben adaptar as programacións actuais para manter a súa vitalidade e éxito.

Así, ábrese a posibilidade de introducir a óptica do benestar nas actividades desenvolvidas relacionadas co sendeirismo, coas novas tecnoloxías, ou coa organización de viaxes e excursións, potenciando o seu contido cultural, de recuperación etnográfica e, na liña do mencionado con anterioridade, aproveitando para a introdución da óptica interxeneracional.

Recomendación 7. Deseño e implantación de programas de prevención do deterioro cognitivo e de traballo con familiares cuidadores.

Na actualidade existen experiencias de Concellos da provincia que se forneceron de programas de prevención do deterioro cognitivo de elevado éxito e que non se atopan implantados na Comarca. Estas experiencias están a ser lideradas tanto polas administracións locais como por entidades sociais que veñen traballando ó longo dos últimos anos nestas iniciativas.

Neste sentido, considérase de interese o deseño e a implantación de programas específicos de prevención do deterioro cognitivo a través da detección e realización de actividades de estimulación cognitiva, activación física e activación social das persoas, tendo en conta a prestación de servizos auxiliares como é o caso do transporte adaptado.

Ademais, tamén se considera de interese o deseño de programas de apoio a familiares de persoas afectadas polo Alzheimer e outras demencias que, tanto a nivel de apoio psicolóxico individual, como a nivel grupal, ofrezan ós/ás usuarios/as a posibilidade de compartir experiencias ou de asistir a xornadas de formación, sempre tendo en conta a necesidade de contar con servizos auxiliares de apoio.

Con todo, estes programas de apoio ós familiares e persoas cuidadoras non se deben circunscribir unicamente ó deseño de actividades específicas para este colectivo, senón que esta especificidade debe ser complementaria coa súa inclusión noutro tipo de actividades xerais

deseñadas polo Concello (actividades culturais, deportivas, sendeirismo, lecer...) que deben contar coa posibilidade de acceder a servizos auxiliares para o coidado das persoas dependentes.

O elevado interese destes programas supón a necesidade de realizar un esforzo en termos de difusión dos mesmos para a captación de usuarios/as ou persoas interesadas. Neste sentido, ademais das ferramentas habituais de difusión municipal e outras innovadoras (como poden ser as liñas municipais de whatsapp, por exemplo), recoméndase a transmisión da información relacionada co programa a través das diferentes actividades deseñadas especificamente para persoas maiores polos Concellos, complementando isto coa utilización de establecementos de proximidade (hostalaría, centros de saúde, farmacias, pequeno comercio...) como rede de transmisión de información, así como coa difusión a través das entidades asociativas locais.

Finalmente, para a operativización desta recomendación considérase preciso establecer unha reflexión sobre a posibilidade de localizar un equipo específico de xeito central a nivel comarcal, ou sobre outro tipo de posibilidades como pode ser, por exemplo, a liña de traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) a través de unidades móbiles que complementen estes servizos de información e prevención de demencias con outros relacionados coa podoloxía e oftalmoloxía, tal como actúa o devandito proxecto en diferentes Concellos da provincia.

Recomendación 8. Establecemento dun programa de actuación conxunta entre os departamentos de benestar locais, os CEIP, os IES, as entidades asociativas e as ANPA.

O programa, que nos apartados anteriores tiña o obxectivo de establecer vencellos comunitarios e interxeneracionais entre as persoas maiores asistentes ás actividades de benestar e o alumnado dos CEIP e IES, ten á súa vez o obxectivo de, dende o mesmo punto de vista comunitario, contribuír ó reforzo das relacións sociais entre as persoas maiores, polo que é unha ferramenta de salientable utilidade á hora tanto de incidir no avellentamento activo como á hora de incidir na soidade.

Neste sentido, este programa debe ser ampliado incluíndo experiencias que, tanto desenvolvidas polos Concellos como polas entidades asociativas ou culturais en activo a nivel municipal ou parroquial, son de especial interese pola potencialidade interxeneracional que teñen.

Así, como se mencionaba con anterioridade, de cara á mellora e consolidación das redes comunitarias nas que se integran as persoas maiores, así como para facilitar a transmisión de cultura e valores, considérase de interese potenciar a transmisión destas experiencias ó alumnado dos CEIP e dos IES coa colaboración das ANPAS, facilitando deste xeito a integración de pais e nais nestas experiencias.

Neste sentido, é posible aproveitar o coñecemento xurdido nos Obradoiros de Memoria que os Concellos teñen como unha das súas principais actividades, así como outras actividades

especificamente desenvolvidas polas persoas maiores, de cara ó seu pulo e ampliación sempre dende o punto de vista da integración na programación xeral dos Concellos e do incremento da colaboración cos centros educativos.

Deste xeito, os obradoiros e actuacións multisectoriais mencionadas xerarán novas redes de socialización das persoas maiores, elemento este que para ser maximizado debe ir acompañado dun especial esforzo de difusión das iniciativas e captación de usuarios/as, superando os colectivos que tradicionalmente asisten de xeito asiduo ás diferentes actividades de benestar.

Con todo, a pesar de que a capilaridade das actividades municipais é salientable, sobre todo das relacionadas co lecer, é preciso indicar que o perfil de asistente ás mesmas non responde ó da persoa en situación de soidade, para o cal é preciso deseñar novos programas específicos.

Recomendación 9. Deseño dun programa específico de detección e intervención coas persoas en situación de soidade.

Na actualidade estanse a desenvolver programas específicos de detección e intervención coas persoas en soidade, aínda que estes se levan adiante sobre todo en grandes cidades, como é o caso da Coruña.

No contexto da Comarca é posible identificar, por unha banda, contornas amplamente urbanizadas como é o caso dos núcleos urbanos de Carballo, A Laracha ou Laxe, por exemplo, en tanto que tamén é posible identificar amplas zonas de carácter rural. Neste sentido, alén dos contextos, é preciso deseñar programas que sigan a liña da revitalización e utilización das redes comunitarias co obxectivo de obter información e previr situacións problemáticas.

Así, os programas de detección e intervención coas persoas en soidade deben ser deseñados tendo en conta a existencia e vitalidade local das redes comunitarias e veciñais coas que colaborar para levalos adiante. Neste sentido, en contornas rurais máis avellentadas estase a observar un proceso de esmorecemento destas redes comunitarias e veciñais no que é preciso incidir co obxectivo de *utilizalas* para mellorar a calidade de vida e a autonomía relacional das persoas.

En contornas urbanas as redes comunitarias son diferentes, vencellando a soidade non ó illamento físico, senón ó illamento social. Con todo, o programa de detección e intervención en situacións de soidade debe colaborar con actores comunitarios colaboradores que actúen a xeito de *antenas* (bares, quioscos, farmacias, Centro de Saúde, parroquia, asociacións locais...), e detecten a presenza de persoas en soidade e as súas principais problemáticas para, a continuación, informar ós departamentos de benestar locais que, a través de ferramentas de carácter comunitario, ou dos servizos propios do Concello (caso do SAF, ou do programa de Teleasistencia), ou a través das entidades sociais mediante voluntariado ou accións específicas das propias entidades, traballará para a revitalización das redes sociais destas persoas evitando así a soidade e os posibles efectos negativos da mesma.

Este mesmo programa operará a xeito de prevención en casos, por exemplo, como o das persoas cuidadoras de dependentes. Así, estas persoas que contan con servizo de SAF, serán informadas de todo tipo de actividades de lecer e respiro para evitar que a intensidade e extensión no tempo das tarefas de coidado leven aparelado a desaparición das súas redes relacionais. Con todo, para este colectivo, as accións deseñadas dende os departamentos de benestar locais deben contar con servizos paralelos de coidado que cubran as súas tarefas familiares.

Ademais, este programa atópase intimamente relacionado con outros programas xa existentes, como pode ser o Xantar na Casa xestionado polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar, que deben ser intensificados xa que operan a xeito de dupla ferramenta contra o illamento a través da xeración de menús saudables, individualizados e de calidade.

Finalmente, é preciso facer unha especial reflexión sobre as actividades relacionadas co voluntariado que, como se indica con anterioridade, son unha ferramenta importante para potenciar as accións de benestar co liderado público e que nos Concellos da Comarca son considerados como un elemento de benestar que é preciso potenciar.

Así, os programas de voluntariado contan cun percorrido que se debe aproveitar, sobre todo en contacto directo coas entidades asociativas tanto da Comarca como daquelas que traballan na Comarca, e que poden incrementar as ferramentas tanto relacionadas coa detección de situacións de soidade como de minoración dos seus efectos a raíz non só da mera compañía prestada ós/ás usuarios/as, senón da incorporación destas persoas usuarias a redes de socialización que os leven a, progresivamente, deixar a soidade.

Neste sentido, a creación de redes de voluntariado estable, aproveitando a experiencia coa que contan entidades sociais coas que xa se está a colaborar na Comarca, e a súa focalización en axentes de elevado coñecemento de proximidade (farmacias, bares, comercio de proximidade, quioscos...) potencia a capacidade das mencionadas *antenas* e amplía o seu efecto a numerosos eidos nos que traballar, converténdose nunha potente ferramenta multipropósito das políticas locais de benestar.

Recomendación 10. Actualización e ampliación do programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña .

Os equipos técnicos dos Concellos de Bergantiños recoñecen que o programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, non só é unha ferramenta de importante eficacia á hora de loitar contra a soidade, senón que é moi valorada polas persoas usuarias polo seu funcionamento, así como polos propios equipos técnicos.

Con todo, é posible mellorar o rendemento deste programa dende varias ópticas diferentes. En primeiro lugar, a través da ampliación da resposta ás situacións de soidade. Na actualidade estanse a detectar casos onde o illamento físico nos núcleos rurais e a soidade se complementan,

non existindo nas proximidades dos/as usuarios/as fogares habitados que sexan susceptibles de recolleren as chaves dos fogares dos/as usuarios/as.

Neste sentido, e tendo en conta que esta situación previsiblemente se verá incrementada, é preciso incorporar ó programa protocolos de colaboración con Protección Civil, coa Policía Local, cos servizos de emerxencia sanitaria ou coa Garda Civil, alén dos propios equipos de benestar municipal, para contar coas devanditas chaves dos domicilios das persoas usuarias que teñan problemas á hora de atopar fogares nas súas proximidades onde depositaren as chaves.

En segundo lugar, é preciso incidir na difusión do programa para mellorar o coñecemento social do mesmo e incrementar a súa demanda. Neste sentido, na liña do xa mencionado con anterioridade, un elemento fundamental para a mellora da difusión dos programas é a colaboración coas entidades asociativas, de tal xeito que poidan operar a xeito de altofalantes e, no caso de teleasistencia, transmitir a importancia do programa para a mellora da calidade de vida e da seguridade das persoas, sobre todo en casos de soidade e illamento.

Esta recomendación, atendendo á ampliación de medidas dixitais de seguridade coas que conta o vixente Programa de Teleasistencia da Deputación da Coruña, atópase na liña do traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa implantación de medios tecnolóxicos para mellorar a permanencia das persoas maiores nos fogares a través da mellora da seguridade (Fogar dixital). Como se pode observar, este é un eido no que se está a traballar dende diferentes entidades e iniciativas, xerando unha fiestra de oportunidade a través da creación de sinerxias que deben ser aproveitadas dende o local para a mellora efectiva das condicións de vida da poboación con necesidades especiais.

Recomendación 11. Deseño e implantación de sistemas de transporte público local.

Na actualidade, os equipos de benestar dos Concellos da Comarca consideran que un dos principais elementos que incide na soidade, sobre todo das persoas maiores que residen en núcleos rurais, é a situación do transporte público de proximidade, considerada como unha das grandes eivas xerais.

Así, a pesar de que os núcleos que se atopan dentro do ámbito da AC-552 contan co servizo da grandes liñas, os núcleos afastados desta vía atópanse nunha situación de limitación no servizo recibido, sendo a situación dos núcleos rurais e parroquias máis diseminadas de illamento e ausencia de servizo de transporte público.

Polo tanto, considérase preciso a actuación local dende un dobre punto de vista en relación á mobilidade.

En primeiro lugar, deseñando sistemas de transporte local para conectar as parroquias e núcleos rurais coas centralidades, difundido a súa existencia e fomentando o seu uso entre a poboación.

En segundo lugar, mellorando a conectividade dos sistemas locais coas grandes rutas. Neste sentido é preciso ter en conta os fluxos, horarios as centralidades que supoñen os diferentes equipamentos de referencia situados no núcleo de Carballo. Así, na Comarca, cóntase tanto con diferentes equipamentos de carácter empresarial e comercial que atraen importantes cantidades de persoas traballadoras e usuarios/as que se constitúen como auténticas centralidades e nós de comunicación con necesidades propias ós que é preciso responder.

Ademais, estes sistemas de transporte local, e o deseño da rede de conectividade co sistema supralocal, deben ser deseñados atendendo a múltiples criterios que van dende a mellora da interacción social das persoas maiores que residen en núcleos rurais (facilitando visitas ós Centros de Saúde ou a organismos oficiais, por exemplo), da mocidade que reside en núcleos urbanos ou rurais (facilitando a mobilidade en relación á escola ou ó lecer), ou das persoas en idade activa (facilitando a mobilidade para acceder ás centralidades laborais).

Finalmente, dentro deste programa, tamén é preciso iniciar accións de información/sensibilización/concienciación sobre o axeitado uso de vehículos sen carné que, en colaboración coas autoridades de seguridade viaria, protección civil e tráfico, incidan sobre o colectivo obxectivo de persoas maiores.

C) As múltiples exclusións.

Ó longo da diagnose e das conclusións foron expostas diferentes formas de exclusión que afectan á poboación na Comarca, salientando tanto aquelas de carácter económico relacionadas coa disposición de rendas, como as que teñen un carácter relacional vencelladas coa soidade, coa discapacidade ou as xeradas coas diferentes adicións.

Neste sentido, e directamente vencellado coa dinamización económica que, como se mencionou, é un elemento fundamental á hora de xerar capacidade de atracción dos territorios para a fixación de poboación e na loita contra a exclusión social derivada do risco de pobreza, nos Concellos da Comarca amósase como prioritario o establecemento de coalicións entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego ou desenvolvemento local, coa finalidade de conectar ámbalas políticas públicas co obxectivo de incidir sobre a xeración de economías de proximidade e, polo tanto, para xerar postos de traballo que garantan rendas suficientes para a poboación.

Estas coalicións internas deben ser expandidas á creación de dinámicas de traballo conxunto coas entidades asociativas que traballan no territorio, salientando pola súa importancia aquelas que traballan coas persoas con discapacidade, sobre todo tendo en conta a presenza de equipamentos específicos na Comarca para a súa atención.

Neste sentido, é preciso recoñecer a existencia de experiencias na Comarca relacionadas tanto coa xeración de ferramentas da promoción económica e o emprego de proximidade, como coa utilización

de ferramentas para o traballo conxunto coas entidades do TSAS, de tal xeito que se debe aproveitar o caudal de coñecemento xerado por estas experiencias para expandilas e melloralas.

Ademais, é preciso facer referencia ó activo que supón a existencia na Comarca de equipamentos especificamente deseñados para o traballo con persoas con discapacidade. Esta presenza abre novas posibilidades para o traballo na inclusión deste colectivo dende múltiples puntos de vista, entre os que salienta o de carácter laboral ou o lecer, sendo preciso deseñar actuacións específicas para incidir neste campo de actuación.

Recomendación 12. Deseño e creación de Bolsas de Traballo locais. O exemplo da Bolsa de Traballo do Concello de Carballo.

Con anterioridade mencionábase a necesidade de xerar *coalicións* entre os departamentos de benestar e os de promoción económica e emprego municipais co obxectivo de integrar as axendas do benestar e da dinamización económica para avanzar no proceso de atracción/retención de poboación.

Una das derivadas máis salientables da potencialidade desta *coalición* é a incidencia sobre os colectivos en risco de pobreza ou exclusión social, cos que é posible traballar non unicamente en termos de elaboración de itinerarios formativos, senón superando a inserción laboral a través de programas específicos integrándoos en ferramentas máis amplas e de maior alcance.

Como se menciona, o Concello de Carballo conta na actualidade cunha Bolsa de Traballo deseñada para axudar ás persoas en situación de desemprego, ás que busquen o seu primeiro emprego ou ás que desexen mellorar a súa situación laboral actual. A Bolsa realiza unha función de intermediación, constituíndose nunha ferramenta de conexión entre as demandas e as ofertas de emprego que se xeran na contorna do Concello, podendo ser beneficiarios dos servizos desta Bolsa de Traballo tanto a poboación activa como os ofertantes de emprego: autónomos/as, empresas, entidades ou institucións que inicien procesos de selección de persoal. Nos casos do Concello de Malpica ou Ponteceso, tamén se conta cunha aproximación a esta ferramenta con diferentes niveis de difusión das ofertas de traballo remitidas por parte do empresariado local.

Así, a experiencia do Concello de Carballo é positiva á hora de establecer tanto iniciativas de intermediación entre a oferta laboral achegada por empresas e a demanda de postos de traballo solicitada polas persoas desocupadas, como á hora de establecer prioridades atendendo á existencia de diferentes colectivos obxecto de especial atención que poidan ser susceptibles de inserción efectiva.

Ademais, é importante ter en conta a experiencia acumulada polos equipos de promoción económica e orientación laboral dos Concellos da Comarca, que están facendo un esforzo especial na difusión de ofertas de traballo a través das redes sociais municipais, co cal estanse a explorar na actualidade múltiples vías de difusión destas ofertas que melloran o seu coñecemento social e van na liña do fomento das economías de proximidade.

A intermediación laboral debe ser complementada co apoio á xeración de novas iniciativas económicas de proximidade, aspecto no cal o Concello de Carballo cunha liña específica de apoio á creación de empresas a través do Carballo Activa. Neste sentido é interesante afondar nas xa mencionadas *coalicións internas* xa que estas ferramentas poden ser obxecto de interese por persoas coas que se estea a traballar dende benestar, en tanto que tamén poden ser de interese á hora de xerar iniciativas económicas que respondan ás necesidades de benestar.

De tódolos xeitos, a xeración de novas iniciativas económicas non é o único xeito de promover unha mellor inserción laboral de persoas con determinadas necesidades xa que, por exemplo, os Concellos xestionan o SAF que, como se puido comprobar, conta cun volume e cunha intensidade de recursos humanos que o fan unha oportunidade ó mesmo tempo que se estima a súa expansión, para responder á cal é preciso contar con persoal capacitado.

Recomendación 13. Creación dun sistema de bonificación local ás matrículas das accións formativas relacionadas co SAF.

Tal como se observou con anterioridade, o SAF non só é unha oportunidade laboral actual, senón que se prevé unha expansión do mesmo e, polo tanto, o incremento da demanda de persoal capacitado.

Neste caso, tendo en conta a feminización dos perfís que prestan servizo no SAF e o feito de que é un colectivo de especial atención polas políticas de benestar locais, ademais do efecto multiplicador que pode xerar en termos de fixación de poboación, é preciso fomentar o acceso á capacitación requirida para poder acceder ós procesos de selección das diferentes entidades prestadoras a través dun sistema de bonificación ou bolsas que minore os custos da formación ás persoas en situación de desemprego.

Ademais, a pesar de que ó longo das presentes recomendacións se recolle a presenza de accións formativas territorializadas na Comarca, é preciso ter en conta os custos de desprazamento para o alumnado, de xeito que este concepto complete a mencionada bonificación ou bolsa de apoio ós estudos.

Recomendación 14. Fomento dunha contratación pública socialmente responsable.

A introdución tanto das cláusulas sociais, laborais e medioambientais así como a utilización da reserva de contratos³⁶ nas licitacións públicas está a converterse nunha ferramenta para que a contratación pública incida na dinamización dos sectores económicos de proximidade e na mellora da inclusión laboral de determinados colectivos con necesidades especiais, sempre dentro do respecto ó principio de seguridade xurídica.

³⁶ Disposición adicional cuarta da Lei 9/2017, do 8 de novembro, de Contratos do Sector Público, pola que se traspoñen ó ordenamento xurídico español as Directivas do Parlamento Europeo e do Consello 2014/23/UE e 2014/24/UE, de 26 de febreiro de 2014.

Esta utilización é posible se previamente existe unha extensión das coalicións internas mencionadas con anterioridade entre os departamentos de benestar e promoción económica locais, ós departamentos de carácter xurídico e financeiro, de tal xeito que o Concello utilice un completo abano de alternativas no apoio das políticas de benestar.

A introdución destas ferramentas é posible, e na provincia existen diferentes experiencias de éxito, en licitacións tales como as relacionadas coa recollida e xestión de RSU, por exemplo, de elevada contía económica e de importante intensidade en termos de persoal requirido.

Neste sentido, é salientable a presenza de exemplos de Concellos que, na Comarca, están a utilizar estas ferramentas, tales como o caso de Carballo, da Laracha, ou de Malpica, que contan co Centro Especial de Emprego de ASPABER para as tarefas de limpeza viaria, xestión do punto limpo ou recollida de voluminosos.

Con todo, na liña do mencionado con anterioridade, o uso das cláusulas sociais e a reserva de contratos por parte das administracións debe atender á normativa vixente, garantindo a seguridade xurídica dos procedementos de contratación.

Recomendación 15. Deseño e implementación dun programa comarcal de prevención de adiccións entre a infancia e mocidade.

Na actualidade estanse a espallar ou repuntar diferentes adiccións entre a mocidade. Algunhas delas, como as relacionadas co consumo de alcohol, contan cun importante asentamento social que, en determinados casos, se agrava a raíz do fenómeno do botellón en lugares localizados. Outro tipo de adiccións son máis novidosas e, polo tanto, máis difíciles de identificar e de traballar con elas. Trátase, por exemplo, das adiccións ás novas tecnoloxías e ós teléfonos móbiles que, na mocidade, poden derivar en diferentes tipos de acoso. Ademais, outra derivada das adiccións de carácter tecnolóxico na mocidade é a relacionada coas apostas e co xogo, tanto nas casas de apostas como a través dos *smartphones*.

Así, se ben se constata a existencia nos centros escolares de actividades de carácter puntual relacionadas coas adiccións mencionadas, estas non son estables nin continuas no tempo como se recoñece por parte dos diferentes equipos técnicos municipais, dificultando a posibilidade de establecer medicións e avaliacións dos seus efectos, así como impedindo o seguimento e garantía de éxito das mesmas.

Deste xeito, considérase necesario o deseño dun programa estable de información e prevención sobre diferentes tipos de adiccións, con especial fincapé nas de carácter tecnolóxico e nas súas derivadas relacionadas co acoso e coa ludomanía. Este programa debería ser complementario coas diferentes accións que se desenvolven, de xeito puntual, por parte dos propios CEIP ou IES, de tal xeito que o deseño territorializado achegará unha maior riqueza e unha maior adaptación ás circunstancias locais aproveitando, neste sentido, a experiencia coa que conta, por exemplo, o

Concello de Carballo na súa colaboración coa entidade social Vieiro, así como polo traballo realizado dende a Unidade de Condutas Aditivas.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, debe contar tanto cos centros educativos como coas ANPAS, considerando fundamental para o seu éxito a implicación das familias, para as que se desenvolverán accións específicas de información e sensibilización.

Ademais, é preciso complementar estes programas con outras accións levadas adiante en relación coa igualdade ou coa sexualidade, completando un abano de actividades de prevención de elevado impacto.

Como se pode comprobar, o traballo conxunto entre as institucións educativas e os departamentos municipais de benestar é básico á hora de establecer estratexias de prevención. A potencialidade desta colaboración tamén abre portas para o desenvolvemento de programas relacionados coa nutrición infantil saudable que poden ser *refocalizados* atendendo á prioridade de loitar contra a exclusión social e a pobreza infantil dende a garantía da equidade.

Recomendación 16. Deseño de programas de nutrición saudable de proximidade en equidade nos CEIP e nos IES da Comarca.

Na actualidade, unha das principais derivadas da desigualdade económica provocada, en grande medida, pola recente crise económica, é a relacionada coa pobreza e o risco de exclusión infantil.

Este risco de exclusión infantil afecta á nutrición dos nenos e nenas, que en vez de caracterizarse polo consumo de alimentos saudables, se centra en consumo de procesados de baixo valor nutricional e baixo custo, afectando polo tanto ó seu desenvolvemento físico e mental, ó mesmo tempo que incide de xeito substancial no seu desenvolvemento académico.

Para paliar este fenómeno é posible o desenvolvemento dun programa de almorzos saudables de proximidade que, co obxectivo explícito de fomentar o consumo de alimentos de proximidade non procesados, tamén conta co obxectivo implícito de garantir o axeitado almorzo de todo o alumnado dos CEIP ou dos IES sen establecer diferenzas entre eles.

Este programa, a liderar dende os departamentos de benestar locais, suporía a posta en contacto de (I) produtores, (II) persoal especializado en nutrición, (III) cociñas e/ou servizos de alimentación dos centros educativos, (IV) profesorado, (V) alumnado, e (V) ANPAS; para o cal se debe contar co apoio tanto das diferentes concellerías municipais (con especial atención a promoción económica e emprego pola súa relación cos produtores de proximidade), así como da dirección dos centros educativos.

Recomendación 17. Deseño de programas de fomento do coñecemento da multiculturalidade e inclusión das persoas inmigrantes.

A Comarca de Bergantiños conta, como consecuencia da súa importancia xeral a nivel económico, cunha comunidade de persoas inmigrantes coa que é preciso traballar dende diferentes puntos de vista para mellorar a súa inclusión e o seu benestar, contribuíndo así a crear territorios atractivos nos que as persoas residan con calidade de vida.

Neste sentido, na actualidade diferentes Concellos da provincia contan con programas específicos de atención ás persoas inmigrantes, dos que é preciso extraer conclusións e coñecementos para melloralos, amplialos e fortalecelos.

Con todo, considérase interesante avanzar dende a óptica da atención de carácter individual cara a óptica grupal e comunitaria, deseñando accións que, complementando ás xa presentes no programa en activo, contribúan tanto á mellor inclusión dos colectivos de inmigrantes na sociedade, como á mellora do coñecemento que a sociedade de acollida ten sobre a realidade sociocultural dos lugares de orixe destes colectivos.

Así, na liña de establecer liñas de colaboración estables con centros educativos e entidades sociais e asociativas, é preciso que dentro desta colaboración se inclúan accións específicas relacionadas co fomento da multiculturalidade (sobre todo nas Escolas Infantís, CEIP e IES, así como nas entidades asociativas sectoriais ou territoriais) e coa difusión e mellora do coñecemento da realidade das persoas inmigrantes, sempre co obxectivo de fomentar a mellora da calidade de vida e a loita contra a exclusión.

Ademais, estas accións deben ser complementarias ás propias de información, asesoramento e orientación de carácter xurídico, así como ó deseño de proxectos individualizados de inserción social, con especial énfase no eido laboral e no coñecemento dos idiomas oficiais de Galicia.

Ó longo das diferentes recomendacións vencelladas coa loita contra as diferentes exclusións é posible incidir na potencialidade coa que contan as actuacións en rede, así como o elevado interese das accións *multipropósito* deseñadas para os CEIP e os IES, de tal xeito que estas accións xeren efectos en diferentes campos estratéxicos para as políticas de benestar locais e que, grazas á xeración da confianza entre os actores, abran posibilidades de novas actuacións posteriores.

D) Os coidados.

Un dos alicerces das políticas de benestar locais é o relacionado cos coidados ás persoas, tendo en conta a necesaria complementariedade entre as diferentes formas de coidados entre as que salientan, pola súa potencialidade, os coidados no fogar prestados a través do SAF; os coidados prestados a través de equipamentos especializados de proximidade como poden ser os Centros de Atención ás Persoas Maioras, as Escolas Infantís ou os Centros de Día e Centros Ocupacionais para

persoas con discapacidade ou necesidades especiais; os coidados prestados a través de prazas de carácter residencial; ou os coidados prestados a través das redes familiares.

Neste sentido, é preciso salientar a situación na Comarca das prazas de atención non residencial ás persoas maiores, focalizando a atención nas de carácter público, é dicir, nos Centros de Día que, como equipamentos de proximidade, están a prestar servizo na Comarca. Como se mencionou con anterioridade, estes Centros situados en Carballo, Cabana de Bergantiños e A Laracha (cun total de 119 prazas oficialmente autorizadas) non só dan servizo á Comarca, senón que a súa poboación obxectivo esténdese, no caso do de Cabana de Bergantiños, ata Fisterra. Esta situación supón que, para o caso das Comarcas de Terra de Soneira e de Fisterra, este Centro non cumpra cos criterios de proximidade básicos para ser un equipamento efectivo.

Ademais, con respecto ás prazas non residenciais, é preciso mencionar o proxecto de apertura dunha Casa do Maior no Concello de Laxe, que complementará, aínda que dun xeito limitado pola súa natureza, a oferta comarcal.

No caso das prazas de carácter residencial para a atención ás persoas maiores, obsérvase unha importante complementariedade entre as de carácter público e as privadas, existindo un total de 40 prazas privadas e 44 prazas públicas xestionadas pola Xunta e polo Consorcio Galego de Servizos de Igualdade e Benestar.

Con todo, obsérvase unha infradotación nestes equipamentos de carácter residencial e non residencial, como así se indica no seu apartado correspondente do documento.

Con respecto a outro tipo de equipamentos, obsérvase unha importante dotación na Comarca de centros de atención a persoas con discapacidade, todos eles xestionados por entidades sociais, entre os que salienta a existencia de centros ocupacionais, así como de Centros Especiais de Emprego tamén xestionados por entidades sociais, co que isto comporta á hora da posibilidade de establecer liñas de actividade en coordinación coas administracións públicas.

De xeito complementario cos equipamentos de atención ás persoas maiores e á discapacidade, sitúanse os centros de atención á primeira infancia, básicos para as medidas de conciliación da vida familiar e laboral e, polo tanto, para a xeración de sinerxias coa dinamización económica de proximidade do territorio. Neste sentido, na actualidade o servizo considérase cuberto nos Concellos de Malpica e Ponteceso, en tanto que nos restantes Concellos da Comarca obsérvase unha infradotación de prazas, salientando neste caso o Concello de Laxe que prevé a apertura dun PAI de 20 prazas.

Outra das grandes ferramentas das políticas locais relacionadas cos coidados é o SAF que, tanto na súa modalidade de dependencia como na de libre concorrência, conta cun salientable impacto na Comarca. Así, no ano 2018 o SAF chega a case 700 fogares prestando case 155.000 horas de servizo por parte de máis de 140 profesionais auxiliares, o cal amosa non unicamente a intensidade do servizo, senón a elevada capilaridade do mesmo, sobre todo tendo en conta o perfil medio do/a usuario/a (persoas maiores) e a evolución da poboación.

Con todo, un dos elementos que na actualidade está a marcar a actuación do SAF municipal ou libre concorrencia, é a necesidade de cubrir as elevadas esperas derivadas do proceso de tramitación e valoración da dependencia e conseguinte prestación posterior dos seus abanos de servizos. Así, esta realidade seguida en boa parte dos Concellos supón que o SAF básico non sexa utilizada con criterios proactivos, senón como recurso previo á dependencia para persoas *de facto* dependentes pero que se atopan inmersas no proceso administrativo de valoración e tramitación de servizos.

Neste sentido, e co obxectivo de mellorar na prestación do SAF tendo en conta a previsión de expansión atendendo ás necesidades da poboación, considérase preciso acometer diferentes medidas.

Recomendación 18. Posta a disposición dos Concellos da Comarca de ferramentas para a mellora do SAF.

Tal como se mencionaba nas conclusións, o SAF é unha das principais ferramentas coas que contan os Concellos da Comarca para traballar nos cuidados das persoas, sobre todo tendo en conta a situación de infradotación na Comarca de prazas residenciais e non residenciais de atención ás persoas maiores, polo que é preciso focalizar a atención nas necesidades do servizo, que van alén da expansión cuantitativa do mesmo.

Así, os Concellos están a xestionar o servizo utilizando as diferentes posibilidades (xestión mixta, directa e externalizada), a pesar de que o método máis utilizado é a xestión mixta, reducíndose a xestión directa ós casos da libre concorrencia de Carballo e de Malpica. Neste sentido, aínda que case tódolos Concellos contan con persoal auxiliar propio (o único que non conta con este tipo de persoal é o de Ponteceso que ten a totalidade do servizo externalizado) só o Concello de Carballo conta cun sistema informatizado de seguimento e xestión do SAF, sendo este un elemento importante á hora de mellorar a eficacia/eficiencia do servizo sobre todo en casos dun cadro de auxiliares salientable, situación na que por exemplo se atopa o Concello de Laxe cun equipo de 9 auxiliares.

Ademais, outro elemento a ter en conta é a elevada tensión operativa que está a supoñer o SAF para os equipos técnicos municipais. Esta tensión supón que, sobre todo se plasma nos Concellos que teñen xestión directa ou mixta, a coordinación do SAF supoña unha elevada carga chegando a un tope operativo nas posibilidades de prestación de horas do propio servizo.

Deste xeito, a introdución de ferramentas para a mellora da xestión do SAF permitirá unha maior organización e capacidade por parte dos equipos técnicos. Ó mesmo tempo, no caso dos Concellos que optan pola externalización de todo ou parte do servizo, é preciso avanzar na mellora do asesoramento xurídico para o deseño das licitacións, así como do proceso de seguimento posterior da actividade da entidade prestadora externa.

Neste mesmo sentido, a presenza dunha asesoría xurídica especializada en benestar a nivel supralocal, ademais de apoiar nas funcións indicadas, tamén colaborará no deseño de bolsas de

traballo para o SAF local, ferramenta coa que non tódolos Concellos contan na actualidade, servindo estas para axilizar o proceso de cobertura de baixas e vacacións do persoal propio.

Como se pode observar, a recomendación céntrase no fortalecemento das capacidades dos equipos técnicos municipais para o deseño, planificación, control e avaliación do SAF, co obxectivo de avanzar na mellora do servizo como parte fundamental da política de benestar local.

Recomendación 19. Deseño dun Plan de Formación territorializado con especificidade para o SAF.

A elevada intensidade do SAF en recursos humanos, así como a variación dos casos individuais ós que se enfrontan no seu traballo diario tanto os equipos técnicos como as profesionais auxiliares, fan preciso o deseño de accións formativas específicas que permitan a actualización constante das persoas ás esixencias do traballo.

Ademais, é preciso ter en conta un elemento que, en numerosas ocasións non é ponderado con suficiencia. Trátase da elevada esixencia emocional á que se enfrontan as persoas profesionais dos equipos de benestar e que, con respecto ás auxiliares do SAF, viven en primeira persoa situacións de elevada tensión. Este elemento é preciso afrontalo a través de técnicas psicolóxicas co obxectivo de mellorar a saúde laboral e diminuír o risco do *profesional queimado/a*.

Finalmente, as accións formativas comarcais presenciais para as persoas profesionais do SAF levan implícito o establecemento de relacións entre estes profesionais, co cal se xeran dinámicas positivas de valor para o desempeño do servizo.

Recomendación 20. Deseño de protocolos de actuación para intervencións derivadas do SAF.

O SAF é un servizo que na Comarca está a chegar a case 700 fogares no ano 2018, polo que a súa elevada capilaridade convérteo nunha fonte de información dun enorme valor para os departamentos locais de benestar. Neste sentido, é preciso aproveitar este caudal para xerar novas intervencións que superen a atención directa ó/á usuario/a e que se focalicen, entre outras, na valoración da (I) necesidade de realizar obras de rehabilitación, accesibilidade ou mellora da habitabilidade das vivendas; e (II) a necesidade de realizar intervencións coas familias e coas persoas cuidadoras principais en materia de formación, respiro ou apoio psicolóxico a nivel individual e grupal.

A actuación dos departamentos de benestar municipais nestes aspectos é fragmentada, polo que é preciso crear procedementos para a intervención e homoxeneizala, sobre todo tendo en conta a importancia das devanditas actuacións.

Así, recoméndase o deseño de protocolos internos de actuación dos diferentes departamentos municipais (SAF, equipo técnico de benestar, urbanismo...) en relación á redacción (de ser preciso) de proxectos de obras de mellora da habitabilidade dos fogares e de solicitude de apoio

económico (de ser o caso); en tanto que tamén se recomenda tal, como se menciona con anterioridade, a expansión dos programas de atención ás persoas cuidadoras ou de intermediación en conflitos familiares, de acontecer.

Neste sentido, é importante salientar que na Comarca é preciso avanzar na mellora da habitabilidade das vivendas e da adaptación das súas estruturas e servizos, así como da súa accesibilidade, atendendo sobre todo ás necesidades das persoas maiores. Esta liña de actuación, que ten no SAF unha fonte de información básica, segue o traballo do Proxecto RedMay (programa europeo Interreg V A España-Portugal encabezado pola Consellería de Política Social, a Universidade de Vigo e a Cámara municipal de Braga) e das súas intervencións relacionadas coa creación de contornas amigables – housing para as persoas maiores.

Recomendación 21. Deseño dun proxecto piloto para a mellora do SAF a través da Terapia Ocupacional.

Como se vén comentando, o SAF é un servizo que na actualidade está a ocupar un volume importante de recursos municipais, chegando a numerosos fogares da Comarca e amosando a posibilidade de xerar novas intervencións con maior profundidade, sobre todo tendo en conta o profundo proceso de avellentamento do territorio.

Este é o obxecto do proxecto piloto que se recomenda acometer na Comarca, dotando ós equipos SAF do profesional da Terapia Ocupacional que, para cada fogar, elabore un estudo de adaptación funcional e prevención de caídas. Estas funcións serán complementadas con obradoiros de memoria descentralizados onde o profesional da Terapia Ocupacional, en coordinación co resto do equipo de benestar, realizará actividades de reactivación e de prevención.

Este tipo de obradoiros terá dúas modalidades básicas. Os realizados en lugares públicos (centros sociais ou sociocomunitarios, por exemplo) ós que acudirán as persoas que non teñan dificultades de mobilidade ou que contén con posibilidade de transporte. Por outra parte, deseñarase unha metodoloxía específica para realizar estes obradoiros en fogares de persoas con dificultades de mobilidade, xuntando en función das posibilidades, a veciños/as da do núcleo favorecendo a socialización e o contacto.

Ademais, os profesionais da Terapia Ocupacional formarán ás persoas integrantes do SAF da Comarca para mellorar as súas habilidades e coñecemento, así como asesorarán ás persoas usuarias na adquisición de axudas técnicas.

E) Os equipos e a continuidade das políticas de benestar.

Un dos aspectos fundamentais nas políticas de benestar locais é o relacionado coa súa continuidade no tempo e, polo tanto, a súa estabilidade. Esta continuidade das actuacións, que é a fonte dos

efectos que se procuran, non se acada sen contar coa continuidade dos equipos que as xestionan e implementan.

Como se puido comprobar, unha parte salientable dos recursos que os Concellos da Comarca menores de 20.000 habitantes utilizan para financiar as políticas de benestar procede da Deputación da Coruña que, a través da convocatoria anual, achega recursos ós Concellos para financiar parte dos equipos e parte do custo do SAF libre concorrencia. Con todo, este sistema de financiamento, alén de evolucionar de xeito substancial ó longo dos últimos anos, segue a ser de carácter anual, aspecto este que pode limitar a continuidade procurada nas políticas de benestar locais a través da introdución de elementos de discontinuidade nos equipos.

Neste sentido, un dos aspectos que inflúen, a nivel xeral, na presenza de retencias locais á hora de realizar a contratación efectiva de profesionais unha vez garantida o financiamento anual, é precisamente esta temporalidade, de tal xeito que avanzar na superación do marco temporal supón avanzar na cobertura definitiva dos equipos.

Ademais, na análise da situación dos equipos municipais salienta a presenza de persoal técnico complementario ó/á do/a Traballador/a Social. Neste sentido, a posta a disposición por parte da Deputación da Coruña de financiamento para cubrir estes perfís está a ser axeitado ó contribuír á multidisciplinabilidade dos equipos e, polo tanto, á xeración de novas intervencións en campos de actuación de interese como é o relacionado cos centros educativos, por exemplo. Con todo, ó mesmo tempo verificábase a necesidade de establecer sistemas de apoio técnico de carácter supralocal que dean resposta ás necesidades dos Concellos de menor volume e que suporán unha expansión do abano de actividades de benestar e unha maior profundidade nas actualmente desenvolvidas.

Con respecto ó persoal de apoio administrativo, a súa presenza tamén se atopa estendida, considerándose indispensable este apoio ós equipos técnicos para unha correcta prestación dos servizos. Neste sentido, tal como se mencionaba ó longo do documento é preciso introducir matices con respecto á implantación da figura do apoio administrativo relacionada coa xestión interna municipal dos recursos humanos, de tal xeito que a pesar da súa importancia e da existencia de financiamento, verificábase casos onde esta figura non está presente ou non ten unha adicación íntegra.

Así, dentro dun marco xeral de avance na estabilidade do apoio técnico e financeiro que a Deputación da Coruña presta ós Concellos e ás entidades da Comarca, é preciso incidir nas seguintes recomendacións.

Recomendación 22. Reforzo da posta a disposición dos Concellos da posibilidade de contar con perfís complementarios.

Na actualidade, os Concellos da Comarca menores de 20.000 habitantes aproveitan o financiamento da Deputación para a integración de persoal técnico complementario ó/á do/a Traballador/a Social. Así, en tódolos Concellos da Comarca financiábel polo FOPPSS atópase

presente persoal técnico e administrativo financiado pola Deputación da Coruña a pesar de que se verifican dificultades relacionadas coa anualidade do modelo.

Debido a estas dificultades, considérase que este apoio financeiro debe superar o horizonte temporal anual, camiñando na liña da estabilidade plurianual, co obxectivo non unicamente de reforzar a continuidade dos programas, senón de garantir a seguridade no fluxo financeiro para os Concellos, evitando así posibles dúbidas ou reticencias xurdidas dos departamentos municipais xurídicos ou económicos.

Ademais, é preciso facer fincapé á experiencia do Concello de Carballo, que conta cun amplo equipo técnico que lle permite facer fronte a intervencións de carácter multidisciplinar. Este é un elemento a ter en conta de cara ó futuro, xa que é preciso mellorar a complementariedade dos perfís técnicos introducindo novas figuras que amplíen o abano de servizos e o seu alcance para atender ás novas necesidades sociais dende o punto de vista dos equipos básicos.

Neste sentido, alén da mellora do sistema de financiamento actual dende a óptica da estabilidade plurianual, considérase preciso mellorar a coordinación comarcal e provincial da actuación dos perfís financiados, o cal redundará nun maior rendemento institucional e nunha maior integración das actividades.

Recomendación 23. Financiamento das actividades de benestar.

Como se pode comprobar, na actualidade o modelo de apoio financeiro da Deputación ós Concellos específico para as políticas de benestar locais céntrase no equipo e na actuación do SAF de libre concorrencia. Por outra banda, dentro do POS+ inclúese o financiamento que en modelos de colaboración previos se destinaba a actividades relacionadas, por exemplo, co avellentamento activo.

Con todo, estes dous sistemas de financiamento (o POS+ e o Programa anual para o Financiamento dos Servizos Comunitarios Municipais – FOPPSS-), aínda que complementarios, xeran lóxicas de actuación diferenciadas relacionadas coa súa condicionalidade. Así, en tanto o POS+ reforza a autonomía local outorgándolle á axenda municipal unha elevada capacidade de distribución dos fondos, o FOPPSS é un programa condicional de carácter sectorial. É dicir, é o maior ou menor peso da axenda local de benestar a que incide na asignación definitiva dos fondos do POS+ ás políticas de benestar, en tanto que a propia natureza do FOPPSS garante a súa finalidade.

Neste sentido, no marco do avance na estabilidade e plurianualidade do actual modelo de colaboración entre a Área de Benestar da Deputación da Coruña e os Concellos proposta, é preciso incrementar esta colaboración a través da inclusión do financiamento de actividades de benestar que vaian alén das xa recoñecidas no POS+ ou das que se poidan implementar de xeito directo por parte da Deputación.

Así, recoméndase incluír no novo modelo financiamento actividades que sexan de especial interese na Comarca de Bergantiños como son as relacionadas coa xeración de sinerxias entre benestar e promoción económica e emprego, co deseño de actividades encamiñadas á mocidade e á prevención de adiccións, na expansión dos programas para o traballo con persoas coidadoras, na análise das posibilidades de implantar e coordinar os sistemas locais de transporte público, ou na mellora das actividades desenvolvidas en relación co tecido asociativo local, aspectos estes nos que se recoñecen salientables baleiros na actualidade e que de seren potenciados xerarán efectos multiplicadores das actividades de benestar mellorando a calidade de vida da poboación dende un punto de vista integral.

Recomendación 24. Programa de formación de benestar.

Dentro do Plan de Acción de Servizos Sociais contemplárase a necesaria elaboración dun Programa de Formación específico en materia de benestar de carácter territorializado que dea resposta ás necesidades de actualización dos equipos dos departamentos, e dentro do cal se insira de xeito específico a realidade do SAF como programa central cunha especial atención, como se menciona con anterioridade, ó traballo das profesionais auxiliares.

Este Programa de Formación en benestar terá como principal obxectivo a actualización das ferramentas e metodoloxías coas que actúan os equipos, favorecendo a interdisciplinariedade, e poñendo especial atención a aspectos como a xestión do SAF, o avellentamento, o enfoque sociosanitario ou que incidan en ocios recoñecidos como son os relacionados, por exemplo, co traballo coa mocidade, coa inmigración ou coas persoas coidadoras, aspectos que están a marcar o presente das políticas de benestar nos Concellos do Barbanza.

O Programa de Formación en Benestar será complementado coa dotación, a nivel central, dun centro de recursos metodolóxicos e experiencias comparadas, completando así á formación presencial tradicional e poñendo a disposición dos equipos técnicos un abano de medios para a actualización e adaptación dos sistemas de traballo.

4.3 CONSIDERACIÓNS FINAIS.

O conxunto de recomendacións deseñadas para a mellora das políticas de benestar locais dos Concellos da Comarca de Bergantiños insírense nun abano máis amplo recollido no Plan de Acción de Servizos Sociais da Deputación da Coruña.

Este Plan de Acción, na liña de mellorar na estabilidade e de incrementar o apoio da Deputación ós Concellos, asume unha actuación de carácter integral que pretende mellorar a autonomía local, mellorar e incrementar os programas de actuación locais e o seu alcance dentro dunha estratexia de

actuación a medio prazo que incida, dende unha lóxica integrada e común, en diferentes grandes realidades sociais que están a determinar a actuación dos servizos locais.

Así, o Plan de Acción diseña actuacións a desenvolver a nivel central, empezando pola consolidación e avance do modelo de relación multinivel dende a óptica da estabilidade e da plurianualidade, e a nivel local en estreita coordinación cos equipos locais, para cuxo reforzo e apoio tamén se diseñan medidas específicas.

Neste sentido, a través destas medidas, así como dende un punto de vista multidisciplinar e de rede, preténdese incidir en grandes aspectos como o devalo demográfico, o avellentamento ou a soidade que, se ben son unha realidade, medrarán en incidencia nos anos vindeiros.

Ademais, préstase especial atención ás ferramentas de intervención dos equipos locais que, comezando polo Servizo de Axuda no Fogar e continuando pola introdución da perspectiva comarcal na dotación de equipos de apoio complementarios, serán potenciadas na liña de contribuír de xeito integral na mellora do benestar e da calidade de vida da poboación, así como a xerar territorios atractivos.

OS SERVIZOS SOCIAIS NA COMARCA DE BERGANTIÑOS

Plan de Acción de Servizos Sociais

